

קונטרס

חיוב שבע ברכות
על המשתתפים
במעודת נישואין

*

דעות הפוסקים ובירור שיטת הרבי

להערות והארות
או להשיג את הקונטרס
אצל המחבר

Rabbi Mordechai Farkash

*Eastside Torah Center
Chabad of Bellevue
16199 Northup Way
Bellevue, WA 98008*

206-383-8440

bellevuerabbi@gmail.com

סודר והוכן לדפוס ע"י
הרב לוי יצחק שטרן
leviystern@gmail.com

פתח דבר

אנו מודים להשי"ת על כל הטוב אשר גמלנו, ובחסדו הגדול זיכינו בנישואי צאצאינו החתן התמים הרב שמואל שיחי' עב"ג הכלה מרת חיה מושקא תחי' למשפחת ניו.

התודה והברכה מובעת בזה לבני משפחתנו, ידידינו ומכירינו שבאו מקרוב ומרחוק להשתתף בשמחה לבכנו, ולברך את צאצאינו שיחיו בברכה מזל טוב וחיים מאושרים בגשמיות וברוחניות.

בתור הבעת תודה לבבית והוקרה לכל הנוטלים חלק בשמחתנו, מוגשת בזה תשורה מיוחדת – מיוסד על הנהגתו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע שחילק 'תשורה' בחתונת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו "לזכרון טוב" – הכוללת ביאור דברי הרבי באגרת מענה על שאלתו של רבי שלום יחזקאל שרגא רובין-הלברשטאם הרה"צ מציעשינוב ע"ה, אודות חיוב 'שבע ברכות' למשתתפים בסעודת החתונה. הוספנו גם העתקת דברי ה'שואל' ותשובות הפוסקים בזה, בפיסוק לקטעים עם כותרות משנה ותיקונים קלים.

הא-ל הטוב הוא ית' יברך את כבודו ואת אנשי ביתו יהיו בתוך כלל אחינו בית ישראל בברכות מאלופות מנפש ועד בשר, ובמיוחד בברכה העיקרית שנזכה ללכת משמחה זו לשמחה העיקרית 'שמחת עולם על ראשם', בקבלת פני משיח צדקנו בקרוב ממש.

*

**בשמחה ובברכה,
מרדכי פרקש
בעלוויו וואשינגטאן**

יום ג' שהוכפל בו כי טוב, עשירי לחודש סיון ה'תשפ"ו, יום כללות ששים שנה לחתונת הורי הגה"ח הרב יקותיאל והרבנית מרת רחל שיחיו לאורך ימים ושנים טובות

תוכן הענינים

- צילום מכתב הרה"צ מציעשינוב ע"ה לרבי 6
 פיענוח כתב-היד מכתב הרה"צ מציעשינוב ע"ה לרבי 7
 צילום מענה הרבי להרה"צ מציעשינוב ע"ה 8
 פיענוח כתב יד קודש מענה הרבי להרה"צ מציעשינוב ע"ה 9

*

פענוח וביאור – בד"א – במכתב הרבי ודעות הפוסקים

- א. אמירת שבע ברכות בסעודת נישואין: חיוב פרטי או כללי?..... 11
 ב. הלוח חיוב שבע ברכות בגמר הסעודה..... 15
 ג. אמירת שבע ברכות הוא חיוב כללי..... 19
 ד. אמירת שבע ברכות הוא חובת יחיד..... 21
 ה. לכוון שלא להצטרף לקביעות עם שאר המסובין..... 24
 ו. ביאור שיטת הרבי..... 29

*

– נספחים –

שו"ת הפוסקים – לפי שמות ספריהם בסדר א-ב – הדנים בשאלה זו

- סימן א. שאלת הרב מציעשינוב..... 38
 סימן ב. תשובת רבי משה פיינשטיין..... 49
 סימן ג. תשובת רבי משה שטרן..... 54
 סימן ד. תשובת רבי עקיבא סופר-שרייבר..... 68
 סימן ה. תשובת רבי חנוך דב פדווא..... 70
 סימן ו. תשובת רבי יונתן שטייף..... 74
 סימן ז. תשובת רבי יצחק יעקב ויים..... 77
 סימן ח. תשובת רבי אליעזר יהודה וולדנברג..... 90

*

פיענוח כתב-היד מכתב הרה"צ מציעשינוב ע"ה לרבי

*

ב"ה ז' דחנוכה תשי"ז

שלום רב לכ"ק הרב הגאון הצדיק המפורסם, רביס הולכים לאורו, פאר ישראל והדרו, רב פעלים לתורה ולחסידות, ענף עץ עבות, כקש"ת מוהר"מ שליט"א שניאורסאהן האדמו"ר מליובאוויטש.

היות פניתי לכ"ק בשאלה נחוצה בענין אמירת שבע ברכות, ועדיין לא זכיתי לקבל מענה – והדבר צריך פתרון על פי הלכה – והשאלה אקטואלית ושכיחה.

לכן ארשה לי לבקש ולהזכיר עוד הפעם את כ"ק בדבר בקשתי שיעיין בדבר וימחול להודיע לי חוות דעתו הקדושה. למען נדע להורות, מיד ולדורות, ויהיה למאורות.

ב(רתת?) והוקרה והערצה וברכת התורה,

ידידו המברכו,

שלום יחזקאל שרגא רובין הלברשטאם

פיענוח כתב יד קודש מענה הרבי להרה"צ מציעשינוב ע"ה

*

ב"ה. כה כסלו תשי"ז

ברוקלין

הרה"ג והרה"צ אי"א נו"נ כו' מו"ה יהזקאל שרגא שליט"א

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו וכן הקודמו בצירוף החדו"ת שנתקבל בהימים שבין יו"ד וי"ט כסלו, ימי הסגולה והגאולה דרבנותינו נשיאנו הק' רבנו הזקן בעל התניא והשו"ע ובנו אדמו"ר האמצעי, המוקדשים לדברים מענייני דיומא, נוסף על עניינים השוטפים, ובמילא אין הזמן גרמא לעיון הנדרש בחדו"ת כהנ"ל, וזהו ג"כ סיבת עיכוב המענה עד עתה ואת כת"ר הסליחה.

מוסג"פ מה שהו"ל בזמן האחרון שבטח יענין את כת"ר¹.

בכבוד וברכה

מתאים למכתבו מוסג"פ המצורף למכתב כת"ר

במה דשאלנא קדמיכון: המשתתפים בסעודת נישואין, וכמנהג המדינה מסובים חבורות חבורות (וכמה מהם יותר מעשרה) כאו"א על שולחנה ושמישים משמישים (ומצרפים עי"ז) לכל השולחנות, ובהתאריך הסעודה – כמה מהחבורות מברכין לעצמן, מבלי לחכות לברהמ"ז [לברכת המזון] שבשלחן הראשי, אשר החו"כ [החתן וכלה] מסובין עליו, ומבלי אמירת ז' ברכות וגם לא שהשמחה במעונו וכו'. אי יאות פתגמה למעביד הכא ולמיפטר נפשי' מז"ב [מז' ברכות] וכו'.

וכנראה סיבות המנהג: א) לאו כאו"א יכול להאריך בסעודה (מפני

1. יצוין כי על דף המכתב בראשיתו רשום בכת"י "מים רבים". וכנראה שהרבי מורה לשלוח לו מאמר ד"ה 'מים רבים' שנאמר בשבת פרשת תולדות מברכים כסלו ה'תשי"ז, ויצא לאור מונה ביו"ד כסלו. וראה גם אג"ק חלק יד עמ' רל ועמ' רפז ששלוח המאמר הנ"ל.

הטרדות, הבריאות, חס על זמנו וכיו"ב. ובפרט שלפעמים האריכות באה ע"י ענינים בלתי רצויים) ב) אמירת ז' ברכות קודם לאמירתן בשולחן הראשי דהחו"כ תעורר קפידת המחותנים.

ועפי"ז שינוי המנהג: א) שכולם יחכו עד סוף הסעודה – תגרום שכמה ימנעו מלהשתתף בסעודה זו כלל ועי"ז יוגרע משמחת חו"כ אז, נוסף על הטינא שבלב המחותנים על הבלתי משתתפים, וכנראה במוחש. ב) שיברכו בשולחנות הנ"ל ז"ב [ז' ברכות] בשני כוסות, כבודים – יש חשש לקפידה הנ"ל, ואלו שיחששו להקפידה – מלכתחילה לא יבואו.

וכיון שבשני האופנים – ענין של מצוה ישנו וגם שנתפשט המנהג ביותר ואין מוחה, מצוה ליישב המנהג, וי"ל שמיוסד על שלשה:

א) שו"ע סקצ"ג סוס"א: למנוע קפידת בעה"ב מותר לעשרה להחלק. ב) שם סוס"ג אף אם לא הי' טעם זה מספיק מ"מ דכבר נהגו כך, הוי כאילו לא קבעו עצמן ביחד, וראה שו"ע יו"ד ספ"ח ס"ב. ג) עפמש"כ בשו"ע אה"ע סי' ס"ב בט"ז סק"ז וערוך השולחן (סקל"ח. הובא גם במכתב כת"ר) דחויב ז"ב תלוי באם האכילה היא גם לשמחת חו"כ – י"ל דמחשבת המסובים מקודם, דבאם תתארך הסעודה יברך בלא ז"ב ה"ז שלילת קביעותו לשמחת חו"כ, ולא חל עליו ענין ז"ב מעיקרא, וק"ל.

פרק א

אמירת שבע ברכות בסעודת נישואין: חיוב פרטי או כללי?

רקע ותוכן השאלה

א. הלכה פסוקה בשו"ע² היא כי שלשה שאכלו יחד חייבים בזימון, ואם הם עשרה חייבים בזימון בשם, ואינם רשאים ליחלק. ובסעודת נישואין נוסף חיוב אמירת 'שבע ברכות', ולכן בסעודת נישואין שזמן ומקום האכילה הוא משותף לכולם, חייבים – לכאורה – כולם לברך בזימון ו'שבע ברכות'.

ונשאלת אפוא השאלה: כיצד יתנהג אדם שאין לו אפשרות להישאר מאוחר עד סיום סעודת החתונה?

ב. וכך כותב כ"ק אדמו"ר זי"ע אל הרה"צ הרב שלום יחזקאל שרגא הלברשטם ע"ה מציעשינוב על שאלתו 'בדין חיוב שבע ברכות על כל המסובין בסעודת החתונה':³

2. שו"ע או"ח סימן קצ"ב סעיף א.

3. אגרות קודש הי"ד עמ' רמ"ז מתאריך כ"ה כסלו תשי"ז. והנה בתשמ"ט כשנדפס המכתב בסדרת אגרות קודש, נדפסה ע"פ מה שנדפס מקודם – תשל"ח – בלקוטי שיחות חלק יד עמ' 305, בלי איזכור שם הנמען. אמנם מאז נמצא והתפרסם המענה לשואל, הועתק מכת"ק ונדפס בכרך ב' של 'שו"ת מנחם משיב נפשי' (מכון באהלי צדיקים, ירושלים תש"ע, ע' 1114, ושם בע' 1113 א' ממכתבי השואל' ותשובת הרבי אליו וממנו נעתק לעיל).

כו"כ מכתבים עם תשובות בהלכה אל 'השואל' נדפסו בכרכי 'אגרות קודש' (ראה המצויין אג"ק הי"ט עמ' לג) מהם תשובות בהלכה באותם נושאים ששאל 'השואל' באותו זמן גם מכו"כ רבנים בדורו ונדפסו בספרי השו"ת שלהם כאגרות משה' ו'מנחת יצחק' ועוד. גם בשאלה זו דנו כו"כ רבנים ופוסקים בדור האחרון – הועתקו דבריהם במילואם בנספחים דלקמן – ונסכם תשובותיהם, ונשתדל לחדד דעת הרבי בנידון זה.

השאלה נדפסה בקובץ 'הפרדס' (שנה ל"א הוברת ד גליון שבט תשי"ז סימן לח סעיפים א-ד, והמשכו בה'פרדס' הוברת ז סימן ס"ב סעיף ה והועתק לקמן בנספחים סימן א במילואו).

"במה דשאלנא קדמיכון: המשתתפים בסעודת נישואין, וכמנהג המדינה מסובים חבורות חבורות (וכמה מהם יותר מעשרה) כאו"א על שולחנה ושמושים משמושים (ומצרפים עי"ז) לכל השולחנות, ובהתאריך הסעודה – כמה מהחבורות מברכין לעצמן, מבלי להכות לברהמ"ז [לברכת המזון] שבשלחן הראשי, אשר החו"כ [החתן וכלה] מסובין עליו, ומבלי אמירת ז' ברכות וגם לא שהשמחה כמעוננו וכו'. אי יאות פתגמה למעביד הכא ולמיפטר נפשי' מז"ב [מז' ברכות] וכו'.

וכנראה סיבות המנהג: א) לאו כאו"א יכול להאריך בסעודה (מפני המרדות, הבריאות, חס על זמנו וכיו"ב. ובפרט שלפעמים האריכות באה ע"י ענינים בלתי רצויים) ב) אמירת ז' ברכות קודם לאמירתן בשולחן הראשי דהחו"כ – תעורר קפידת המחותנים.

ועפ"ז שינוי המנהג: א) שכולם יחכו עד סוף הסעודה – תגרום שכמה ימנעו מלהשתתף בסעודה זו כלל ועי"ז יוגרע משמחת חו"כ אז נוסף על הטינא שבלב מהמחותנים על הבלתי משתתפים, וכנראה במוחש. ב) שיברכו בשולחנות הנ"ל ז"ב בשני כוסות, כבודים – יש חשש לקפידה הנ"ל, ואלו שיחששו להקפידה – מלכתחילה לא יבואו. עכלה"ק בתוכן השאלה.

ב. אחת מנקודת השאלה היא: האם המועדים בסעודת נישואין חייבים להישאר לשמוע ה"שבע ברכות" שלאחרי ברכת המזון?

ונראה שיסוד הספק הוא:

האם אמירת ז' ברכות בסעודת נישואין הוא חיוב פרטי שהל על כל אחד ואחד מהמשתתפים בסעודה, או חיוב כללי על המשתתפים לוודאות שייאמרו שבע ברכות בסיום סעודה זו.

והנפקא מיניה למעשה היא: אם הוא חיוב כללי הרי כשיש מניין בלעדו יוכל כל יחיד לברך ברכת המזון לעצמו (עם זימון) לפני זמן

4. המשך תשובת הרבי יובא ויתבאר לקמן פרק ו.

אמירת ז' הברכות, משא"כ אם הוא חובת כל יחיד הרי יצטרך להישאר עד סוף הסעודה, או עכ"פ לסדר אמירת ז' ברכות לעצמו.

בדברי 'השואל' (מועתק להלן בנספחים סימן א) מבוארים כמה מיסודי השאלה, ומהם, פסק המחבר בשו"ע (אבהע"ז סי' סב סי"א, ומקורו הוא בדברי הרא"ש סוכה דף כ"ה, הובא בטור או"ח סי' קצה) "בני החופה שנתחלקו לחבורות, אפילו אם אכלו בבתים שאינם פתוחים למקום שהחתן אוכל, כולם מברכין ברכת התנים, לא מבעיא אם השמש מצרפן אלא אפילו אין השמש מצרפן, כיון שהתחילו לאכול אותם שבשאר בתים כשהתחילו אותם של בני החופה, כלם חשובים כאחד לברך ברכת התנים כיון שאוכלים מסעודה שהתקינו לחופה".

וכן אודות שמישים האוכלין אחר גמר הסעודה מובא בשלחן ערוך [אבהע"ז סימן ס"ב סי"ב] ב' דעות, ובדרך חיים [סימן רכ"ה אות יא] הכריע דאם אכלו בבית הנישואין יברכו ז' ברכות, ואם כל שכן בנידן דידן יהיו מהוייבים לברך, ובלשונו של 'השואל': "הרי אפילו השמישים שאוכלים אחר גמר הסעודה, אם אוכלים בבית הזה, או מכח השתתפותם בשמחת התן וכלה חייבין [בברכת התנים], ובנדון דידן שכולם באו להשתתף בשמחת התן וכלה ואוכלין ביחד בבית אחד, רק דמוכרחים לצאת מקודם, בוודאי חייבים לברך שהשמחה במעונו וז' ברכות אחר הברכת המזון שלהם".

חשש קפידא באם יברכו שבע ברכות לעצמן לפני סיום הסעודה

ג. ולכאורה הפתרון הוא שאלו הרוצים לעזוב החתונה מוקדם, יברכו לעצמם השבע ברכות וייפטרו מלהמתין עד סיום סעודת החתונה.

אבל ע"ז כותב הרבי: "אמירת ז' ברכות קודם אמירתן בשולחן הראשי דהח"כ – תעורר קפידת המחותנים", ולכן אין לעשותו.

והוא מצויין בדברי 'השואל' שמביא הגמרא (ברכות נ ע"א) "אמר

רבא כי אכלינן ריפתא בי ריש גלותא מברכינן שלשה שלשה, וליברכו עשרה עשרה, שמע ריש גלותא ואיקפד, וניפקו בברכתא דריש גלותא, אידי דאושא כולי עלמא לא שמעי, ועיין במגן אברהם קצ"ג סק"י דלא דוקא היכא דאיכא בעל כרחו, רק גם 'משום דהוי זילתא דריש גלותא, וגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה' היינו לאו ד'לא תסור' ורבנן הוא דציוונו שלא לחלוק בשלושה שלושה, כדי לברך בשם שהוא בעשרה.

והנה גם בנידון דידן התן דומה למלך (פרקי דרבי אליעזר), ומקפיד שלא יתחלקו לחבורות קטנות כי ברוב עם הדרת מלך, ואם יברכו לעצמן גם ז' ברכות ישאר מנין מצומצם עם החתן".

והיינו דאם משום קפידא של ריש גלותא יש לבטל זימון בשם משום גדול כבוד הבריות, אם כן כל שכן דיש לחוש לקפידא של החתן וכלה לענין ברכת התנים, דכל עיקרם של ברכות נתקנו לשמחם ולא לצערם במה שיתחלקו לחבורות בפני עצמם ויפריעו השמחה, וביותר דבברכת התנים אושא מילתא ביותר התחלקותם בפני עצמם, שצריכים לשתי כוסות של יין ולברך בקול כל הברכות.

*

5. להעיר כי בשוע"ר חסרים סעיפים אלו שבסימן קצ"ג.

פרק ב

חלות חיוב שבע ברכות בגמר הסעודה

מזה שברכת ז' ברכות הוא בגמר הסעודה מוכח שהוא חיוב כללי

א. והנה גם ה'מנחת יצחק' דן בשאלה זו (בתשובותו בנידון זה; נעתקה לקמן בנספחים סימן ז אות טו), ומסיק להלכה – אחרי אריכות השקו"ט בהשימות בחיוב שבע ברכות והשייכות לברכת המזון – "מדחזינן בש"ס ופוסקים וש"ע (או"ח סי' קצ"ג) דאסרו בפירוש לילך קודם ברכת זימון, ובברכת התנים סתמו ולא פירשו שיש איסור בזה לילך קודם ברכת התנים, מוכח לכאורה דבברכת התנים ליכא איסור בזה, רק המצוה הוא למי שהוא בגמר סעודה, אבל אין חיוב להמתין עד גמר סעודה וא"כ עכ"פ לא עדיף מזימון".

ומביא שם עוד טעם להקל, כיון דחיוב אמירת ז' ברכות שלא בשעת חופה הוא רק מהמנהג ולא מצד הדין, כיוון דערבה כל שמחה, "אם כן כיון דהמנהג היום שלא לומר רק בסוף כל הסעודה, ומי שיש לו איזה ענין נחוץ כנ"ל ואי אפשר לו להמתין עד הגמר בשעה מאוחרת בלילה הולך לדרכו, יש לו על מה לסמוך" ויברך ברהמ"ז בלי ז' ברכות.

והיינו שנוקט שחיוב הז' ברכות הוא רק בסיום וגמר הסעודה. ולכאורה נוקט למסקנא שאינו חיוב על כל יחיד ויחיד, דאם לא כן מה נפק"מ אם החיוב הוא רק בגמר הסעודה, הרי סוף סוף כל יחיד נתחייב בזה מכבר. ונראה שסובר שהוא חיוב כללי שייאמרו הז' ברכות.

אבל מזה שמוסיף אודות חשש קפידת החתן שלכן אין להקדים לברך קודם, משמע שלכתחילה עכ"פ חושש גם לדעות שהוא חובת יחיד.

ב. אבל עי"ע שאינו מתייחס לראיית השואל הנ"ל (מסימן ס"ב) שמשמע שהוא חובת היחיד.

ואוי"ל שההלכה שם היא אודות עצם החיוב, והיינו שאותם

האנשים שיישארו בזמן גמר הסעודה חייבים גם הם ב' ברכות, אבל לא שחייבים מלכתחילה להישאר עד סוף הסעודה.

וראיתי שכן כותב בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סימן רע"א) שלומד הפירוש בהלכה הנ"ל (סי' סב שם) "היינו דהלכה שכולם נחשבו כבני סעודת חופה או שבע ברכות, ואם יבא הזמן לברך ברכהמ"ז ויהיו עשרה חל עליהם חיוב הברכות, וגם יכולים לברך, אבל שיהיה חיוב על היחיד מלהתחלק באמצע סעודה, בפרט אם אינו מבטל בזה מצות אמירת הברכות, אין ראייה משם".

וכ"כ גם בספר תשובות והנהגות (ח"א סימן תשמ"ב ועיין סי' תשמ"ד). ולהעיר שבמכתב הרבי לא מתייחס בפירוש לראיה מסי' ס"ב.

החילוק בין חיוב ברכת המזון שמתחייב משעת אכילה לברכת התנים שמתחייב בשעת ברכת המזון

ג. והנה כדעת המנח"י שחיוב הז' ברכות הוא רק בגמר הסעודה, נמצא גם בתשובת הגאון רבי שלמה קלווגער (האלף לך שלמה) אבהע"ז סי' ק"ז) שכותב:

"נסתפקתי בהתן שהיה לו סעודה ביום ז' שלו ובפנים חדשות, ונמשכה סעודתו עד ערב ליל שמנה, אם מברכין ברכת התנים בלילה או לא, אם אזלינן בתר התחלת הסעודה או לא.

וכעת לא מצאתי גילוי לדין זה, אבל לדעתי הדבר פשוט שאין מברכין, דאינו דומה להזכרת שבת ויו"ט בבהמ"ז, כיון דבהמ"ז אקרקפתא דגברא מונח, דכל היכא שאוכל פת נתחייב בברכהמ"ז, אם כן תיכף כשאכל כזית ביום נתחייב בבהמ"ז בהזכרה, וכיון שכבר נתחייב בהזכרה אף שאה"כ כבר בא יום אחר, כיון שכבר נתחייב בבהמ"ז בזה לא נפקע מהיובו עוד.

אבל שבע ברכות של התן לא חל עליו החיוב רק בשעה זו שמברך בהמ"ז, דהרי לאו הפת גורם כן, שאם היה סועד כל היום

בלי פנים חדשות אינו חייב לברך ז' ברכות, גם אם היה שם בשעת סעודה פנים חדשות, אם בשעת ברכהמ"ז חלף הלך לו ג"כ אינו חייב לברך, רק כשיש פנים חדשות שם בשעת ברהמ"ז חייב לברך, וא"כ זה לא חל עליו החיוב רק בשעת ברהמ"ז ולא מקודם ולכך בתר שעת ברהמ"ז אזלינן".

והיינו שבשבת ויו"ט הסעודה מחייבת הברכה שלכן אז הולכים אחר שעת הסעודה, משא"כ ברכת התנים אין הסעודה מחייבת אלא החיוב חל בשעת ברכת המזון, ולכן תיקנו שיברכו אותה על כוס ברכת המזון, שהוא בגמר הסעודה, וכיון שאין הסעודה מחייבת לכן לא אזלינן בתר התהלת הסעודה.

ועיי"ש עוד שמבאר שאין חיוב הז' ברכות מחייב את הפנים חדשות להישאר עד סוף הסעודה, ואין חיוב הז' ברכות חל "רק בשעה זו ממש שמברך הז' ברכות".

ועיין שם עוד בשו"ת 'האלף לך שלמה' סימן ק"ח שמהדד שוב דבריו, שהיוב ז' ברכות מתחייב רק בשעת ברכת המזון ולא בשעת האכילה, וראה נידון שאלתו שם.

ד. וראיתי בשו"ת 'ציץ אליעזר' (חלק י"א סימן פ"ד, הועתק לקמן בנספחים סימן ח) שמביא בנידון שאלתינו את דברי המנחת יצחק הנ"ל, וכותב:

"ומצאתי סיעתא גדולה לדברי הס' מנחת יצחק בנקודה שתפס לומר שהיוב הז' ברכות הוא בגמר הסעודה, בדברי הגר"ש קלוגער ז"ל, ומעתיק דבריו הנ"ל, ומסיים תשובתו "וא"כ דון מינה ומינה שהוא הדין כל אדם המשתתף בסעודת החו"כ, אם דרך הליכתו שרוצה ללכת משם באמצע, הוא כגוונא שרשאי ליחלק ולא להמתין על זימון בעשרה משום חיובא דבהמ"ז, אין לו לחוש ג"כ משום חיוב הז' ברכות שלא חל עדינה חיובא בכלל לפני ברכהמ"ז בעשרה, ורשאי ללכת".

ומסיים הציין אליעזר "אבל להקדים לברך ברהמ"ז וז"ב בעשרה, נראה דלא יאה לעשות כן ויצא שכרן בהפסדן, דוודאי איכא בזה קפידת החו"כ והמחיתנים ואיכא בזה כמה הששות המורות וד"ל".

הרי לומד כדעת המנח"י ורש"ק שהחיוב הל רק בעת ברכת המזון. אבל מזה שמוסיף אודות השש קפידת החתן שלכן אין להקדים לברך קודם, משמע שהשש גם לדעות שהוא חובת יחיד, והסיבה שאין לברך מקודם הוא משום קפידת החתן וכדברי הרבי והמנחת יצחק.

*

פרק ג

אמירת שבע ברכות הוא חיוב כללי

החילוק בין חיוב 'זימון' לחיוב 'ז' ברכות'

א. והנה גם הגאון רבי יונתן שטייף (שו"ת 'מהר"י שטייף' סימן ז; נעתק לקמן בנספחים סימן ו) השיב להרב 'השואל' הנ"ל וכתב:

"ואולם זה אמת שחכ[מינו] ז"ל הטילו החיוב על המסובין, והיינו שישתדלו שיהיה כאן מי שיברך אותן השבע ברכות כדי לשמח החתן וכלה, אבל לא מוטל החיוב על כל אחד מהמסובין, שנימא שהמברך יצטרך לכוון בברכותיו להוציא את כל המסובין ידי חיובם, אלא סגי כשידעו שיהיה שם מי שיברך אותן השבע ברכות.

וע"כ אין כ"כ קפידא על היחידים שיוצאין ומברכין בהמ"ז בפני עצמם, ואינם מברכין שבע הברכות, כיון שעכ"פ הניחו שם מי שיברך, ויודעים שישנם עדיין עשרה מסובים ושאהד יברך השבע ברכות, שוב רשאיין המה לצאת. ואינה דומה לחיוב הזימון, שכבר נתחייב כל אחד לברך בהמ"ז בזימון, ושלשה שאכלו כאחד אינם רשאים לחלוק, ובודאי המברך צריך לכוון להוציא האחרים י"ח הזימון, אבל ברכת חתן וכלה החיוב רק שיהיה כאן מי שיברך אותן הברכות לתכלית שמחת חתן וכלה", עיי"ש עוד.

הרי מפורש דעתו שחיוב ז' ברכות הוא רק חיוב כללי על המשתתפים ולהשתדל שיהיה מנין בשביל הברכות, אבל אינו חיוב גברא על כל יחיד.

ב. גם בשו"ת' ציץ אליעזר' הנ"ל מביא בשולי התשובה שהגיע לידו ספר שו"ת מהר"י שטייף שנדפס לא מזמן, ולאחרי שמעתיק דבריו הנ"ל שהחיוב הוא רק להשתדל שיהיה מי שיברך הברכות להחתן וכלה, כותב:

"ועל הנימוק הזה יש לעיין מהנפסק בטור ובשו"ע אבה"ז סי' ס"ב סי"א דבנתחלקו לחבורות אפילו אם אכלו בכתים שאינם פתוחים

למקום שהחתן אוכל, כולן מברכים ברכת התנים ויכולין לברך לעצמן, ואם איתא שאין החיוב על כל אחד מהמסובין אלא בעיקר שיברכו שם בעשרה מסובין, איך מותרים לברך כל חבורה בפני עצמה ולהרבות בברכות כפולות".

וקושינו היא בעצם ראית 'השואל' משו"ע סימן ס"ב שיתחייבו כל אחד לברך.

ואוי"ל [בנוסף למה שכתבנו לעיל פרק ב אות ב], שהיות שהם בחדרים נפרדים "שאינם פתוחים למקום שהחתן אוכל", ולכן גם אינם שומעים הברכות שנאמרים בפני החתן, לכן מברכים לעצמם באותו הזמן שהסעודה התחייבה בברכות, היינו שעת ברכת המזון, ולכן אינו נחשב כהכפלת הברכות.

*

פרק ד

אמירת שבע ברכות הוא חובת יחיד

לבקש רשות מהחתן לברך או להשתתף בשמחה בלי סעודה

א. לאידך הגאון רבי עקיבא סופר (שו"ת 'דעת סופר' אבהע"ז סימן כו; נעתק לקמן בנספחים סימן ד) מעתיק מדברי 'השואל' הנ"ל וראיתו מאבהע"ז סי' סב דלעיל וכותב:

"ומזה מוכח דכיון דאכלו בסעודת נישואין חייבים לברך, ועוד ראיות מוכיחות כאשר הביאם במכתבו, על כן לית דין צריך בושש שחל עליהם חיוב ז' ברכות, אבל יפה העיר באם החתן מקפיד אם ילכו קודם גמר הסעודה, בוודאי שאין לחלק ולזמן בעשרה כמבואר באו"ח סי' קצ"ג, ע"כ נראה אם מוכרחים להקדים יטלו רשות מהחתן ויאמרו לו מילתא בטעמא, ומחילתו בוודאי מהני כמו בכ"מ".

ועיי"ש שדחה הצעת השואל שאותם המשתתפים בחתונה ויודעים שיצטרכו לעזוב מוקדם, יאכלו רק פת הבאה בכיסנין, כיון שמסובין בסעודה ואכלו כשיעור נקרא שקבעו על זה סעודה.

ומסיים "ואין מנוס אחר רק אם באים מתחילה שלא על מנת לסעוד ולשהות שם רק זמן מועט ולטעום מידי כדי להנות מסעודת חתן, ועל אופן זה החתן לא יקפיד כיון שטעמם ונימוקם עמם".

הרי דעתו שחיוב ז' ברכות הוא אכן חל על כל יחיד, ואודות השש קפידא – שהשואל הזכיר בשאלתו – מציע פתרון שיבקשו מחילה ורשות מהחתן לברך קודם גמר סעודה [אבל כנ"ל הקפידא הוא לא רק מהחתן אלא גם מהמחותנים ומובן הקושי שבעצה זו, וד"ל].

ומציע עוד שישתתפו בשמחת חתן וכלה אבל לא יטלו ידים לסעודה רק יטעמו קצת מסעודת חתן, ובאופן שלא יתחייבו בז' ברכות, ועל זה לא יהיה קפידא.

ונראה שהדעת סופר' סובר שחובת ז' ברכות הוא חובת יחיד

ולכן צריך נמיילת רשות דווקא.

"הנח להם לישראל אם אין נביאים הם, הם בני נביאים"

ב. גם הגאון רבי הנוך העניך פדווא (שו"ת 'חשב האפוד' ח"א סימן ט; נעתק לקמן בנספחים סימן ה) כותב לשואל:

"ובעיקר הדבר כבר אמרתי דעתי בירושלים ת"ז כאשר ראיתי קונטרסו אצל הגאון שליט"א [ע"ה] ממשעבין [בעמ"ס שו"ת 'דובב מישרים'] שכת"ה **צדק בדבריו**, כי כן מבואר בשו"ע אבהע"ז סי' ס"ב סי"א בני חבורות שנחלקו לחבורות וכו' כולם מברכין ברכת התנים, ואין אחר דברי השו"ע כלום.

גם נהירנא כד הווינא מליא בווינא שהיו מסובים בהתונה כמה מתלמידי חכמים בשולחן לבדם ובראשם הגאון ר' צבי פרעמינגער ז"ל (הי"ד) והיו ממהרים לברך לעצמם שבע ברכות, ומעשה רב". ושם בסוף התשובה כותב אודות הנ"ל "שהיה למדן מפורסם ותלמידו של הגאון מהר"ם אריק ז"ל".

ומביא מה שכתב 'השואל' "דיש אמנם לחוש לקפידת החתן וגם לכבודו שאין זה הדרת מלך להשאר עם מנין מצומצם", וע"ז כותב החשב האפוד: **"ודבר גדול דבר בזה כת"ה**, ואפשר שמטעם זה לא נהוג לברך ז' ברכות כל העם היוצאים, ואם לאו נביאים הם בני נביאים הם, כי אם יברכו ז' ברכות לעצמם יתרבו היוצאים, וקרוב הדבר שיחלישו דעתו של החתן, והא דאמינא שהזינא לר' צבי [הנ"ל] ... שבירך בהמ"ז וז' ברכות על שולחנו לבד, כמדומה שהיה מיסב עם עשרה **בחדר לבדו**".

6. אגב, בספר 'נמעי גבריאלי' (ח"ב - נישואין - פצ"ח הערה א) מביא דברי חשב האפוד הנ"ל שכתב "כשם הגאון רבי צבי פראמער זצ"ל מקאזליקוב". אבל כמועתק לעיל, מדובר על אדם אחר שהיה תלמידו של "מהר"ם אריק", ואילו הגאון מקאזליקוב בעל "ארץ צבי" הוא תלמידו של ה"אבני נזר" וה"שם משמואל" וגם שם משפחתם הוא שונה וכנ"ל.

ומוסיף "ואפשר נמי דבדוקא כתב מרן בשו"ע "בני החופה שנתחלקו לחבורות" שהיו מחולקים תיכף מתחלה לחבורות, ואין מגיע חלישות דעת להחתן אם הם מברכין לעצמם וגם מברכים ז' ברכות, אבל בגוונא דנהוג היום שכולם מסובים יחד ויחלישו דעת החתן לא יאות למיעבד הכי, לכן נראה שאע"פ שהצדק עם כת"ה [שהוא חובת יחיד] לא כדאי לדרוש הא מילתא בפרקא והנח להם לישראל, ובודאי הרוצה לעשות מצוה בשלימות ימתין עד הסוף ויזכה לכל הברכות".

הרי דעתו שהיוב ז' ברכות הוא חובת יחיד, והא דאין מקפידים לברך לעצמם הוא לחוש לקפידת החתן, אבל אינו מבאר איך להפקיע עצמו מהחיוב, אלא מצטט לשון חז"ל (פסחים סו ע"א) "הנח להם לישראל אם אין נביאים הם בני נביאים הם", היינו שכן למעשה מתנהגים הרבה מישראל, וכן הוא בלשון הרבי בנידון דידן (לקמן אות י) "שנתפשט המנהג ביותר ואין מוחה".

וכדאי לציין בזה – הנהגת בני ישראל – לדבריו המלהיבים ב'אשל אברהם' להגאון מכומשאטש סוף סימן תפ"ט אודות המנהג להיתר באיסור חדש, וראה מגן אברהם (סי' תר"צ ס"ק כב), עיי"ש.

פרק ה

לכוון שלא להצטרף לקביעות עם שאר המסובין

לכוין (ואף לאמר בפירוש) לא להצטרף לקביעות סעודה עם שאר המסובין
א. והנה גם הגאון הרב משה פיינשטיין ע"ה (שו"ת 'אגרות משה'
או"ח ח"א סימן נו; נעתק לקמן בנספחים סימן ב) משיב ל'השוואל'
שבעיקרון "הנה ודאי צדק כת"ה שהיוב השבע ברכות אחר הסעודה
הוא על כל האוכלים מסעודת החופה ואף על אלו שאין רואין את
החתן והכלה כמפורש בסי' ס"ב סי"א, ונמצא שאין רשות לצאת קודם
שמברכין הו' ברכות, או שיברכו בעצמם הו' ברכות כשאין להם פנאי
לחכות עד אחר גמר הסעודה".

היינו שסובר שאמירת ז' ברכות הוא חובת גברא על כל יחיד [וכן
כותב גם באגרות משה (אבהע"ז חלק א סימן פ"ז) אודות נישואי
חרש וחרשת, שהגם שברכת אירוסין אי אפשר לברך כשאין החורב
שומעים, "אבל ברכות נישואין צריך לברך גם בחרש וחרשת, כי
ברכות נישואין מעולם לא ניתקנו דווקא על החתן והכלה, אלא על
כל המסובין בעת הסעודה והנמצאים בשעת הנישואין' עיי"ש,
ומש"כ בספרי 'אגורה באהלך' חלק א סימן נא].

אבל מומשיך "אבל הוא דבר שאי אפשר לכמה אנשים לחכות עד
אחר גמר הסעודה שנמשך לפעמים עד אחר הצות הלילה כשתים
ושלש שעות, ועד שיבואו לביתם הוא עוד יותר משעה, ומוכרחים
לקום בהשכמה לצורך פרנסתם, ולברך בעצמם לא ימצאו מי שיוזקק
להם, וגם בעלי החופה והחתן והכלה יקפידו, וצריך לבקש עצה
בעבורם".

ועיי"ש שדוהה האפשרות לאכול רק פת הבאה בכיסנין, ומאותו
מעם של ה'דעת סופר' הנ"ל דהוה קביעות סעודה.

ומחדש האג"מ: "אבל לע"ד יש עצה קלה, דאלו הרוצים שלא
לחכות עד גמר הסעודה וז' ברכות יאמרו בפירוש קודם שישבו לאכול

שאינ מתכוונים להצטרף לקביעות עם שאר המסובין, שאז אף שיושבין בשלחן אחד לא מתחייב בזימון, עיי"ש ראיתו [מובא לקמן פרק ו בביאור דברי הרב].

ומוכיח עוד שגדר קביעות סעודה להתחייב בברהמ"ז בזימון הוא רק שקביעותם הוא גם על מנת לברך יחד, וכן הוא בדרך כלל שמתיישבים לאכול בסתם, "אבל כשיש טעם שלא היו רוצים לקבוע ולברך ... אמרינן אדרבה דמסתמא הוא כלא קבעו עצמן לברך יחד, אלא כל אחד יברך לעצמו". ומביא ראיות מזימון בבית עכו"ם בס"י קצ"ג, ומשלשה שאכלו יחד בסעודה המפסקת בערב תשעה באב בס"י תקנ"ב, עיי"ש.

ומסיים תשובתו "וממילא לא יתחייב גם בז' ברכות מאחר דלא חייבו אלא לעשרה, ואף 'אשר ברא' לא חייבו אלא לשלשה, ולכן כיון שלא נתחייב בזימון דעשרה ואף לא לשלשה, לא מתחייב בהז' ברכות ולא באשר ברא ... ויש לסמוך על זה למעשה לענ"ד, כשיש לו צורך והכרח לצאת מחמת שמאחרין טובא והוא צריך להשכים".

ועיי"ש שהביא גם מהחכמת שלמה (ס"י קצג) שפוסק כן בפירוש ששלשה שישבו על דעת שיהיו רשאים ליחלק שרשאים ליחלק ולברך כל אחד בעצמו בלא זימון, ואחרי ששקו"ט בקצת דבריו כותב האג"מ "ונהנתי שעכ"פ לדינא סובר גם הרב שלמה קלוגער כדכתבת".

ב. וכן נראה גם דעתו של הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך ע"ה, כפי שהובא בספר 'שלמי שמחה' (עמ' שמח) "הורה רבינו שהרוצה לברך ברהמ"ז לפני שיברכו שאר המסובין, יטול ידיו לסעודה שלא עם הצבור ויכוין אז שלא להתחייב עמהם בברהמ"ז. וכן היה רבינו נוהג למעשה כשהיה צריך ללכת ולא יכול היה להמתין עד שסיימו השבע ברכות".

ומה שכותב הגרשז"א "יטול ידיו לסעודה שלא עם הצבור" מובא

7. שני סימנים אלו חסרים בשוע"ר.

גם בסיום דברי דברי 'השוואל', ובלשונו: 'יותר טוב אלו הממהרים לצאת שיקבעו עצמם לסעודה אחר שהשאר המסובין כבר אכלו כזית פת, ואז אם רצה לגמור סעודתו קודם להם, כיון דלא התחיל עמהם וגם לא גמר הסעודה עמהם, רשאי לחלוק ולברך בפני עצמו, ראה שם מה שמביא כן מדברי החיי אדם.

וראה ב'שלמי שמהה' שם הערה 89 שמביא מהנהגת הגאון רבי זלמן נחמיה גולדבערג ע"ה – התנו של הגרשו"א – שבירך לעצמו שבע ברכות. לאידך הנהגת הגר"ה מכריסם שאם התחיל לאכול בסעודת התונה, היה ממתין עד גמר ברכת המזון. ומטו משמ"י דהגר"ה דהא דאמרינן כל הנהגה "מסעודת" התן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות (ברכות ו ע"ב), הכוונה ב"אינו משמחו" היינו שאינו אומר (או שומע כעונה) השבע ברכות. וראה גם 'עזר מקודש' סי' ס"ה בענין "משמחו" שזה כולל השתתפות בברכת המזון ובז' ברכות ועוד, עיי"ש.

ג. ולהעיר שב'אשל אברהם' (בוטשאטש סי' קצ"ג ס"א) כותב "נראה דלא מהני מה שהיה דעתו מתחילה ליחלק מהם תיכף, ויבקש שנים שיזמנו עמו".

אבל עיי"ש אודות שו"ב שספק לו אם יוכל להשאר עד סוף סעודה שלישית בשבת, שיוכל לפרוש מצד המצוה, ובהגהות מהרש"ם שבספר אורחות חיים (סי' קצ"ג, והועתק בספרו דעת תורה שם) חולק עליו ומביא מהמג"א סי' תקנ"ב [הובא בשו"ת אג"מ דלעיל] שמשמע שקביעות לזימון כן תלוי בכוונה, ומחלק בין היכא דאיכא הוכחה שישבו אדעתא שלא לקבוע, כגון סעודת המפסקת בערב תשעה באב, משא"כ כשאין הוכחה שלא נקבעו אז יש להחמיר.

ד. וכן כותב בשו"ת 'באר משה' (חלק ג סימן לב; נעתק להלן בנספחים סימן ג) 'הסומך עצמו על תנאי שמתנה, יש לו על מה לסמוך, ובפרט כשאינו נוטל ידיו עם בני הסעודה רק אהריהם בפני עצמו.

ואם אפשר לו לזמן בג' יותר טוב, ואם עולה בידו לזמן בעשרה בחבורה קטנה באופן שלא יקפיד הבעל הבית אז תבוא עליו ברכה. וגם בסעודת נשואין יכולים לברך בעשרה ולא חל עליהו החיוב לברך גם השבעה ברכות. ועיי"ש גם מה שהביא מדברי האש"ל אברהם דלעיל היכן מהני תנאי ליחלק מהזימון.

וכן הוא גם בשו"ת 'אור לציון' (להרה"ג רבי בן ציון אבא שאול ע"ה, פרק יב ביאורים אות י) 'זבאלום התונות אף אם אוכלים בשולחנות נפרדים ולא אמרו בואו נאכל, מכל מקום מצטרפים לזימון, כיון שבאו על דעת בעל הסעודה, ובודאי דעתו שיאכלו כולם יחד, ולכן אינם יכולים לצאת קודם שיזמנו.

והרוצה לצאת קודם שיזמנו, יכנס לאכול באופן שלא יצטרף לזימון, והוא שלא יתחיל עם המסובים יחד, אלא יקדים או יאחר, והיינו שלא יטול ידיו בשעה שכולם נוטלים ידיהם, וכן לא יסיים עמחם, ועיי"ז לא יצטרף לזימון, כמבואר בשו"ע בסיומן קצ"ג ס"ב. וכן אם נכנס לכתחילה על דעת שלא להצטרף מהני, וכמו שכתב הגר"ז בסיומן קס"ז סעיף יח לענין צירוף בברכת המוציא, עיי"ש.

ושם כותב אדמוה"ז: 'וכל מקום שקביעותם מועלת לצרפם לברכה אחת, מצוה שאחד מברך לכולם ולא כל אחד בפני עצמו משום שנאמר ברוב עם הדרת מלך, ומכל מקום רשאים הם לקבוע יחד על דעת שלא להצטרף כמו שיתבאר בס' רי"ג [ס"ו], ולפיכך נהגו עכשיו לברך כל אחד לעצמו משום שההמון לא היו נזהרים מלהשיה בין שמיעת הברכה לבטעימה, לכן הנהיגו לברך כל אחד לעצמו, וכיון שנהגו כן הרי זה כאילו היתה דעתם בפירוש בקביעותם יחד **שקובעים על דעת שלא להצטרף**, ופטורין מהידור זה'.

וואמו"ר שיחי העירני מספר 'לקוטי מהרי"ט' על הל' נט"י וברכת הנהנין משוע"ר, שכותב בליקוטים שבסוף הספר אות מב "כתב בספר יוסף אומין [לר' יוסף יוזפא אות קנ"ט], אע"פ דשלישה או עשרה שאכלו אין רשאים ליחלק, נראה לי דבסעודה גדולה שמאריכין

מאוד ויש בהם שקשה עליהם האריכות, אם מצד הבריאות או מצד אבוד זמנם, אם מצד דאגתם שלמהרתם לא יוכלו להשכים לתורתם או לתפלתם, אז יש היתר לברך בלא זימוך".

*

פרק ו' ביאור שיטת הרבי

דברי הרבי להצדיק המנהג שלא ממתנינים לסיום הסעודה

א. והנה הרבי באג"ק שם, מפרט [בתוכן דברי השואל] כמה סיבות שאין ביכולת כל האנשים להמתין עד לסיום הסעודה:

א) לאו כאו"א יכול להאריך בסעודה, ובזה עצמו הטעם אם 1) מפני הטרדות, 2) הבריאות, 3) חס על זמנו וכיו"ב, 4) ובפרט שלפעמים האריכות באה ע"י ענינים בלתי רצויים⁸.

ולמעשה כי בדברי השואל' כותב רק "האורחים ממהרים לצאת, מפני שמוכרחים להשכים למחרת כעלות השחר, שיוכלו לבוא לעבודתם בזמן הקבוע".

וכן מוסיף הרבי: ב) אמירת ז' ברכות קודם אמירתן בשולחן הראשי דהח"כ – תעורר קפידת המחותנים.

ולמעשה בזה, שהרבי מגדיר את החשש כ"קפידת המחותנים", ולכאורה הוא כיון שהם הם הנקראים בעלי השמחה, בהיותם אחראים – בדרך כלל – על סידור והוצאות החתונה.

וכנראה מרומז בלשון השואל' שכותב 'וגם המחותנים מהחתונות הבאות יזהירו שלא לאחר החתונה יותר מדאי'. אבל ב'מנחת יצחק' שמצטט החשש הנ"ל כותב שהוא משום "קפידא של החתן וכלה", וב'אגרות משה' הלשון 'בעלי החופה והחתן והכלה יקפידו'.

ב. וממשיך הרבי לפרט למה אי אפשר להורות למזומנים להמתין עד סיום הסעודה 'לשנות המנהג', וכן למה אין להציע שהאורחים

8. בספר 'שלהן מנחם' (חלק ו' עמו' רכ) פירשו כוונת המילים 'ענינים בלתי רצויים', שהסיבה לאריכות הזמן של הסעודה ולדהייתיה של ברכת המזון לשעה מאוחרת, לפעמים היא מצד ענינים (רקודים) הקשורים בחוסר צניעות, שאז בוודאי מוטלת החובה על כל אדם למהר ולצאת משם.

העוזבים מוקדם יערכו זימון לבד ולומר שבע ברכות:

"ועפי"ז שינוי המנהג: א) שכולם יחכו עד סוף הסעודה - תגרום שכמה ימנעו מלהשתתף בסעודה זו כלל ועי"ז יוגרע משמחת חו"כ אז, נוסף על הטינא שבלב מהמחותנים על הבלתי משתתפים, וכנראה במוחש. ב) שיברכו בשולחנות הנ"ל ז"ב [ז' ברכות] בשני כוסות, כבודים - יש חשש לקפידה הנ"ל, ואלו שיחששו להקפידה - מלכתחילה לא יבואו.

וכיון שבשני האופנים - ענין של מצוה ישנו, וגם שנתפשט המנהג ביותר ואין מוחה, מצוה ליישב המנהג, וי"ל שמוסד על שלשה:

א) שו"ע סקצ"ג סוס"א: למנוע קפידת בעה"ב מותר לעשרה להחלק. ב) שם סוס"ג אף אם לא הי' טעם זה מספיק מ"מ דכבר נהגו כך, הוי כאילו לא קבעו עצמן ביחד, וראה שו"ע יו"ד ספ"ח ס"ב. ג) עפמש"כ בשו"ע אה"ע סי' ס"ב במ"ז סק"ז וערוך השולחן (סקל"ה). הובא גם במכתב כת"ר) דחייב ז"ב תלוי באם האכילה היא גם לשמחת חו"כ - י"ל דמחשבת המסוכים מקודם דבאם תתארך הסעודה יברך בלא ז"ב - ה"ז שלילת קביעותו לשמחת חו"כ, ולא חל עליו ענין ז"ב מעיקרא, וק"ל. עכ"ל.

מצות השתתפות בשמחת חתן וכלה מתיר ליחיד להקדים ברכת המזון

ג. ובביאור הענין נקדים, דהנה מדברי הרבי שמביא מסי' קצ"ג ס"א וס"ג שבמצבים מיוחדים ניתן רשות יחיד להיפטר מחובת זימון המוטלת עליו, ומזה לומד היתר גם בברכת ז' ברכות, נראה לכאורה שדעתו הוא כדעת הפוסקים שחייב ז' ברכות הוא על כל יחיד, והיינו חובת גברא על כל אחד מהמשתתפים בסעודת נישואין, ומוכח מזה גופא שמציין להלכות הדנים ברשות אדם להיפטר מחובת זימון שעליו, ואם אמירת ז' הברכות לא הוי חיוב על היחיד מאי דמיא לדין זימון, ובכלל עצם ביאור ההיתר והצדקת מנהג הנהוג, מורה, שהוא אכן חובת יחיד לברך ז' ברכות.

ובפירוט יותר: אודות ההלכה בהיתר ליחלק מזימון (סי' קצ"ג ס"א שהרבי מציין והובא בדברי הישואל) כתוב בשו"ע "ומיהו אם היו רבים מסובים יחד ואינם יכולים לשמוע ברכת זימון מפי המברך, ואינם רשאים ליחלק לחבורות של עשרה עשרה מפני שיצטרכו לברך בקול רם וישמע בעל הבית ויקפיד עליהם, יכולים ליחלק לחבורות של ג' ולברך בנחת כדי שלא ישמע בעל הבית".

ומקורו הוא קפידת הריש גלותא המובאר בגמ' ברכות (נ ע"א) שרבא מספר כשאכלו אצל הריש גלותא והיה מאריך בסעודתו היו מזמנים לעצמם בשלשה לפני סיום סעודתו, ולשאלת הגמ' מדוע לא נחלקו לחבורות של עשרה כיון שכבר חל עליהם חיוב זימון בעשרה בהזכרת השם, מתרצת הגמ' "שמע ריש גלותא ואיקפד", כי לזמן לעשרה היה המזמן צריך להגביה קולו, וחששו שמא ישמע הריש גלותא ויקפיד עליהם שמברכים לעצמם בפרהסיא.

ומבואר בראשונים (רשב"א ריטב"א ועוד) שהמעם שמותר לעשות כן לזמן בשלשה ולהפקיע עצמו מחיוב של זימון בעשרה, הוא, כי "עושיין כן בפרהסיא לעצמן וגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה", היינו לא לזלזל בכבודו של הריש גלותא, ומובא במג"א (שם סק"ו). ומוסיף המג"א (סק"ז) "ונ"ל דכ"ש אם צריכים ללכת לדבר מצוה שרשאיין ליחלק ג' ג".

ולכן גם בנידון דידן, היות שכלשון הרבי "ענין של מצוה ישנו", היינו שיש מצות השתתפות בשמחת החתן וכלה, ומצוה למנוע קפידא ומינא מהמתנות והחתן וכלה, הרי זה עצמו מתיר להיחלק מהזימון וברכת המזון עם הז' ברכות של סוף הסעודה.

ובזה גופא מוסיף הרבי שההיתר להיחלק הוא, לא רק מחמת הקפידא מהבעלי שמחה בזה שיברכו המוזמנים ז' ברכות לעצמם בסעודה, וכמבואר בדברי הישואל' ובתשובות המשיבים כנ"ל, אלא הקפידא של בעלי השמחה על המוזמנים שימנעו מלהשתתף בהחתונה (מחמת איחור השבע ברכות ואי היכולת לברך לעצמן) זה

גופא הסיבה להתירם להשתתף בסעודה ולהיחלק מהזימון וחייב ז' ברכות.

חייב זימון תלוי בקביעות האוכלים לזימון

ד. עוד מציין הרבי לסוף סימן קצ"ג ס"ג, שם כותב הרמ"א "המנהג שלא לזמן בבית עכו"ם, ונראה לי הטעם, משום דלא יוכלו לקבוע עצמן בבית עכו"ם משום יראת העכו"ם הוי כאלו אכלו בלא קבע, ועוד דיש לחוש לסכנה אם ישנו בנוסח הברכה ולא יאמרו הרחמן יברך בעל הבית הזה, ולכן מתחלה לא קבעו עצמן רק לברך כל א' לבדו, ולכן אין לשנות המנהג, אף אם לא היו טעמים אלו מספיקים מכל מקום מאחר דכבר נהגו כך הוי כאלו לא קבעו עצמן ביחד".

הרבי נוקט כדבר פשוט שמדברי הרמ"א מוכח שאף במקום שאין חשש קפידא, בכל זאת חייב הזימון תלוי בקביעות לזימון, ואם במצבים שונים המנהג לא לקבוע הרי אין חייב זימון חל מעיקרא, כי נחשב שלא קבעו עצמן לזמן יחד, ואף שאין טעם מספיק הרי די בכך שכך נהגו ויש לציין שראיה זו מביא האגרות משה' ושקו"ט בזה עיי"ש].

והרבי מוסיף עוד ראייה על המושג "כאילו לא קבעו עצמן ביחד" משו"ע יו"ד סי' פ"ח ס"ב, שם כותב המחבר אודת האיסור להעלות בשר על שולחן שאוכלים עליו גבינה, "הא דאסור להעלותו על השלחן, דוקא בשני בני אדם המכירים זה את זה אפילו הם מקפידים זה על זה, אבל אכנסאים שאין מכירין זה את זה מותר, ואפי' המכירים אם עשו שום היכר כגון שכל אחד אוכל על מפה שלו, או אפילו אוכלים על מפה אחת ונותנים ביניהם פת להיכירא מותר".

הרי שאפשר אפילו לב' אנשים מכירים זה את זה להתישב מסביב אותו שולחן, ובעשיית היכר נחשבים כאין מכירים זה את זה ו"כאילו לא קבעו עצמן ביחד" ומתירים לשים בשר וגבינה באותו השלחן.

וכן הוא גם בנדו"ד, אפילו שאכלו יחד עם המשתתפים בכל זאת

כיון שאין מעוניינים להישאר עד ברכת המזון ייחשב כאילו לא קבעו עצמן ביחד.

יסוד חיוב ז' ברכות הוא הסעודה וברכת המזון או אסיפת אנשים לשמחה ה. והנה הרבי מוסיף נימוק שלישי (ג) עפמ"ש"כ בשו"ע אה"ע סי' ס"ב בט"ז סק"ז וערוך השולחן (סקל"ח. הובא גם במכתב כת"ר) דחיוב ז"ב תלוי באם האכילה היא גם לשמחת חו"כ – י"ל דמהשבת המסובים מקודם דבאם תתארך הסעודה יברך בלא ז"ב – הרי זה שילית קביעתו לשמחת חו"כ, לא חל ענין ז' ברכות מעיקרא, וק"ל". והנראה בביאור הדברים: דהנה יש לחקור מה המחייב של אמירת שבע ברכות, האם החיוב הוא מחמת אסיפת האנשים לכבוד שמחת החתן וכלה, או המחייב הוא הסעודה וברכת המזון.

ונראה שנהלקו בזה הראשונים, דהרא"ש (כתובות סי' יג) מביא מס' סופרים (פי"ט הי"א) "יש נהגו רבותינו לומר בבוקר ברכת התנים על הכוס בעשרה, ופנים חדשות כל שבעה, וכן בערב קודם סעודה מברכין אותה", ומבואר דעתו שאף בבוקר ולפני הסעודה מברכין ז' ברכות, וסבירא ליה שעצם האסיפה והשמחה לכבוד החתן וכלה גורמים לחיוב ז' ברכות.

וכן כתב הנצי"ב (העמק שאלה חיי שרה שאילתא טז) "ברכת נישואין ברכה בפני עצמה היא ולא שייך לברכת המזון, והרי במסכת סופרים תני דמנהגם היה לברך ברכת התנים בבוקר ובערב באסיפת עם בלא סעודה, אלא שנהגו לסמכה לסעודה".

ובערוך השולחן (סי' ס"ב סכ"ז) ביאר דעת הרמ"א (בשו"ע שם ס"ז) דאם היו שם פנים חדשות אע"פ שאין אוכלים שם מברך בשבילם לילה ויום, ומבאר "דלדעה זו אין השמחה תלויה בסעודה אלא באנשים, ורק מנהגינו שלא לומר ז' ברכות בלא סעודה, אבל השמחה אינה תלוי בזה כדעת המס' סופרים".

אבל הרא"ש עצמו לפני שמביא המס' סופרים כותב "יש אומרים

הא דמברכים ע"י פנים חדשות דהיינו דוקא **לאחר סעודה**, ולא כמס' סופרים שמברכים על עצם אסיפת העם לכבוד החו"כ.

והתוס' (פסחים קב ע"ב ד"ה שאין אומרים) בהא דאין אומרים שתי קדושות על כוס אחת מביא "אך רבינו משולם היה אומר הכל על כוס אחד [בירך ברכת נישואין על כוס ברכת המזון], דלא דמי לברהמ"ז וקידוש דתרי מילי נינהו כדאמרינן בסמוך, אבל הכא חדא מילתא היא **דברכת המזון גורם לברכת נישואין**, ומבואר שדעת רבינו משולם הוא שהז' ברכות מסתעפים מחיוב סעודה וברכת המזון, וברהמ"ז הוא הגורם שיאמרו הברכות.

וכן משמע לכאורה מדברי הרמב"ם בפ"ב מהל' ברכות שמפרט הלכות **ברכת המזון** ובהלכה ט כותב "ובכית התנים מברכין ברכת התנים אחר ארבע ברכות אלו בכל סעודה וסעודה שאוכלים שם" וכו', ומדייקים באחרונים (ראה ספר מעתיקי שמועה עמ' לג בשם הגרי"ז ועוד) **שמיקומה של ההלכה העוסקת בדין ברכת התנים בהלכות ברכת המזון דווקא מלמד שברכת התנים שייכת לברכת המזון ונכללת בה**, ואכמ"ל בזה.

ו. והנה בזה שהרכי כותב בנימוק הג' "דהיוב ז"ב תלוי באם האכילה היא **גם לשמחת חתן וכלה**", היינו לכאורה להוציא מהדעה שחיוב הז' ברכות הוא רק דין בברכת המזון ובסעודה שאכלו לכבוד החו"כ, אלא הוא בעיקר מצד **השמחה שיש לחתן וכלה באסיפת העם**, אף שלמעשה זה קורה (גם ו) בעיקר בסעודה שאוכלים לכבודם, ולכן למעשה תיקנו זמן אמירת הז' ברכות בברהמ"ז שבסוף הסעודה, וע"ז מציין להט"ז סק"ז שכותב ומסיק לאחר האריכות השקו"ט בגדר בית חופתו לאמירת ז' ברכות "נראה ברור דיש לברך ברכת התנים בכל בית שעושין בו סעודה לכבוד החתן וכלה **ושמחים שם**", היינו בסעודה המיוסדת על שמחת חתן וכלה.

ומוסיף לציין גם מדברי הערוך השלחן (שם סל"ח) אודות שמשים האוכלים **אחר סעודת הנישואין**, שבשו"ע (שם סי"ב) מובא

ב' דעות אם מברכים ז' ברכות או לא, וכותב הערוה"ש "ונראה דלא פליגי לדינא, דוודאי אם השמשים אוכלים אח"כ רק לשבוע נפשם ומבלי הידור שולחן לשמה התן וכלה, כמו שיזמרו לפניהם או ירקדו וכל כיוצא בזה, אין זה כסעודת התנים, אבל אם אוכלים בהידור לכבוד התן וכלה לא גריעי משאר קרואים וצריכים לברך ברכת התנים, אף שמתחילים לאכול אחר כלות השלחן של בני החופה, מ"מ סוף סוף הוא סעודת התן".

ונראה שלומד שברכת התנים הוא בעיקר דין השייך לאסיפת העם לשמחה, וגם האכילה בסעודה הוא חלק והסתעפות משמחה זו, וההידוש אודות השמשים הוא, שכל זמן שהשתתפו בשמחה וריקודים וכו' הרי גם אם אוכלים יותר מאוחר מוזמן סיום סעודת הנישואין, עדיין מהוייבם בז' ברכות, ולכן נהוג גם למעשה בכוס ז' ברכות שמברכים אותם על כוס מיוחד ושונה מכוס ברכהמ"ז, וכפסק הרמ"א (שם ס"ט) לא כדעת רבינו משולם הנ"ל, כי למעשה ברכת התנים אינו דין בברכת המזון וכנ"ל (אף שלפועל התקינו שיהיה דווקא בזמן שבא בהמשך לסעודה וברכהמ"ז ולא נוהגים כמס' סופרים).

ז. ומטעם זה ממשיך הרבי וכותב "דמחשבת המסובים מקודם דבאם תתארך הסעודה יברך בלא ז"ב – הרי זה שלילת קביעותו לשמחת חו"כ, לא חל ענין ז' ברכות מעיקרא", והיינו שבעצם נוכחות והשתתפות האדם בגופו בחתונה הוא אכן מקיים מצות שמחת החתן וכלה, אבל כלפי חלק השתתפותו בהסעודה הוא יכול להחליט שלא מעונין שיהיה לזה גדר של קביעות סעודה לשמחת התן וכלה וממילא לא יחוייב בז' ברכות.

והיינו אי הוי 'ברכת התנים' דין המסתעף מהסעודה וברכהמ"ז שבסעודת נישואין, הרי בעצם השתתפותו והתחייבותו בברכהמ"ז הוא גם מתחייב באמירת ז' ברכות, ולכן בכדי לבטל חיוב הז' ברכות יצטרך תנאי בפירוש שאינו רוצה לקבוע עצמו לזימון, וכדברי האג"מ.

אבל אם לומדים שמלכתחילה החיוב הוא בעיקר מחמת האסיפה לשמחת החו"כ, הרי בזה מספיק מחשבת המסובים דבאם תתארך אינו מעוניין שקביעות סעודתו תהיה לכבוד שמחת התן וכלה, אלא יקיים שמחת התן וכלה בעצם נוכחתו בהשמחה ובריקודים וכיו"ב, ואז אף בלי תנאי בפירוש יוכל לאכול ולברך ברכהמ"ז מבלי לברך ז' ברכות, כי במצב זה לא חל ענין ז' ברכות מעיקרא'.

ולביאור זה הרי גם באם מוזמן בשלשה לא יאמר "שהשמחה במעונו", כי לא הוקבע לסעודה לכבוד התן וכלה.

ה. וידידי הרה"ת מנחם מענדל נחשון שיהי' הראה לי מש"כ בספר 'הלכתא כרב' (עמ' תקל"א) בביאור מכתב הרבי, ושם מביא "שבמ"ז מובא שבאם המסובים אוכלים לצרכיהם ולא מתעסקים בשמחת התן וכלה אינם מברכים ז' ברכות", ומתאים לדברי הערוך השלחן הנ"ל, שמזה מוכח שהמתכוונים למהר לאכול ולברך לפני סיום הסעודה, הוה כאוכלים סתם ולא מתעסקים בשמחת חו"כ ואין חייבים בז' ברכות.

והוסיף להעיר שדיוק דברי הרבי "דחיוב ז"ב תלוי באם האכילה היא גם לשמחת התן וכלה", נראה שהז' ברכות תלוי בסעודה ולא הסתעפות מהמשמחה. וזה מוצאים במ"ז סק"ז אודות דעת החתן שיהיה בית חופתו, וכן במ"ז סק"ט וערוך השלחן שסעודת השמשים תלוי בדעתם להשתתף בשמחת חו"כ, ונראה שהקביעות בשמחה תלוי בדעת האדם, ולכן יכול להחליט בדעתו שאינו נקבע לסעודה זו.

והנה אף שנכון הוא שכן כתוב במ"ז, אבל הוא מ"ז סק"ט שאכן מתאים עם התוכן שעליו מוסבים דברי הערוך השלחן, אבל הרי הרבי ציין למ"ז סק"ז ושם לא מובא מה שכותב אלא כפי שהועתק לעיל שברכת התנים הוא בבית שעושים לכבוד החתן וכלה ושמחים שם, והשתדלתי לבאר הדברים על פי הציון למ"ז סק"ז.

והעירני ח"א: בהדפסה הראשונה בלקו"ש תשל"ח נדפס סק"ז, אמנם בהמשך מצוין לערוה"ש סקל"ח, והתוכן ששם הוא הנמצא

במ"ז סק"ט. וע"כ ראיתי שבהלק מההדפסות הבאות של אנ"ק הזו תיקנו לסק"ט, אמנם לא ציינו שזהו תיקון מהנדפם לראשונה. ובכתי"ק, כפי שנראה, בגלל העיגול שנוסף שם, קשה לראות אם נכתבה האות ז או ט. והבוחר יבחר.

סיכום דעת הרבי

ט. ומעתה יש לסכם את דעת הרבי בנידון:

המשתתפים בסעודת נישואין חל עליהם חיוב ז' ברכות, אבל אלו הממהרים לעזוב לפני סיום סעודת החתונה הרי מהשבת המסובים מקודם דבאם תתארך הסעודה לא ירצו להישאר, הרי זה גופא שלילת קביעתם לשמחת חו"כ, ולא חל עליהם חיוב ז' ברכות מעיקרא (ואין צורך בעשיית תנאי במחשבתו או באמירה בפה שכוונתו לעזוב מוקדם, כדעת הפוסקים בזה). ועצה זו תוסף בהשתדלות להשתתף בחתונה לשמחת החתן וכלה והמחותנים⁹.

*

9. להשלמת היריעה בנושא זה, ראה מאמרו של הרב יעקב הלוי הורוויץ שיחי' נדפס ב'הערות וביאורים' גליון א' קג וגליון א' קי. ומה שכתבו בקובץ 'התקשרות' גליון א' קמד.

- נספחים -

סימן א

שאלת הרה"צ מצינעשינוב¹⁰

במדינותינו נוהגין שמזמינים הרבה אורחים לסעודת נישואין המתקיימת באולם גדול, במקום שהתקיימה מקודם החופה, והמסובין יושבין ליד שולחנות עגולים, יותר מעשרה אצל שולחן אחד, והשולחנות סמוכים זה לזה, והשמשים משרתים לכל השולחנות, והרבה פעמים נמשכת הסעודה עד שעה מאוחרת בלילה, והאורחים ממהרים לצאת, מפני שמוכרחים להשכים למחרת כעלות השחר, שיוכלו לבוא לעבודתם בזמן הקבוע, לכן הרבה מברכים לעצמם ברכת המזון, והמדקדקין מברכין ברכת המזון בזימון עשרה ואינם אומרים שבע ברכות, ואפילו 'שהשמה במעונו' ו'שהכל ברא לכבודו' גם כן אינם אומרים, ככן אמינא לברר כס"ד הדין על פי שלחן ערוך ואיך יתנהגו.

10. נדפסה בהפרדס 'בדין חיוב שבע ברכות על כל המסובין בסעודת לילה הראשון (סעודת ההתונה)'.
 רבי שלום יהוקאל שרגא רובין-הלברשטאם (ה'תרע"ג - כ"ז באדר ב' ה'תשמ"ו)

אדמו"ר מצינעשינוב. התפרסם בין השאר בשל המספר העצום של השאלות ההלכתיות ששיגר למגוון רחב של רבנים בדורו.

נולד בטומשוב לובלסקי לרבי אריה לייבוש מצינעשינוב בן רבי יצחק טוביה רובין נינו של רבי אשר ישעיה רובין והתן רבי חיים מצאנז, ולאמו בת רבי שמחה ישכר בער הלברשטאם מצינעשינוב בן הדברי יהוקאל משינאווא. למד בישיבות בצאנז ובטורנא. הוסמך להוראה על ידי רבי שמואל אהרן מילר מלאבאווא. מגיל צעיר החל להתכתב בהלכה עם פוסקים מפורסמים כמו רבי אהרן וולקין, רבי יהודה לייב צירלסון, ורבי נחום ויידנפלד. שימש כרב ור"מ בישיבת "נצה ישראל" בטומשוב. אחרי השואה עבר לארצות הברית, שם התגורר בכורו פארק והתפרסם כאדמו"ר מצינעשינוב. הרבה בהתכתבות הלכתית עם רבנים רבים, עסק בפעילות ספרותית חסידית, והקים את מכון "סגולה" לחקר החסידות.

מבאר ד'ברכת התנים' ניתקן בשביל הסעודה ולכן נחשב 'פנים חדשות' גם

מי שכבר השתתף בחופה

א. איתא בכתובות (ז ע"ב) 'תנו רבנן מברכין ברכת התנים [בבית התנים] בעשרה כל שבעה אמר רב יהודה והוא שבאו פנים חדשות'. והנה ברמב"ם (פרק ב מהלכות ברכות הלכה ט והלכה י) ז"ל 'בבית התנים מברכין ברכת התנים אחר ארבע ברכות אלו [היינו ברכת המזון] בכל סעדה וסעדה שאוכלים שם ... ברכה זו שמוסיפין בבית התנים היא ברכה אחרונה משבע ברכות של נשואין [ברכת 'אשר ברא']. במה דברים אמורים כשהיו האוכלין הם שעמדו בברכת נשואין ושמעו הברכות, אבל אם היו האוכלין אחרים שלא שמעו ברכת נשואין בשעת נשואין **מברכין בשבילם** אחר ברכת מזון שבע ברכות כדרך שמברכין בשעת נשואין. והוא שיהיו עשרה. והתנים מן המנין'.

ועיין בכסף משנה שם, שמבאר דעת הרמב"ם 'ופנים חדשות היינו בני אדם שלא עמדו שם בברכת הנשואין ולא שמעו הברכות, ולפיכך מברכין בשבילם בסעודה ראשונה ז' ברכות, אבל אם עמדו שם בשעת נשואין ושמעו ז' ברכות אין מברכין ז' ברכות ואפילו בסעודה ראשונה. והרמ"ך כתב לפי סוגיית ההלכה, ברכות התנים **בסעודה** נתקנו, וכיון שכן אין נכון שיפטור ברכות נשואין ברכות סעודה. ומנהגנו לברך ברכת התנים בתוך הסעודה, אע"פ שהיה כל הקהל בשעת נשואין ושמעו ברכת התנים עכ"ל.

וכן מבואר ברש"י (כתובות שם ד"ה והוא שבאו פנים חדשות) אל המשתה' [היינו] שלא אכלו עד עתה, אפילו היו שם בשעת החופה, וכן כתב הרא"ש [פנים חדשות שלא אכלו עד עתה **אפילו היו שם בשעת החופה**] ועיין בשלחן ערוך (אבן העזר סימן ס"ב סעיף ה) 'מברכין ברכת התנים בבית התנים **אחר ברכת המזון** בכל סעודה וסעודה שאוכלין שם, ועיין בכתובות (ח ע"ב) 'איתמר אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן התנים מן המנין ואין אכלים מן המנין, מיתבי התנים

ואבלים מן המניין, כי תניא ההיא בברכת המזון ע"כ, והא דמשני כי תניא ההיא בברכת המזון סובב גם על ברכת המזון, עיין בר"ן וריטב"א שם. [בר"ן כותב ז"ש אומרים שאין מברכין ברכת התנים אלא בברכת המזון כדאמרינן הכא כי תניא ההיא בברכת המזון, ועיי"ש שמקשה ע"ז מהדעות שמברכים גם בלא סעודה, עיי"ש].

'ברכת התנים' הוא תקנה למסובין לברך את החתן וכלה, משא"כ ברכת אירוסין הוא ברכת החתן עצמו

ב. והנה 'ברכת התנים' עבור **המסובין** נתקן, דרך ב'ברכת האירוסין' פליגא, כמבואר בטוש"ע (אבן העזר סימן לד ס"א) דאזלן בשיטת הרמב"ם דחתן מברך [כל המקדש אשה בין ע"י עצמו בין ע"י שליח מברך (הוא או השליח)] והרמב"ם בתשובה (מובא בנודע ביהודה [מהדורא תניינא] אבן העזר סימן א) כתב דאם אחר מברך הוי ברכה לבטלה, אכן הרמ"א חולק וסובר 'דאחר מברך', והטעם (בית שמואל שם סק"ב) כדי שלא לבייש את מי שאינו יכול לברך, אבל 'ברכת התנים' נתקן בשביל **המסובין** שיברכו לחתן וכלה, ועיין רש"י (כתובות ה ע"ב) ד"ה שמח תשמח 'ברכה לחתן וכלה שיצליחו בשמחה וטוב לב' עיי"ש, וכן הוא בהדיא לשון הרמב"ם הנ"ל 'אחרים שלא שמעו ברכת נישואין מברכים **בשבילם**'.

ועיין בשדי חמד מערכת חתן וכלה אות יח ברכת התנים, ולענין שבע ברכות כתב מרן החיד"א בספרו שיוורי ברכה בסימן ס"ב וז"ל, אין ראוי שיברך החתן עצמו ז' ברכות, לפי שז' ברכות הם שבה לאל יתעלה וברכה לחתן וכלה וישראל, ולכן מהראוי שיברך אותם הגדול שבנמצאים, ואין ראוי שיברך אותם החתן, לפי שהם ברכה לו, ואין ראוי שיברך אדם ברכה זו לעצמו, והרמב"ם כעס על החתן שברך ברכות אלו לעצמו, כן כתב רבנו אברהם בן הרמב"ם בשם מר אביו.

המשתתפים בסעודת נישואין חייבים בברכת התנים אף שאינם בחדר אחד עם החתן וכלה

ג. והנה שם (אבן העזר סימן ס"ב סעיף יא) איתא 'בני החופה

שנתחלקו לחבורות, אפילו אם אכלו בבתים שאינם פתוחים למקום שהחתן אוכל, כולם מברכין ברכת התנים, לא מבעיא אם השמש מצרפן, אלא אפילו אין השמש מצרפן, כיון שהתחילו לאכול אותם שבשאר בתים כשהתחילו אותם של בני החופה, כלם חשובים כאחד לברך ברכת התנים, כיון שאוכלים מסעודה שהתקינו לחופה.

ועיין בט"ז (אורח חיים סימן קצ"ה סק"ג) על הא דפסק המחבר [בסעיף א: 'שתי חבורות שאוכלות כבית אחד או בשני בתים, אם מקצתן רואים אלו את אלו מצטרפות לזימון, ואם לאו אינם מצטרפות, ואם יש שמש אחד לשתיהן הוא מצרפן, וכגון שנכנסו מתחלה על דעת להצטרף יחד, ויש מי שאומר] שאם רשות הרבים מפסקת בין שני הכתים אינם מצטרפין בשום ענין לזימון, על זה כתב הט"ז: 'נראה דיש ענין שאין רה"ר מפסיק, דהיינו מ"ש הטור בשם הרא"ש כאן, בבני החופה שנתחלקו לחבורות שכולן חשובות כאחד, אפילו אין השמש מצרפן, כיון שאוכלין מסעודה שתקנו לחופה דבזה אין הדבר תלוי ברשויות כלל, ומשום הכי כשמביא בש"ע בא"ע סי' ס"ב דין זה לא זכר שם לחלק מענין הפסק רה"ר, דלענין שבע ברכות לא הוי הפסק.

מוכיח שסעודת נישואין הוא 'מקום חופה' ויש חיוב על המסובים לברך ברכת התנים

ד. וזאת צריכין לדעת, שאז [בזמן הגמרא] נהגו שהחתן והכלה משעת קידושין ישבו בבית מיוחד כל שבעה, והוא הנקרא חופה, ועיין בטור שם [סימן סב], שכתב ואין מברכין אותם (השבע ברכות) אלא במקום החופה, יעויין שם שמביא שאבי הרא"ש ז"ל מסתפק מה הנקרא חופה, אם במקום שמברכין ברכת נישואין, דהיינו תחילת הנישואין, או מקום עיקר ישיבת החתן והכלה כל שבעה קרי חופה, ושם מברכין ברכת התנים, [וכותב: 'נוהגין באשכנז שעושין אפריזן למושב החתן והכלה והוא נקרא חופה ושם מברכין, ואם יצא משם לאכול בבית אחר ודעתו לחזור אח"כ לחופתו אין מברך שם שבעה

ברכות ... וי"א שאם אוכלים בשנים או בג' בתים שאין מברכין ברכת התנים ולא שהשמה במעוננו, אלא בבית החופה והטור חולק, 'ולי נראה שאם יש שמש שמשמש בכל הבתים, השמש מצרפן ומברכין בכולן שבע ברכות, וה"ר יחיאל אומר בשם מר ה"ר יהודה שאפילו אין שמש, כיון שהתחילו אותן של שאר הבתים לסעוד כשהתחילו אותן של החופה, כולם חשבים כאחד לשמה ומברכין ברכת התנים, כיון שאוכלין מסעודה שתקנו בחופה וכן עמא דבר' עכ"ל.

הרי אפילו היכא שהחתן והכלה נמצאים בחדר המיוחד חדר החופה, שלדעת הרבה פוסקים רק שם אומרים ברכת התנים ולא בשאר חדרים, ואפילו הכי אם רק אוכלים מסעודה שנתקנה לחופה, יכולין להמצא בבתים הסמוכין וחייבים בברכת התנים, ולשיטת המ"ז [הנ"ל] אפילו אם רשות הרבים מפסיק ביניהם ואין השמש מצרפן, בכל זאת מחייבים לברך ברכת התנים, הואיל שאוכלים מסעודת החופה, מכל שכן בנידון דידן שכל המסובין אוכלים בחדר אחד עם החתן והכלה והשושבינין, והוא מקום החופה לדידן והתחילו כולם כאחד, ואוכלין מסעודה זו שנתקנה לצורך החופה, ושמש מצרפן, בוודאי מוטל על המסובין החיוב של שבע ברכות.

ועיין בערוך השלחן (שם סל"ז) דהוכיח דלא דווקא שהתחילו ברגע אחת, אלא כלומר שכולם באים בשביל השמחה, ואך מפני ריחוק המקום נחלקו לחדרים אחרים, כבר נחשבים כאחד לברך שבע ברכות מפני עצמו, כיון שאין כולם ביכולתם לשמוע השבע ברכות מפני המברך בשולחן של התן וכלה.

בדין 'שמישים' מבואר שעצם אכילה מסעודת נישואין מחייב ברכת התנים

ה. והנה בשמישים האוכלין אחר גמר הסעודה יש בשלחן ערוך [סימן ס"ב סי"ב] ב' דעות, ובדרך חיים [סימן רכ"ה אות יא] הכריע דאם אכלו בבית הנישואין יברכו ז' ברכות, ובערוך השלחן [סל"ח] מחלק, דאם אכלו להשקיט רעבן [זמבלי הידור שולחן לשמה התן וכלה, כמו שיזמרו לפנייהם או ירקדו וכל כיוצא בזה, אין זה כסעודת

התנים, ואין צריך לברך] פטורין, אבל אם בכדי לשמח התן וכלה חייבין [אף שמתחילים לאכול אחר כלות השולחן של בני החופה, מכל מקום סוף סוף היא סעודת התן]. הרי אפילו השמשים שאוכלים אחר גמר הסעודה, אם אוכלים בבית הוזה, או מכח השתתפותם בשמחת התן וכלה חייבין [בברכת התנים], ובנדון דידן שכולם באו להשתתף בשמחת התן וכלה ואוכלין ביחד בבית אחד, רק דמוכרחים לצאת מקודם, בוודאי חייבים לברך שהשמחה במעוננו זו ברכות אחר הברכת המזון שלהם.

ועיין בשו"ת חסד לאברהם (תאומים, מהדורא תניינא אבן העזר סימן לד) בנדון שהיו מסובין בסעודת נישואין בז' ימי המשחה, וטרם שברכו ברכת המזון הלכה הכלה לבית שכינה שם, והעם לא רצו להמתין עד בואה, והשואל 'אי רשאיין לברך שבע ברכות בלעדה', עיין שם שמהליט שחייבין לברך, וז"ל: [לאחר שמצטט ההלכה הנ"ל [אות ג] בסימן ס"ב סי"א] וקל וחומר כשהיו החתן והכלה מסובין בבית הוזה עמהם בצוותא, אף שהלכו בשעת ברכה, כבר נתחייבו המסובין לברך על שמחת התן וכלה שקיימה בסעודה זו, דו"ק ותשכח שכן הוא' עכ"ד.

ועיין בזכור לאברהם [אלקלעי, ערך 'ברכת התנים'] חלק אבן העזר בשם השלטי גיבורים, 'דהכל תלוי אם אוכלין מסעודת התן מברכין, אפילו אין החתן עמהם, שכבר אכל בבית אחר, והם אוכלין לבדם בבית של שכנו של החתן יעויין שם. מכל שכן בנדון דידן שחתן וכלה נשאר, והם [המוזמנים] הפצים לצאת מביתם, כמו שחייבין בברכת הזימון כמו כן חייבים בברכת התנים, כמבואר באורח חיים (קצ"ג ס"א) 'אבל ג' שאכלו אינם רשאים ליחלק שכולם נתחייבו בזימון, ועיין במגן אברהם (סק"ג) 'כלומר אף ע"פ שאם ילך אחד ישארו ג' ויזמנו, מכל מקום הוא לא יצא ידי חובתו שגם הוא נתחייב בזימון, וכן בנדון דידן, אף שמברכין אחר כך ז' ברכות, אבל הלא גם עליהם חל החיוב, ואין יכולים להפקיע את עצמם מידי שעבוד שבע

ברכות.

ואפילו לדעת הרמב"ם [דלעיל אות א] דהיכא שכבר שמעו הברכות בשעת קידושין פטורין, היינו רק מז' ברכות, אבל ברכת 'אשר ברא' מחוייבין בכל פעם שמסובין לכבוד התן וכלה בשבעת ימי המשתה, כמבואר בגמ' שם (ח ע"א) ועיין רש"י, והוא עיקר השמחה, ובפרט שעל פי רוב לא שמעו ברכת הנישואין [בשעת קידושין] הגם שהיו נוכחין שם, והרמב"ם (פרק ב מהלכות ברכות ה"ט וה"י) כתב, 'במה דברים אמורים כשהיו האוכלין הם שעמדו בברכת הנישואין ושמעו הברכות', הרי להמצא שם, עדיין לא מספיק לפוטרו, רק בעינן שישמע גם כן, אם כן הייבין בכל הז' ברכות.

מביא עצה שמוזמנים לא יקבעו סעודה על הפת, אבל דוחה העצה

ו. והנה לכאורה יש עצה לאלו שיודעין שלא יוכלו להמתין עד גמר הסעודה ולשמוע השבע ברכות, שלא יקבעו סעודתן על הפת. דמלשון הרמב"ם (שם) 'מברכין ברכת התנים אחר ד' ברכות' (של ברכת המזון), משמע דרק מי שנתחייב בברכת המזון חייב בברכת התנים, ואם דיש לומר דכוונת הרמב"ם להוציא משיטת הסוברים דאין צריך סעודה כלל, דרק נאספים לכבוד התן וכלה ואומרים ז' ברכות על הכוס, עיי"ש בכתובות ברא"ש וחר"ק, אבל בכל מקום ספקינן דקביעות נחשב רק על הפת, ועיין בתוס' (פסחים קב ע"ב) ד"ה שאין, מבואר בהדיא 'דברכת המזון גורם לברכת נישואין', והרמ"ך [הובא לעיל אות א] ביאר לפי סוגית ההלכה ברכת התנים בסעודה נתקנו (ועיין בכסף משנה פרק ב' מהלכות ברכות).

אבל בעצה זו אליה וקוץ בה, דאם יתחילו להתנהג שלא יאכלו פת, אז יאריכו בסעודה פת הבאה בכיסנין, ואם בסתם פטור מנטיילת ידים, מכל מקום, אם קובע עליו סעודה וודאי שחייב בנטיילת ידים, כמבואר באורה חיים [סימן] קנ"ח [סעיף א] [ואין לך קביעות יותר גדול מסעודת התונה]. ועיין בזכור לאברהם [אלקלעי, אורה חיים אות ס' מערכת סוכה] בשם הגו"ר כלל ד' סימן ו, 'דפת הבאה בכיסנין

דינו כפת, שאם אכל יותר מכביצה מברך [אקב"ו לישב בסוכה] על הסוכה, יעיי"ש, והרמ"ב בסימן תרל"ט כתב עליו דלהחולקים על הרמב"ם ז"ל, נראה דצריך פת ממש, מותר יותר מכביצה, אבל פת הבא בכיסנין אפילו אכל יותר מכביצה הוי כארעי דפת, עד שיקבע סעודתו עליהם ואם כן יותר טוב שלא יברך עליהם [לישב בסוכה].

ועיין באלף לך שלמה (אורה חיים סימן צ"ג) שפוסק דמספיק שלשה שאכלו פת והחתן עמהם, ואף שהשאר אכלו מנגדות עם לחמניות שקורין פאן-קיכען [ומסתמא נזהרו מקביעות על ג' ביצים כדין הש"ע], ולא בעינן אפילו הפנים חדשות שיאכל פת, כיון דעכ"פ החתן והכלה שמחים בבואם, יברכו ברכת נשואין, ולא בעינן שהפנים חדשות יאכלו פת, רק די אם יושבים עמהם בחבורה אחת ונהנין קצת ממוגדנות, שמחים חתן וכלה בשבילם ויברכו שבע ברכות. עכ"ל, הרי לפי זה דגם אם אפילו נהנים ממיני מזונות גם כן יתחייבו באמירת שבע ברכות.

ספיקות בחיוב ברכת התנים באוכל הבא בכיסנין

ז והגם דלכאורה יש לומר כיון שהחיוב נטילה [בקובע סעודה על פת הבאה בכיסנין] אינו מבורר ומוטל בספק מחלוקת הפוסקים, כמבואר בנושאי כלים שם עיין ט"ז ומג"א שם [סימן קנ"ח. בט"ז [סק"ב כתב ב"י סברות לכאן ולכאן אם צריך נטילה הנהוגה בחולין. ומסיק דמשמע מדברי רשב"א דצריך נט"י וא"כ ודאי צריך לברך, ובלבוש כתוב דיטול ולא יברך. ובמגן אברהם סק"ב ז"אם קובע סעודתו עליו דצריך לברך המוציא יש מחלוקת אם יטול ולכן יטול בלא ברכה עיי"ש] ויש לנו להקל מכח ספק דרבנן להקל, ועיין באו"ח סימן ק"ם עיי"י ובפרמ"ג שם באישל אברהם אות י"ז [צ"ל: סימן קס"ח ס"ז ופרמ"ג אות יג לענין ספיקא דפת הבאה בכיסנין וקביעות סעודה להחמיר, עיי"ש] ועיין גם כן במשנה למלך פרק ד' דבכורות בסופו [שצ"יין לשו"ע הנ"ל].

אמנם כיון שיש לנו רמז על נטילת ידים מקרא דוידיו לא שטף

במים, וכמו שכתוב חולין קו [ע"א], ובמילא כדאורייתא דמחמרינן אף בספקו, עכ"פ לכתחילה, ובפרט בספיקא דפלוגתא, ועיין בטור או"ח סוף סימן ר"ס[ח] לענין ברכה אחת מעין שבע, ובתוס' יום טוב פרק ב דביכורים משנה ג, ובפרי מגדים בפתיחה שלו להלכות נטילת ידים [צ"ל: הל' ברכות] ובפתיחה כוללת ח"א אות ד, ועל פי זה מיושב קושיית הישועות יעקב (קסא, ב מיומא ל) דכאן כיוון שנטילת ידים יש סמך מן התורה, שפיר מחמרינן בהם לענין הציצה אף שאין להם עיקר מן התורה, ואם אפילו ילוש [לחם] במי פירות הנני מסתפק עדיין, אם אפילו יפטור מברכת המזון, אם לא יתחייב על כל פנים בברכת 'אשר ברא' מפני שנהנה מסעודה.

**האם בעינן אכילה ממש או מספיק להיות באותו בית בכדי להתחייב
בברכת התנים**

ועיין בזכור לאברהם (אלקלעי, אבן העזר אות ב) בשם הכנה"ג שמתפק ועולה 'בו' ברכות של התנים דבעינן עשרה בין בשעת נישואין בין בשעת אכילה, כמבואר באהע"ו [סימן] ס"ב, אי בעינן הני יו"ד שיאכלו כולם או שיצטרפו לפחות לזימון כדין זימון ברכת המזון, או דילמא דווקא ברכת המזון בעי צירוף, משום דאם לא יצטרפו איך יוציאו שקר מפיהם לומר 'ברוך שאכלנו וכו'" והם לא אכלו, משא"כ בברכת התנים דלא שייך זה, ואם כן אפילו שלא יאכלו כל העשרה ואפילו בלתי שום צירוף, אלא שהם נמצאים באותו בית שפיר יוכלו לברך ברכת התנים, כיון דלפי האמת הא איכא יו"ד שם, או שמא כיוון דלא תקנו הברכות אלא על האכילה יהיה צריך שיאכלו כל היו"ד, ואם תמצא לומר דאין צריך שיאכלו כולם, אי בעינן על כל פנים דהברכות יברכו דווקא אחד מן האוכלין, או שמא יוכל לברכם אפילו אחד שלא אכל וכו', ועל הספק הראשון שמעתי מפה קדוש הרב ... שהעלה דלא בעינן שיאכלו כל היו"ד אבל רוב מיהא בעינן עכ"ד.

הרי דלא בעינן אפילו שיאכל שם, ובפרט בנדון דידן, שאוכלין גם מבלעדי הפת מאכלים שמצטרף על ידם לזימון, אם כן לא יוכל לצאת

מבלי שומע הז' ברכות. ואולי יש לחלק אע"פ שמצטרף, אבל החיוב לשמוע אין עליו. ועיין בבעל העיטור (שער שני ח"ד מערכת שבע ברכות) על מרז"ל והוא שבאו פנים חדשות, ויש מפרשים שלא באו בתוך הסעודה עד עכשיו אע"פ שלא אכלו, נמצא דלשיטת העיטור אע"פ שלא אכל מחייב כל המסובין אם הוא פנים חדשות.

יש לחשוש להקפדת החתן באם יברכו שבע ברכות לעצמן בזמן מוקדם

ה. והנה איתא בברכות (נ ע"א) 'אמר רבא כי אכלינן ריפתא בריש גלותא מברכינן שלשה שלשה, וליברכו עשרה עשרה, שמע ריש גלותא ואיקפד, וניפקו בברכתא דריש גלותא, איידי דאושא כולי עלמא לא שמעי, ועיין במגן אברהם קצ"ג סק"ו דלא דוקא היכא דאיקפד בכל כרחו רק גם 'משום דהוי זילותא דריש גלותא, וגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה'.

והנה גם בנידון דידן חתן דומה למלך (פרקי דרבי אליעזר) ומקפיד שלא יתחלקו לחבורות קטנות כי ברוב עם הדרת מלך, ואם יברכו לעצמן גם ז' ברכות ישאר מנין מצומצם עם החתן, ובפרט לפי מה שכתב שם בט"ז [צ"ל: מגן אברהם, שם] (סק"ז) להקל אם צריכים ללכת לדבר מצוה, והכי נמי אם יצטרך להמתין עד גמר החתונה זאת אומרת אחר שבע ברכות יהיה מניעה שלא יבוא עוד על החתונה, וגם ממהר הוא לדבר מצוה למצוא טרף לביתו שהוא בכלל עושה צדקה בכל עת, ועיין ברמ"א (או"ח רמ"ח סעי' ד) די"א דסחורה חשוב כדבר מצוה. אכן אין זה מספיק דדבר מצוה פירושה שעומדת עתה לפניו לקיימה, אבל לא הגרמא לעתיד, והוי רק בגדר נעילת דלת בפני עושי המצוה.

וגם המחותרנים מהחתונות הבאות יזהירו שלא לאחר החתונה יותר מדאי שזאת היא באמת איבוד זמן בחינם, ואם נחשוב מה שמפרנס בניו ובני ביתו למצוה, אם כן הרי כל ימיו הוא עוסק במצות כשור לעול וכחמור למשא ותורתו מתי נעשית, דהרי יפטור מכל המצות. ובכלל צריכין לעיין מה הוא בגדר מצוה אם המותרות הם

גם כן בכלל (וכידוע על ההכרחיות לא צריכין להשכים ולהעריב וד"ל) ועיין בתפארת שמואל על הרא"ש אות כד בד"ה וליפקו בברכתא דבי רייש גלותא וכו', ומכאן שאסור לאדם להקדים ולברך קודם שייזמין אפילו יש לו צורך או אפילו בהול ללמודו, דאם לא כן מאי פריך תלמודא וליפקון וכו' והשתא קל וחומר אפילו מברכת אלוקינו לא היו יכולין להקדים אי לאו דאוושי, קל וחומר שילך בלא זימון עכ"ד.

מסתפק אם שהותר לצאת לפני הזימון הותר גם לפני אמירת שבע ברכות

ט. אכן אם יוצאן טרם שנגמרה הסעודה תלוי במחלוקת הב"ח והט"ז, עיין במגן אברהם (באו"ח סימן ר ס"ק ב) וב"ח פסק כרב האי דרשאי למצוה, דאין חיוב זימון חל עד שייגמרו סעודתן, ומה שכתוב בסי' קצ"ג ס"ב שאין רשאיין ליחלק, מיירי כשיגמרו סעודתן, וכן משמע מפרש"י ועיין במחצית השקל שם, והט"ז קצ"ג סק"ז הולק בזה ואין רשאי לצאת אפילו קודם הגמר, דתיכף חל עליו חיוב הזימון.

ויותר טוב אלו הממהרים לצאת שיקבעו עצמם לסעודה אחר שהשאר המסובין כבר אכלו כזית פת, ואז 'אם רצה לגמור סעודתו קודם להם, כיון דלא התחיל עמהם וגם לא גמר הסעודה עמהם, רשאי לחלוק ולברך בפני עצמו' כמבואר בחיי אדם כלל מ"ח ס"ב (ואפילו לשיטת הט"ז), ועיי"ש שמסיים 'ואם היה אנוס או מתיירא מהפסד ממון אפילו קבע עצמו עמהם בתחילה, מותר לגמור סעודתו קודם להם ויברך'. ואם כן כפי שביארתי לעיל דרך אחר ברכת המזון חייבים בברכת ז' ברכות, יוכל להיות דכמו דפטורים מזימון קודם הגמר כמו כן פטורים מז' ברכות.

ואולי ז' ברכות חייבים יותר, דהרי אפילו רשות הרבים אינו מחלקן, משא"כ לזימון כנ"ל, אכן אם מברכין לעצמם או אפילו בשלשה, הרי אין יכולים לומר ז' ברכות, אבל אלו שמברכין בעשרה ואין אומרים לא שהשמהה במעונו ולא ברכת התנים, צריך עיון ההיתר. עד כאן דברי הרב מצעשינוב.

סימן ב

תשובת רבי משה פיינשטיין¹¹

בדבר אלו שאין יכולין לחכות בסעודת החופה עד אחר שיברכו בהמ"ז ושבע ברכות אם יש עצה שיהיו רשאים ללכת בלא הז' ברכות.

מע"כ ידידי הרב הגאון הצדיק מהר"ר שלו' יחזקאל שרגא רבין האלבערשטאם שליט"א הגאב"ד והאדמו"ר מציעשינאו.

חיוב שבע ברכות הוא על כל האוכלין ואין לסמוך שיאכלו רק פת הבאה

בכיסנין

הנה ודאי צדק כתר"ה שהחויב השבע ברכות אחר הסעודה הוא

11. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק א סימן נו.

הרב משה פיינשטיין (ז' אדר תרנ"ה - י"ג אדר שני תשמ"ז) היה נשיא אגודת הרבנים בארצות הברית וקנדה, יושב ראש 'מועצת גדולי התורה בארצות הברית', ראש מתיבתא תפארת ירושלים בניו יורק ומגדולי הפוסקים בדורו.

נולד ביום ז' אדר שנת תרנ"ה בפלך אוודה שליד מינסק, אז ברוסיה, לרב דוד פיינשטיין רבה של קהילת החסידים בעיירה, ואמו פייגא גיטל מצאצאי השל"ה. בילדותו למד אצל אביו, בהיותו פחות מגיל שלוש עשרה כבר החל ללמוד בישיבת "עין החיים" שבסלוצק אצל הגאון ר' איסר זלמן מלצר. בשנת תר"ע, בהיותו בן חמש עשרה, נסע יחד עם קבוצה מטובי הבחורים בישיבה, לייסד ישיבה בשקלוב בראשותו של ר' פסח פרוסקין (בעל "חידושי רבי פסח מקוברין"). כל ימיו החשיב הרב פיינשטיין את הרב פרוסקין לרבו המובהק. בהיותו בגיל שבע עשרה כבר היה בקי בכל הש"ס ובגיל תשע עשרה כבר היה בקי בארבעת חלקי השולחן ערוך עם מפרשיהם.

בשנת תרע"ז התמנה לרב בעיר מולדתו, אוודה. לאחר מלחמת העולם הראשונה עסק רבות בהתרת עגונות שנותרו בעקבות המחלמה. בשנת תרפ"א התמנה כרב ואב-בית-דין בעיר לובאן ובתפקיד זה שימש עד שנת תרצ"ז, בה הגיע לארצות הברית. זמן קצר לאחר הגיעו לארצות הברית הוצע לו משרת ראש הישיבה בישיבת "תפארת ירושלים" בניו יורק. הוא נענה להצעה ובתפקיד זה שימש במשך ארבעים ותשע שנים, עד לפטירתו בי"ג באדר שני בשנת תשמ"ז בהיותו בן תשעים שנה. ההלוויה יצאה מארצות הברית והמשיכה להר המנוחות בירושלים שם נטמן.

על כל האוכלים מסעודת החופה ואף על אלו שאין רואין את ההתן והכלה כמפורש אה"ע בס"ב סעי' י"א, ונמצא שאין רשאים לצאת קודם שמברכין הז' ברכות או שיברכו בפני עצמן בעשרה הז' ברכות כשאין להם פנאי לחכות עד אחר גמר הסעודה, אבל הא הוא דבר שא"א לכמה אנשים לחכות עד אחר גמר הסעודה שנמשך לפעמים עד אחר הצות הלילה כשתים ושלש שעות ועד שיבואו לביתם הוא עוד יותר משעה ומוכרחין לקום בהשכמה לצורך פרנסתם, ולברך בעצמן ז' ברכות לא ימצאו מי שיזדקק להם, וגם בעלי החופה וההתן והכלה יקפידו, וצריך לבקש עצה עבורם. ומה שכתב בתר"ה שהרוצה לילך קודם הז' ברכות לא יקבע סעודתו על הפת, הוא רק כשלא יאכל ממיני הסעודה אלא יטעום משהו, אבל כשיאכל ממיני הסעודה רק שבמקום הפת יאכל פת הבאה בכיסנין, הוא לע"ד קבע סעודתו שיש לו לברך המוציא ובהמ"ז אף שיאכל מעט ממנו ועיקר השביעה והקביעות ע"ז הוא רק משום הדגים והבשר והמטעמים שאוכלין הרבה בסעודת התונה, וכמפורש כן במג"א או"ח סי' קס"ח סעי"ק י"ג.

קביעות אכילה הוא רק כשנקבע לברך יחד בזימון משא"כ כשאומר שאינו רוצה להצטרף לקביעות

אבל לע"ד יש עצה קלה דאלו הרוצים שלא לחכות עד גמר הסעודה זו' ברכות יאמרו בפירוש קודם שישבו לאכול שאין מתכוונים להצטרף לקביעות עם שאר המסובין, שאז אף שיושבין בשלחן אחד לא מתחייב בזימון. וראיה לזה מרמ"א או"ח סי' קצ"ג סעי' ג' שכתב בטעם המנהג שלא לזמן בבית עכו"ם, דאף שקבעו לאכול הוי כאילו אכלו בלא קבע, דכיון שיש לחוש ולירא כשישנו בנוסח הברכה ולא יאמרו הרחמן יברך בעה"ב לכן מתחלה לא קבעו עצמן רק לברך כל אחד לבדו, אלמא דלא מהני קביעות אכילה אלא בסתם שהוא גם לברך ביחד, אבל כשפירשו שאין קביעותן לענין הברכה לברך יחד אלא כל אחד לבדו לא מחייב קביעות כזה בזימון. ועיין במג"א או"ח סי' תקנ"ב סק"ט שמוכיח מדין זה דרמ"א דאף באכלו שלשה ביחד בקביעות סעודה המפסקת לא יזמנו, מטעם דלא חשיב קביעות משום

דאין דעתם לקבוע כהא דרמ"א סי' קצ"ג, וכוונתו משום דמוכח מרמ"א שלא סגי בקביעות האכילה יחד לבד אלא שצריך שתהיה קביעותם גם ע"מ לברך יחד, אך בסתמא הוא כנקבעו גם לברך יחד כיון שיש מצות זימון וגם מעלת ברוב עם, אבל כשיש טעם שלא יהיו רוצים לקבוע לברך יחד כמו בבית העכו"ם שיש יראת העכו"ם אמרינן אדרבה דמסתמא הוא כלא קבעו עצמן לברך יחד אלא לברך כל אחד לעצמו, לכן גם בערב תשעה באב כיון דיותר טוב שלא לזמן לברך יחד הוי אף בנקבעו לאכול יחד שהוא רק לברך כל אחד בעצמו.

בבית עכו"ם ובערב תשעה באב הקביעות הוא לאכול יחד אבל לא לזמן

ולשון מחצית השקל לא מדוקדק שמשמע שמפרש שלא נחשב קביעות אף לאכילה בין בהא דרמ"א בדין בית העכו"ם בין דהא דערב ת"ב ולכן נקט רק תחלת לשון הרמ"א, והטעם אולי הוא בגדר בטלה דעתו. אבל לבד שלא מסתבר זה דהא היראה בבית העכו"ם אינה על הקביעות לאכול יחד בשלחן אחד אלא מצד שלא יאמרו הרחמן יברך בעה"ב, וכן בערב ת"ב אין הקפידא על האכילה יחד אלא כדי שלא יתחייבו בזימון ע"י הקביעות, כמפורש בלשון הש"ע שם [או"ח תקנ"ב] סעי' ה', וא"כ איך נימא שיתבטל דעתם ולא יתחשב קביעות לאכילה. אלא צריך לומר דכוונת הרמ"א כדבארתי שאף שודאי הוא קביעות להאכילה מ"מ לא סגי בזה להתחייב בזימון אלא צריך שיקבעו גם לברך ביחד ותלינן זה אף בסתם קביעות, ובבית עכו"ם יש לתלות בסתמא שהוא קביעות רק לאכול יחד ולא לברך יחד כמפרש הרמ"א דבריו בסוף, והוא באור על דבריו שבתחלה. והוכיח מזה המג"א גם באכלו ביחד בערב ת"ב שאף שג"כ הוא קביעות לאכילה דאין מוזמנין, משום דבעי גם קביעות לברך יחד וזה ליכא בסתמא בערב ת"ב שליכא מעלה בזימון. וא"כ כ"ש בפירש שאינו רוצה לקבוע עמהן לברך יחד שלא יתחייב בזימון.

בשולחן אחד אין צריך שיכנסו על דעת להצטרף לזימון משא"כ בבית אחד אחרי כתבי זאת נזדמן לידי א"ח שנדפס שם ס' חכמת שלמה

מהגאון ר' שלמה קלוגער ז"ל שפוסק בן בפירוש ששלשה שישבו ע"ד שיהיו רשאים ליחלק שרשאים ליחלק ולברך כל אחד בעצמו בלא זימון. אבל ראיתו מסי' קצ"ה סעי' א' שלהמוג"א אליבא דהש"ע לא מצטרפין אפילו בבית אחד אם לא נתכנסו מתחלה ע"ד להצטרף, ומחדש דבפירשו אף הב"י והמ"ז יודו דאין מצטרפין בע"כ, אינו כלום דרק בב' מקומות בבית אחד אף שרואין אלו את אלו בעינין שיכנסו ע"ד להצטרף להמוג"א אליבא דהמחבר, אבל בשלחן אחד שהוא הקביעות לאכול יחד א"צ שיכנסו ע"ד להצטרף אף להמוג"א וכמפורש שם [וא"ח קצ"ה] במוג"א שכתב ואף למוש"כ בס"י קצ"ג סעי' ב' דלא בעינין קביעות בתחלת הסעודה מ"מ בעינין שיהיו קבועים בשלחן אחד בסוף הסעודה והכא כל חבורה היא בפ"ע לכן אין מצטרפין אא"כ נכנסו לכך עיין שם, א"כ מפורש דבקבועים על שלחן אחד לא בעינין שיכנסו לכך, וא"כ אפשר אף פירשו לא מהני בקבועים על שלחן. אבל הראיה שכתבתי מהרמ"א דס"י קצ"ג וממוג"א ס"י תקנ"ב היא ראיה גדולה. ונהנתי שעכ"פ לדינא סובר גם הגרש"ק כדכתבתי.

כשיש צורך לעזוב החתונה מוקדם יפרש שאינו רוצה להצטרף לקביעות וייפטר מז' ברכות וברכת אשר ברא

וממילא לא יתחייב גם בז' ברכות מאחר דלא חייבו אלא לעשרה ואף אשר ברא לא חייבו אלא לשלשה ולכן כיון שלא מתחייב בזימון דעשרה ואף לא לשלשה לא מתחייב בהז' ברכות ולא באשר ברא.

איברא דלא ידוע לי בעניותי מקור להרמ"א מהגמ' דאולי סגי בקביעות אכילה לבד ולא יועיל מה שיפרשו שאין רוצים להצטרף לברך יחד. ואולי הוא מסברא דכמו שמועיל כוונה להצטרף אף שהם בעצם ב' חבורות שדין זה הוא בירושלמי דצריך שנכנסו מתחלה ע"ד להצטרף והובא ברא"ש ס"י ל', לכן מסתבר לרמ"א דמועיל כוונה גם להיפוך דאף שהם בשלחן אחד אם נתכוונו בפירוש שלא להצטרף לא יצטרפו. ובעצם לפ"ז הא יש לפרש בהא דרבא דאצל ריש גלותא ברכו ג' ג' אינו שהותר להם ליחלק אף שנאסרו משום כבוד הריש

גלותא, אלא שבשביל שיקפיד פירשו מתחלה שלא לקבוע לברך יחד
אלא כל אחד בפ"ע. וא"כ אפשר שזהו מקור הרמ"א. אבל א"כ יקשה
דהא המג"א סובר כהרמ"א ולמה כתב בסק"ו דהטעם משום זילותא
דר"ג וגדול כבוד הבריות, ולכן משמע שאף שנתחייבו בזימון דעשרה
סובר שבשביל כבוד ר"ג מותרין להתחלק, וא"כ ליכא ראייה מזה
להרמ"א. עכ"פ הרמ"א והמג"א סברי כן, ויש לסמוך ע"ז למעשה
לע"ד כשיש לו צורך והכרח לצאת מהמת שמאחרין מובא והוא צריך
להשכים.

ידידו, מנשה פיינשטיין

*

סימן ג

תשובת רבי משה שטרן¹²

נשאלתי זה כמה פעמים, איך אפשר לצאת יד"ח בסעודת נשואין וכיוצ"ב, לברך ברהמ"ז קודם ברהמ"ז של החתן וכלה והשושביני, כי לרוב הסעודה כזו וכיוצ"ב, נמשכת כמה שעות בלילה ומן הנמנע להשאר עד סוף הסעודה.

השבתי יתנה שלא להצטרף ואם אפשר יטול ידיו אחר שכבר בני הסעודה נטלו ידיהם. ואם אפשר לזמן בעשרה אצל שלחנו מה טוב, וזה מהני גם בסעודת נשואין ולא חל עלי' חיוב שבע ברכות.

לכאורה השאלה שאלה חמורה מאוד ולרוב כל אחד ואחד בונה במה לעצמו לפסוק כפי הבנתו ושכלו, ובאמת מי הוא זה שאינו "בעל הוראה מובהק" בזמנינו, ונתקיים בעוה"ר גם תבן וגם מספוא "רב" עמנו להורות אפילו שאלות חמורות וכ"ש שאלה כזו, ואפילו בענינים שאינם יודעים אפילו צורתא דשמעתא משמועיים דעתם להכריע, מה' הטוב אבקש שלא אכשל בדבר ה' זו הלכה, וזו החלי.

האם מותר לעשרה ליחלק לזימון שלשה

(א) לכאורה מפורש השאלה להיתרא בט"ז (סימן ר"א [צ"ל ר])

12. שו"ת באר משה (שטרן) חלק ג סימן לב.

הרב משה שטרן (ה'תרע"ח - ב' אב ה'תשנ"ז) היה פוסק הלכה, רב קהל יסודי התורה בברוקלין. מחבר שו"ת באר משה (ח' חלקים).

נולד לרב אברהם שטרן שהיה דיין בנייהייל ומחבר הספרים מליצי א"ש ועוד, ולטובה גיטל, בת הרב יוסף מאיר מיגרמן, שנספו בשואה. למד אצל אביו ואצל סבו, ולאחר מכן בישיבת פרשבורג אצל הרב עקיבא סופר. שימש כמו"ץ בדברצן עד לשואה. בשואה הוא שהה חודשים במחנה ברגן-בלזן. לאחר השואה שב לדברצן, שבה חיו אז כ-4,000 יהודים, וכיהן כרבה. ייסד מחדש את ישיבת פרשבורג, עם הרב יוחנן סופר מערלוי. בסביבות תש"י היגר לאמריקה, וכיהן כרב בבואנוס איירס, ארגנטינה, למשך כשנה. משם עבר לארצות הברית וייסד את קהילת "יסודי התורה" בניו יורק, שהונהגה על פי מנהגי החת"ם סופר, ובה כיהן כרב עד לפטירתו.

ס"ק"ג) שכתב: לפענ"ד נראה דמותר להם לברך בפ"ע בג' בזימון, ולא אמרו חיוב שלא לחלק אלא בג' שאכלו כאחד חייבים לזמן, דהא אפילו אם רצה אחד לגמור סעודתו ולצאת אינו רשאי, אלא ימתין על הזימון, משא"כ ביו"ד לענין הזכרת השם, לא אמרו בזה חייבים לזמן אלא דאינו רשאי לחלק, דהיינו ודאי כל זמן שהם יושבים יחד בשעת גמר סעודה אינם רשאים לחלק ולבטל הזכרת השם, אבל לא אם ירצו לגמור סעודתם קודם חבריהם וכו' עיי"ב. הרי דס"ל להמ"ז בפשיטות, שאם עשרה אוכלים ולא נגמר הסעודה רשאים מקצתן לברך בפני עצמן בג' ואלו שרוצים עדיין לאכול א"צ כלל להפסיק להם, וכשיגמרו אכילתם יזמנו בג'. ולפי"ז כל ג' שקדמו וגמרו סעודתם בסעודה גדולה, יכולים לזמן בפנ"ע. (בענין השבע ברכות איך לפטור עצמן בסעודת נשואין מזה נדבר לקמן), ואפילו אם עי"ז לא ישאר יו"ד לבסוף שיזמנו בהזכרת השם לא איכפת לן מאחר שבגמור הסעודה אין כאן יו"ד יזמנו הם לעצמן עם כמה שנשאר, וכ"ש בנידון שלנו דעכ"פ בכל פעם נשאר יו"ד לזמן. אבל דא עקא, דהלא הא"ר ח"מ ופרמ"ג חולקים על המ"ז עיי"ב. גם ראיתי להברכי יוסף (שם אות ג') שהרחיב הדיבור על דברי המ"ז והעלה להלכה דקושטא דמילתא בין גמרו יחד בין לא גמרו יחד תמיד חיובא רמיא עליהו לזמן בעשרה עיי"ב"ה.

מותר ליחלק מזימון עשרה בשביל דבר מצוה

ב) אגב אעורר על דבר נפלא, הנה המחבר (סימן ר' ס"א) כתב: אבל שנים אין חייבים להפסיק לאחד וכו' ואם לא רצו להפסיק אף הוא אינו רשאי לברך ולצאת לשוק עד שיגמרו השנים ויזמן עליהם, שהרי כבר נתחייב הוא בזימון, והאיך יברך בלא זימון. וכתב ע"ז המג"א (ס"ב) וז"ל: וב"ה פסק כרב האי דרשאי לצאת דאין חיוב זימון חל עד שיגמרו סעודתן, ומ"ש (בסימן קצ"ג ס"ב) שאין רשאים לחלק, מיירי כשיגמרו סעודתן כאן אלא שהפכו פניהם זה לכאן וזה לכאן, והכי נהיגי עלמא עכ"ל. וכ"מ בפירש"י גבי פרה זימון, שכתב והפורשים היו צריכים לצאת לשוק קודם שגמרו החבורות סעודתן עכ"ל, עכ"ל המג"א. ועיי"ש במחצ"ה בביאור דבריו. והמ"ז (שם ס"א)

חולק עליו בזה דאין רשאי לצאת אפילו קודם גמר, אם לא שהשלישי לא קבע בתחלת האכילה עם השנים, אף על פי שאכלו אח"כ ביחד, דאז א"צ לו להמתין (וכ"כ הט"ז סימן קצ"ג סק"ו). והא"ר והמאמר מרדכי ועוד שאר אחרונים (מ"ב אות ה' הביאם) מסכימים להט"ז ודלא כהב"ח והמג"א, ולכן כתב המ"ב (שם) דלהלכה יש לנהוג כהט"ז, אולם במקום הפסד ממון וכדומה יש לסמוך להקל כהב"ח ומג"א.

ועיין בתפארת שמואל על הרא"ש דאסור להקדים ולברך קודם זימון אפילו בהול ללמודו, ועיין בט"ז (סימן ר' סק"ג) וראה במשב"ז (סק"א) ובא"א (סק"ב). ועיין במג"א (סימן קצ"ג סק"ז) דלדבר מצוה רשאי ליחלק ג' ג' מתוך עשרים וכיוצ"ב, עיין שם. ומעצמו מובן שלימוד התורה לא יגרע משום דבר מצוה שעליה המג"א כיון. ולפי זה חברים היושבים אצל סעודה גדולה הנמשכת שעות בלא תכלית ובלא קץ, ויש להם קביעות ללימוד התורה, יכולים להפרד ולזמן ג' ג', ועוד יותר אפילו מי שיש לו זמן קבוע ללמוד ברכים, והסעודה נמשכת ועי"ז יהיה בטל מת"ת דרכים, ואין דרכו לבטלו, רשאי לזמן בג' ויצטרף ב' עמו ויברך ברכת הזימון וילך לשיעור ברכים ולא יבטלנו.

וראיתי להבית מאיר שדחה ראית המג"א מפרש"י גבי פרה זימון, וסיים: אלא ודאי מוכח מרש"י דלא כהב"ח עכ"ל. ואני מצאתי בספר האורה (אות מ"ד דין פת הצנומה בקערה) לרבינו רש"י ז"ל כדברי הב"ח, וז"ל ספר האורה: שלשה שאכלו כאחד, אם ביקש אחד מהם לצאת אין השנים מפסיקין סעודתן כדי לזמן עמו, אלא "הוא מברך לעצמו" בלא זימון ויוצא, והם גומרין סעודתן, דכי אמרינן שלשה שאכלו כאחד אינן רשאי לחלק, היכי דגמרי סעודתן בבת אחת, ואין אחד מהם צריך לצאת עכ"ל, הרי מפורש כהב"ח ומפורש דיפה כוון המג"א בכוונת רש"י ודלא כהבית מאיר. ומה שהקשה הבית מאיר וז"ל: וא"י א"כ דאין חיוב זימון חל עליו עד שיגמרו סעודתן למה חייבין אלו השלשה שפרשו ונתחברו לזמן ואפילו לא אכלו יחד, הא מעולם לא חל עליהו תורת זימון, אלא ודאי מוכח מרש"י דלא כהב"ח עכ"ל במכת"ה אינני רואה שום סברא לדחות דברי המג"א בגלי

דחיטתא, דבודאי חל עליו חיוב זימון אם אפשר לו לזמן רק לא חל עליו האיסור לחלוק, ופשוט וברור שכן הי' עומק כוונת רבינו המג"א הארי שבחבורה, ומעצמו מובן מאחר שגם רש"י ז"ל פסק כן כהאי גאון, והאחרונים לא ראו דבריו, בודאי יש לסמוך על הב"ח והמג"א לעת צורך קצת ג"כ.

מקור להא דמהני תנאי לא להצטרף לזימון

ג) הנה שיחה בפי הבריות דמהני תנאי בנידון דידן, דהיינו שקודם שנוטל ידיו וישב אצל השלחן מתנה בפירוש שאינו רוצה להצטרף עם החבורה. ואין אחד יודע מי הוא זה שפסק כן ואיה נמצא סמך וראיה להוראה זו. אמרתי אפתח לי פתחא לנפשאי האם יעמדו אלו הדברים והאם יש שום סמך ומקור לאלו פטופטי מילי בעלמא. איתא בגמרא (ברכות נ' א') כי אכלינן רפתא בי ריש גלותא מברכינן ג' ג' (ריש גלותא מאריך בסעודתו, ואנן ג' וג' שגמרו סעודתן מזמנין בקול נמוך, ויושבין אחר הברכה עד שגמר ריש גלותא, ויזמנו הוא והיושבין אצלו בקול רם), ופריך הש"ס וליברכו יו"ד יו"ד, ומשני שמע ריש גלותא (אם היו מזמנין י' י' היה צריך המברך להגביה קולו וישמע ריש גלותא) ואיקפיד (ויחרה לו שאנו עושין חבורה לעצמינו בפרהסיא) ופריך הש"ס וניפקו בברכתא דריש גלותא, ומשני אידי דאוושי כולי עלמא (שהיו שם מסובין רבים) לא שמעי (אין קול המברך נשמע). וכמעשה רבא נפסק להלכה בשו"ע (סימן קצ"ג ס"א). מכאן יש להוכיח לכאורה דלא מהני תנאי, דאי מהני תנאי, מה הוצרך הש"ס לכל השקלי וטריי, תפק"ל דכן התנו ביניהם תיכף מתחילת ישיבתם שאין ברצונם להצטרף עם כל החבורה לברך זימון בשם.

אבל זה טעות מתרי טעמא: א) דבשלמא אם רבא עם הכיריו רצו לצאת באמצע הסעודה מחמת שהריש גלותא היה מאריך בסעודתו אז שפיר היה מקום לומר למה לא התנה רבא כן, אבל האמת דרבא וכן האחרים שעשו כרבא לא עזבו הסעודה גם אחר שבירכו ג' ג', כמו שפרש"י שהיו יושבין אחר הברכה עד שגמר ריש גלותא סעודתו,

ורש"י למד זה ממה שמשני הש"ס "שמע ריש גלותא ואיקפד" וכ"ש שיקפיד אם ישמטו וילכו להם באמצע הסעודה, א"כ אין כאן מקום להתנות שלא יצטרף להחבורה דהלא לא רצה לעזבם קודם שיגמרו כולם סעודתן ויזמן הריש גלותא עם היושבים אצלו; (ב) דאפילו נימא ששפיר יש להתנות היינו שלא יצטרף כלל לחבורה, אבל להצטרף לזימון ג' ולא לעשרה, תנאי כזה בודאי לא מסתבר כלל. ועפ"י זה יהיה גם הראיה שיש לכאורה להביא מדברי הרשב"א בחידושי (שם). דעל הא דמשני הש"ס שמע ריש גלותא ואיקפד הק' הרשב"א וז"ל: ואף על פי ששנינו עשרה אינן נחלקין עד שיהיו כ', הכא שאני, דכיון דאי שמע ריש גלותא היה מונעם עד שיברך הוא עמהם, ולא הוו שמעי דאוושי כולי עלמא, וטוב להם לחלוק. ואי נמי לא היה מונעם כיון דאיכפד הוו זילותא דריש גלותא, וגדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה, והא דרבנן היא, (ראה ברכות י"ט ב', ובמהצ"ה סימן קצ"ג סק"ו). ולכאורה תימה, מאחר ששנינו עשרה אינן נחלקין עד שיהיו כ', ואין לנו תירוץ אחר רק שהריש גלותא יהיה מונעם, או משום כבוד הבריות דריש גלותא, למה לא התנה רבא שאין ברצונו להצטרף להחבורה, אלא ודאי כמו שכתבתי, דאינו יכול להתנות שלא יצטרף לעשרה ולשלשה יצטרף, אבל תימה יתנה שאפילו לשלשה אינו רוצה להצטרף, אלא ודאי אינו יכול להתנות שלא יצטרף. וי"ל דאין מכאן ראיה, דלעולם היה יכול להתנות רק לא רצה להפקיע עצמו מחיוב זימון לגמרי. אבל עכ"פ עלה בידינו בעזה"ת דדין זה אם יכול להתנות או לא יהיה תלוי בב' תירוצי הרשב"א. דלתירוץ א' לעולם ה' רבא מחוייב לזמן בעשרה רק הריש גלותא יהיה מונעו, ועי"ז לא יצא מצות זימון כלל מחמת דאוושי כולי עלמא ולא יהיה שומע, ולפי זה יותר טוב ה' להתנות שלא יצטרף כלל ולהפקיע עצמו ממצות זימון, מלהצטרף עם החבורה ושוב לעבור על הדין עשרה אינן נחלקין עד שיהיו כ', אלא ודאי לא מהני להתנות, ולפי שהרשב"א לא נח דעתו בזה הוסיף לתרין דמשום כבוד הבריות לא ה' רבא מחוייב כלל לברך בעשרה, דהן אמרו והן אמרו. הן אמרו

דעשרה אין נחלקין עד עשרים, והן אמרו, גדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה, ולכן שפיר זימן בג' והא דלא התנה שלא יצטרף כלל לפי שלא רצה להפקיע עצמו ממצות זימון. ואפשר דאפילו לתירוץ הב' ס"ל להרשב"א שרבא לא חי יכול להתנות, כי מעומק הדין תנאי לא מהני, דאי היה מהני לא היה כאן שאלת כבוד הבריות דריש גלותא, דיברך ברהמ"ז לעצמו בשתיקה, ולא חי מוכרח לעבור על הא דשנינו עשרה אינן נחלקין עד שיהיו עשרים (ועיין בתוספות ריה"ח תוס' הרא"ש ופסקיו ושטמ"ק על דברי הש"ס אלו).

ומצאתי להמאירי (ד"ה שלחן שהי' בו רב עם) שמתחילה פי' דברי הש"ס עפ"י גירסא שנמצא בדקדוקי סופרים בדרך נפלא באופן שלא קשה כלל קושית רש"י והרשב"א ושאר ראשונים, ושוב הביא גירסתינו וז"ל: ויש גורסין בדרך אחרת, ומפרשים בה, שאם היו ורצו שלא לזמן בשם אלא ליחלק ג' וד', אעפ"י שבמשנתנו אמרו שלא ליחלק ומפני שנפקע מהם הזכרת השם, מ"מ במקום צורך כגון זו שהוזכרה כאן שהי' ריש גלותא קפיד עליהם אם ישמע ברכתם, כמי שאינן רוצים לצאת בברכתו, רשאיין עכ"ל. הרי לך, כדי ליישב קושי רש"י ורשב"א, והלא רבא הפקיע נפשיה מידי זימון של הזכרת השם, תירץ הוא ז"ל דהוי כמי שאינן רוצים לצאת בברכתו, של ריש גלותא, רשאיין. לפי זה מוכח כדי לצאת מהקפדת ריש גלותא הוי כמי שהתנו שאינן רוצים לצאת בברכתו, אלא לברך לעצמן, ורשאיין לעשות כן. וכ"ש להתנות כן בפירוש בודאי שרי ורשאי לעשות כן. גם המג"א (סימן קצ"ג) כתב דשרי לברך בהמ"ז בג' ג', ולהפקיע מידי חיוב זימון בהזכרת השם, אם צריך לצאת לדבר מצוה.

ומה שהקשה החי"א (כלל מ"ח – ט"ו) על המג"א דמי התיר לו להניח מצוה זו ולעשות מצוה אחרת (ראה שם בנשמ"א) י"ל בפשיטות דבג' ג' עכ"פ מקיים מקצת המצוה, משא"כ אם לא יצא יתבטל המצוה האחרת לגמרי ועוד דלא יגרע מצוה העומדת לפניו מהקפדת ריש גלותא (ומחלוקת כעין זה נמצא במג"א סימן ס"ו סק"ה) ומה שכתב על דבריו בהגהות קמוח"ז מרן הגרע"א זכ"ע ובשע"ת

אות ו'), וגם החיי"א אינו חולק על המג"א רק בגמרו ביהד, עם השאר, סעודתם, אבל בשגמרו סעודתם קודם להעשרה הנשארים גם החיי"א מודה שיכולים לזמן ג' ג' כמבואר בחיי"א (שם סעיף ב').

ד) הנה ממה שפרש"י (הובא לעיל באות ג') דברי הש"ס מברכינן תלתא תלתא, שריש גלותא היה בסעודתו, ורבא וחבריו כל ג' ג' "שגמרו סעודתן" מזמנין בקול נמוך וכו'. לכאורה משמע דלא כהמ"ז (שבריש אות א') דאם כדברי המ"ז שאם ג' למשל גמרו סעודתן קודם שגמרו האחרים, שעמהם יש יו"ד, רשאינן הג' לזמן לעצמן דמאחר שגמרו סעודתן קודם להיו"ד לא חל עליהם חיוב לזמן עם היו"ד ויכולים לחלוק, א"כ מאי פריך רש"י (ושאר ראשונים) "אף על גב דמפקי נפשייהו מידי זמון של הזכרת השם" וכו', אבל לק"מ, דבזה גופיה שמהרו לגמור סעודתן וזימנו ג' ג' ולא המתינו על זימון של הריש גלותא ע"י מעשה זו נפקי נפשייהו מזימון בהזכרת השם, ובאמת עפ"ז יהיה מיושב קושי הרשב"א דאיך זימנו בג' ג' והלא עשרה אינן נחלקין עד עשרים, ועפ"י דברי המ"ז ודברי רש"י מסייעים לו, מיושב היטב. ובאמת מצאתי להאלי' רבה שמדברי הרשב"א אלו הקשה על המ"ז עיישב"ה. ולפי דברים הנ"ל שדברי רש"י מתפרשים היטב עפ"י דברי המ"ז ראייה לפסקו מדברי רש"י.

ראיה נוספת שמהני תנאי לא להצטרף לזימון

ה) אבל הי' נראה לי ראייה דמהני תנאי שלא להצטרף, מהא דתנן (פסחים פ"ו א') שתי חבורות שהיו אוכלין בבית אחד אלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין ואלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין (עיי' בפרש"י והרע"ב אחריו מה שפירשו). וכתב התו"ט לפרש עפ"י שיטת הרמב"ם (פ"ט מהל' קר"פ ה"ג) וז"ל: וה"ק שתי חבורות שהיו אוכלים בבית אחד אלו הופכים וכו' כלומר צריכים להפוך דוקא ואינן רשאינן לישב אלו כנגד אלו, שאז נראין כחבורה אחת, ורחמנא אמר (שמות יב) מן הבשר חוצה, ומפי השמועה למדו שצריך ליתן לה חוצה למקום אכילתו, והשתא בב' בתים אצ"ל דאיכא חוצה, אלא

בבית אחד קמ"ל דבעינן הוצה ודסגי בהפיכת פנים דמקרי הוצה וכפירוש האחרון שכתב הכסף משנה בדברי הרמב"ם (שם). הרי דוקא באכילת קר"פ דכתיב ביה מן הבשר הוצה, ופירושו מפי השמועה שצריך ליתן לה הוצה למקום אכילתו, בעינן שאלו יהפכו פניהן אילך ואלו יהפכו פניהן אילך, הא בלא"ה היינו אומרים שיכולים לאכול בבית אחד ופניהן זה כנגד זה, רק שיתכוונו שלא להצטרף, וממילא במצות זימון שאין לו שום לימוד ליתן הוצה למקום אכילתו, סגי בכוונה להודה, וכ"ש חזרת פנים דמהני דהלא אפילו בקר"פ מהני (ועיין בחי' הרשב"א ברכות נ' א' ד"ה קא משמע לך, דחזרת פנים לא מהני אם כבר התחילו לאכול ביחד הא בלא"ה פשוט דמהני, הובא דברי הרשב"א אלו בב"י סימן קצ"ג ד"ה ואפילו לא אכלו).

מחלק בין היכא שיש הוכחה שלא נקבעו לזימון ובין מקום שלא מוכח

1) אחרי הפשי בספרים מצאתי באשל אברהם (מהגה"ק מבוטשאטש זצ"ל) שכתב וז"ל: נראה דלא מהני מה שהי' דעתו מתחלה ליחלק מהם וכו' הובא באו"ח החדש (ספינקא סימן קצ"ג) ובהגהות מהרש"ם (שם) כתב דמדברי המג"א (סימן תקנ"ב סק"ט) לא משמע הכי ואח"כ דחה דבריו דשאני התם (בסימן תקנ"ב הנ"ל) דאיכא הוכחה שישבו אדעתא שלא לקבוע. ואפרש שיחתנו באר היטב. דהמחבר (סימן תקנ"ב ס"ח) כתב: יש לזוהר שלא ישבו שלשה לאכול בסעודה המפסקת כדי שלא יתחייבו בזימון. וע"ז כתב המג"א (סק"ט): אם אירע שאכלו ג' ביחד לא יזמנו (כ"כ במנהגים ומהרי"ל, ועיין בטור וב"י), ונ"ל הטעם דלא חשיב קביעות אלא א"כ הסיבו או ישבו בשלחן א' כמ"ש סימן קס"ז ס"א והכא אין דעתן לקבוע, ע' סי' קצ"ג סס"ג, עכ"ל המג"א. וכתב המחצ"ה לפרש כוונת המג"א במה שציין לעיין בסימן קצ"ג סס"ג וז"ל: מביא ראיה אף שיושבים יחד מכל מקום לפעמים אמרינן דדעתן לא הי' לקבוע יחד ולא מיקרי קביעות ואין מזמנים, דשם (בסימן קצ"ג סס"ג) כתב הרמ"א דהמנהג שלא לזמן בבית גוי, משום דלא יוכלו לקבוע עצמם בבית גוי משום יראת גוי והוי כאלו אכלו בלא קבע עכ"ל. וה"ה הכא כיון דאין נכון מצד

הדין לקבוע יחד, א"כ אפילו קבעו לא מקרי קביעות, עכ"ל המחצ"ה. הרי שאם אין דעתם לקבוע מהני, וע"ז שפיר דחה, דשאני התם דאיכא הוכחה שישבו אדעתא שלא לקבוע, דהרי מצד הדין אין לקבוע בסעודה המפסקת, ובבית עכו"ם אין קביעות מהני, והבן. שוב הביא מהרמב"ם (פ"ט מהל' קר"פ הל"ג) שכבר עוררתי מהתם (באות ה') ולא אכפיל הדבר, מאחר שהוא ז"ל הלך בדרך אחרת קצת. ועוד כתב להביא מדברי המצאתי כתוב שבב"י (סוס"י קצ"ג) ולפי שראיה זו אינני מבין, אעתיק דבריהם ועפי"ז יתברר הענין היטב.

ז"ל הב"י (סוס"י קצ"ג): מצאתי כתוב ב' שאכלו בקרן זוית ואחד אכל בקרן זוית (היינו פינה אחרת, עיין בט"ז סימן קצ"ה סק"א), אבל לא בסדר אחד, שאלתי הלכה למעשה למורי אם יש להם לזמן יחד אם לא, והשיב לי כן, כי מאחר שלא נתכוונו להסב יחד אינם חייבים בזיומן ורשות בידם לחלק, וגם אם רצונם יכולים לזמן, ושאלתי לו איזה מהם עדיף והשיב לי טוב שיזמנו משום ברוב עם הדרת מלך, יצחק ב"ר אברהם ז"ל עכ"ל (הדברי המודות פ"ז אות פ"ו העתיק דבריו) היוצא מדברי המ"כ דאם השלישי אוכל באותו חדר אבל לא באותו מקום שהב' יושבים צריך שיכוון להצטרף עמהם ואם לא כיוון להצטרף עמהם הרשות בידם לחלק, הא אם ישב אצל הב' אפילו לא כיוון להצטרף עמהם המקום מצרפן בלא כוונה להצטרף (וזה מבואר בכל הפוסקים) אבל לא ידענא מה שייכות דברי המ"כ לענינינו והלא כאן השאלה העומדת על הפרק היא אם מהני היפך כוונה, היינו תנאי שלא להצטרף, שלא יהני הקביעות, וע"ז אין שום ראיה מדברי המ"כ לא להן ולא להיפך. ואפשר שכוונת המהרש"ם היה בציון הלז. דכמו ישיבה במקום אחר באותו חדר מהני שלא יצטרפו כמו כן מהני תנאי שלא יצטרפו, דלא יהא מקום זויות אחרת באותו חדר, בלא תנאי שלא יצטרף, עדיף מתנאי בפירוש שלא יצטרף, ועדיין צ"ת. (הנה כל הכתוב בהגהות מהרש"ם באו"ח החדש ספינקא, מצאתי עתה בס' דעת תורה הנדפמ"ח ביתר ביאור עיי"ב ובהנה' שתחת השורה).

גלוי דעת בפועל מהני שלא יצטרף

ומצאתי להפנ"י (ברכות ריש פ"ז ד"ה משנה, שלשה שאכלו) שכמעט מפורש יוצא מדבריו שתנאי מהני. דמתהלה מביא מחלוקת הר' יונה והרא"ש (ריש פ"ז דברכות) אי בעינן קביעות מתחילת הסעודה או לא, היינו אם בתחלת הסעודה לא היו רק שנים ולבסוף בא השלישי וקבע עמהם אם חייבין בזימון או לא, דהר' יונה ס"ל דאינו חייבין והרא"ש ס"ל דחייבין בזימון, והפנ"י כתב לדחות ראית הר' יונה מעובדא דתלמידי דרב (ברכות מ"ב ב') וכתב וז"ל: א"כ היבא דלא גלו דעתייהו. אלא שישבו כל אחד, אף על פי שלא הסבו ולא קבעו מקום לדידן, אין סברא לומר שיפטר מברכת הזימון שהיא דאורייתא הרי דמהני גלוי דעת שאינו רוצה להצטרף ביחד. אבל יש לדחות דרך גלוי דעת בפועל מהני שמוזה איירי הפנ"י (שם) אבל דיבור בעלמא וכ"ש מחשבה לא מהני.

היודע שלא ישאר עד סוף הסעודה ימתין מליטול ידיו עד אחרי שהמסובין יטלו ויאכלו כזית

ז) איתא בירושלמי (פ"ז ריש הל"א): הכא איתמר אין רשאיין ליחלק (במתני' לקמן (הל"ד) קתני שלשה שאכלו כאחת אינן רשאיין ליחלק דמשמע שאין רשאיין ליחלק אחר שכבר גמרו אכילתן כאחת וכאים לברך, אז אינם יכולים לחלק, אבל אם לא גמרו כאחת אלא אחד מהן גמר מקודם לחבירו יכול הוא לברך בפני עצמו) וכה איתמר חייבין לזמן (דמשמע משישבו לאכול כאחת חל עליהם חובת זימון ולעולם חייבין הן לזמן, ואף אם גמר אחד מהם מקודם אינו יכול לברך בפני עצמו, וקשיין אהדדי) שמואל אמר כאן בתחלה כאן בסוף (מתני' דהכא בתחלה מיירי, ומתני' דלקמן בסוף הוא דמיירי) תרין אמוראין (ופליגי תרין אמוראין בפירושא דמילתיה דשמואל) חד אמר נתנו דעת לאכול זהו בתחילה (וה"ק מתני' דהכא בשנתנו דעתם בתחלת אכילה לאכול ביחד בכה"ג חל עליהם חובת זימון לעולם אף על פי שלא גמרו אכילתן ביחד) אכלו כזית זהו בסוף (מתני' דלקמן (בהל"ד)

איירי [בשלא] התחילו לאכול כאחת אלא אחר שאכל א' או שנים מהן כזית בא השלישי לאכול עמהן, ובהא בעינן דוקא אם גמרו אכילתן כאחת דאז אינן רשאים ליחלק) וחרנא אמר (ואידך אמר) אכלו כזית זהו בתחילה (דאף אם אכל אחד או שנים מהן כזית ואח"כ בא השלישי זהו ג"כ נקרא בתחלה כיון שעיקר הסעודה אוכלין כאחת וחל עליהם חובת זימון ואינן רשאים לגמור סעודתן זה בלא זה) גמרו אכילתן זהו בסוף (אם לא אכלו כל הסעודה כאחת כי אם גמר אכילתן היתה כאחת בהא הוא דתנינן לקמן דשוב אינן רשאים ליחלק והיינו אחר שגמרו דוקא אבל מקודם יכולין ליחלק זה מזה דכיון שלא אכלו בתחלה כאחת לא הל עליהן חובת זימון ולומר שאינן יכולין ליחלק אף על פי שעדיין לא גמרו. הפי' שהעסקתי על דברי הירושלמי הוא נעתק מהפני משה. וכמעט ככל דבריו נמצא גם בפירוש הר"ש מיריליאז ז"ל, עם קצת שינויים, והעסקתי לשון הפנ"מ לפי שבאו בביאור ככל הצורך).

לפי"ז להמ"ד הראשון יש תקנה, שהיודע בעצמו שא"א יהיה לו להמתין עד סוף הסעודה, ימתין מליטול ידיו עד אחר שכל בני הסעודה נטלו ידיהם, ומאחר שכבר כולם אכלו כזית יטול הוא ידיו, וכה"ג אם יגמור סעודתו לפני כולם לא נצטרף עמהם כלל ויכול לברך ברהמ"ז, אפילו לעצמו וכ"ש עם ג', היינו עם אחרים שנטלו ידיהם ג"כ בכה"ג, ומאחר שכבר נתבאר (לעיל) שיש יסוד טוב שמהני תנאי שלא יצטרף עם בני הסעודה הגם שלא נתברר לגמרי, שפיר יש לסמוך בכה"ג על המ"ד הראשון שמיקל יותר מהמ"ד השני (והגם שרבותינו הראשונים הרא"ש פ"ז כ"ט והר" יונה דפוס ווילנא דף ל"ז א', ועיין טור סימן קצ"ג לא פירש כן דברי הירושלמי (ועיין בפ' מבעל ספר החרדים על הירושלמי), עכ"ז הירושלמי סובל פירוש הנ"ל וכדאי הם המהר"ש והפנ"מ לסמוך עליהם).

ח) עוד אמרתי כדמות ראייה שתנאי מהני, מהא דאמרו בירושלמי (ברכות פ"ז הל"ה) דעל משנה דשתי חבורות שהיו אוכלין בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אילו מצטרפין לזימון, איתא

בירושלמי (שם): רבי יונה ור' אבא בר זימנא בשם ר' זעירא לשני בתים נצרכה (שאפילו בב' בתים בזמן שמקצתן רואין אילו את אילו מצטרפין, ובזמן שאין מקצתן רואין אלו את אלו אפילו בבית אחד אין מצטרפין) אמר רבי יוחנן והן (ודוקא) שנכנסו משעה ראשונה על מנת כן (שיצטרפו לזימון אחד), ועיין במראה הפנים וב"י (סימן קצ"ה) ושם בשו"ע ס"א (ובט"ז סק"א ומג"א ס"ק ב') ומכולם מבוואר דעיקר הדין של לכנס משעה ראשונה על מנת כן, הוא שעיי"ז יהיה נעשה הקביעות, ועיין בפ"י עמודי ירושלים (שם בירושלמי) מה שכתב לפרש מה דאיתא בירושלמי סמוך למימרא דר' יוחנן "אילין בית נשיאי מה את עבד לון בבית אחד או בשני בתים" באופן נכון וכתב שלבסוף מצא באו"ז (הל' סעודה סימן ר"ד) שפ"י כן עיין שם, לפי"ז בחדר אחד שהשלחנות מסודרין זא"ז באופן שניכר היטב שכל השלחנות שייכות להדדי וכולן כשלחן אחד השיבי, זה בעצמו קובע וא"צ שום דעת לצרפן, וכ"ש שהשמש מצרפן, אבל עכ"פ י"ל דכמו דבמקום שאין המקום קובע מהני המחשבה והתנאי לעשותו קבוע, כמו כן במקום שהקביעות עצמו נגמור, י"ל שהמחשבה והתנאי מהני לבטל הקביעות, כן הי' נראה, אבל זה טעות וא"א לומר וללמוד כן, ואין לי להאריך.

אין חיוב הז' ברכות חל מתחלת הסעודה אלא בשעה כשהחתן והשושבינים מברכין ברהמ"ז

(ט) סוף דבר הכל נשמע, דנהי שאין לנו ראיה ברורה ומוחלטת שמהני תנאי לענין שלא יצטרף עכ"ז הסומך עצמו על תנאי שמתנה יש לו על מה לסמוך ובפרט כשאינו נוטל ידיו עם בני הסעודה רק אחריהם בפנ"ע. ואם אפשר לו לזמן כג' יותר טוב, ואם עולה בידו לזמן בעשרה בחבורה קמנה באופן שלא יקפיד הבעל הבית אז תע"ב. וגם בסעודת נשואין יכולים לברך בעשרה ולא חל עליהו החיוב לברך גם השבעה ברכות (עיין אה"ע סימן ס"ב סעיף י"א וי"ב), והטעם – דחיוב השבע ברכות אינו חל מתחלת הסעודה אלא רק כשהחתן והשושבינים מברכים ברהמ"ז, כן מפורש בתשו' האלף לך שלמה

(האה"ע סימן ק"ז) וראה בתשו' הגאון"צ מהר"י שטייף זצ"ל (סימן ז') שג"כ מסכים לזה, והמעייין בשטמ"ק (כתובות ז') יראה ויבין שכן הוא הדין, דהלא העלה (שם) שאם הפנים חדשות הלכו להם קודם ברהמ"ז אין מברכין שבע ברכות, הרי שלך לפניך דדין ברכת השבע ברכות לא חל עד הברהמ"ז, ובאמת כתב הפ"ת (סימן ס"ב סק"ד) שאם התחילו כבר לברך ושוב הלכו הפנ"ח גומרין הז' ברכות, וכן דעת העה"ש (שם אות י"ג). וכל זה מתאים למה שכתבתי בספרי באר משה (ח"א סימן ה' אות ו') דאם התחילו סעודת השבע ברכות ביום ז' ולא גמרו עד הלילה שאין לברך הז' ברכות, ומעמו של דבר דאין זמן אכילת הפת גורם הז' ברכות אלא זמן ברהמ"ז גורם הז' ברכות (ראה בתשו' אלף לך שלמה הנ"ל, ובפ"ת סימן ס"ב סק"ב), וכל זה עולה להלכה ולמעשה יפה יפה. שוב ראיתי בח"י חכמת שלמה להגמור"ש"ק או"ח סימן קצ"ג שדעתו ג"כ דמהני תנאי שלא להצטרף עייב"ה, ויש לעיין הרבה בדבריו לפי דברינו.

וע"ז בעה"ח חדש אדר תשט"ז לפ"ק פה ברוקלין יצ"ו, משה שטערן

אח"ז רב יצאו ספרי תשובות הדנים בענין זה ועיינתי בדבריהם ולא ראיתי גם באחד מהם דבר מוחלט שאחזור מדברים שכתבתי לעיל ואדרבה רוב ורובא דרובא שכתבו הם מבואר היטב בדברינו בעזה"ת. ובספר אחד ראיתי שמפלפל בדברי הירושלמי (ברכות פ"ז הל"ה) ובדברי הפוסקים (באו"ח סימן קצ"ה) ובאמת טעה טעות גדול שבודאי ליכא שום הו"א לומר דבחדר אחד ובשלחנות מסודרין שיהיה צריך דעת לצרפן, ולא יצטרפו ממילא בלא שום כוונה ומחשבה, ופשוט להמעייין יותר וכו' ואין כאן מקום להאריך. אח"ז רב בא לידי תשו' מנחת יצחק (ח"ב סימן מ"ג) והאריך בדברים נכונים אבל הרבה מדבריו הם ענינים צדדיים ואינם שייכים ישר לשאלתינו, גם הדבר הנפלא שהביא מקמוח"ז מרן ההתם סופר (האה"ע ח"א סימן קכ"ג) אין שום שייכות למנהגינו ואין לדון עפ"י דבריו, כמובן.

הנ"ל פירות הנושרין להלכה:

א) אם בעשרה רשאים ג' להקדים ולגמור סעודתם ולברך (אות א)
א) - ב) אם לדבר מצוה מותרים ג' לחלוק מעשרה (ב) - ג) זה יושב
בזוית אחד וב' יושבים בזוית אחרת אם מצטרפין (ו) - ד) גלוי דעת
בפועל מהני שלא יצטרף (שם ד"ה ומצאתי) - ה) אין חיוב הז' ברכות
חל מתחלת הסעודה אלא בשעה כשהחתן והשושבינים מברכין
ברהמ"ז (ט).

פירות הנושרין להידושא:

ישוב קושי' הבית מאיר מהמג"א סי' קצג (אות ב) - ב) ביאור
רחב בברכות נ' א' (ג, ד).

*

סימן ד

תשובת רבי עקיבא סופר-שרייבר¹³

**יש חיוב שבע ברכות על המסובים ויבקשו רשות ומחילה
מהחתן לעזוב לפני ברכת חתנים, או לבוא שלא על מנת
לסעוד רק לטעום קצת**

ב"ה ירושלים, ט"ז אלול תשמ"ז לפ"ק. כתקוע שופר בקול יוחק לחיים טובים ומתוקנים בספרן של צדיקים כבוד הרב הגאון הק' חסידא ופרישא נצר קדושים כש"ת מו"ה שלום יחזקאל שרגא האלבערשטאם שליט"א מציעשנוביץ

אחדש"ת מע"כ שי, קבלתי מכתבו בעת שמרידנא טובא קודם ימי הק' שממשמשים ובאים לטובה, בכל זאת מפני כבודו עיינתי במה שהציע לפנינו, אודות המנהג לא יפה שנוהגין, כשמזמינים הרבה אורחים לסעודת נישואין, והרבה פעמים נמשכת הסעודה הרבה, ובני אדם ממהרים לצאת מפני שאנוסים להשכים למחרת לעבודתם, על כן מברכין לעצמם ברכת המזון בזימון עשרה בלי ז' ברכות על נישואין.

ומעלת כבודו נ"י עמד בתמיה קיימת, היתכן שיוציאו עצמם

13. שו"ת דעת סופר הלק אבן העזר סימן כ.

הרב עקיבא סופר-שרייבר (ה'תרל"ח - ב' בכסלו ה'תש"ך) היה רב וראש ישיבה, רבה האחרון של ברטיסלאבה (פרשבורג), בירת סלובקיה, לפני שואת יהדות אירופה והרביעי בשושלת רבני פרשבורג בני משפחת החת"ם סופר. ממנהיגי האורתודוקסיה ביהדות הונגריה. נקרא לעיתים על שם חיבורו ההלכתי 'דעת סופר'. עלה לארץ ישראל בשנת ת"ש. לאחר מלחמת העולם השנייה הקים מחדש את 'ישיבת פרשבורג' בירושלים.

נולד לרב שמחה בונם סופר, רבה של פרשבורג, מחבר "שכט סופר". בשנת ה'תרס"ז, בגיל 29, התמנה תחת אביו כרבה הראשי של פרשבורג. כמשך שלושים ושלוש שנותיו כרבה של פרשבורג-ברטיסלאבה, כיהן גם כראשות ישיבת פרשבורג. בירושלים שיקם לאחר השואה את "ישיבת פרשבורג".

מחויב שהשמחה במעוננו, כיון שהצטרפו מעיקרא לסעודת נישואין וחל עליהם חיוב ז' ברכות, ומעלת כבודו האריך והרחיב להוכיח מדברי הפוסקים דלא שפיר עבדי, דהא אפילו נחלקו לחבורות, אפילו אכלו בבתים שאינם פתוחים למקום שהחתן אוכל שם, כולם מברכים, כמבואר באבן העזר (סימן ס"ב הי"א), מזה מוכח דכיון דאכלו בסעודת נישואין מחוייבים לברך, ועוד ראיות מוכיחות כאשר הביאם במכתבו, על כן לית דין צריך בושש שחל עליהם חיוב ז' ברכות.

אבל יפה העיר, באם החתן מקפיד אם ילכו קודם גמר הסעודה, בוודאי שאין לחלק ולזמן בעשרה, כמבואר באורח היים בסימן קצ"ג, על כן נראה אם מוכרחים להקדים, יטלו רשות מהחתן ויאמרו לו מילתא בטעמיה, ומחילתו בודאי מהני כמו בכל מקום.

דוחה ההיתר לאכול רק פת הבאה בכיסנין

ומה שרצה מעלת כבודו נ"י למצוא היתר שיאכל רק פת הבאה בכיסנין, כיון שמסובין בסעודה שפיר מקרי שקבע עליה באכלו ג' ד' ביצים, כאשר כתב בא"ר דמקרי קביעות בשיעור זה, עיין במגן אברהם בסימן [רע"ג] ס"ק י"א דאפילו על ידי פת בשבת יוצאין אם קובע על פת הבאה בכיסנין.

ואין מנוס אחר רק אם באים מתחילה שלא על מנת לסעוד, ולשהות שם רק זמן מועט ולטעום מידי כדי להנות מסעודת חתן, ועל אופן זה החתן לא יקפיד, כיון שטעמם ונימוקם עמם, ואין להאריך יותר, בפרט שמעלת כבודו כתב [ראיות] בכיאר רחובות, וד' שנותינו יאריך ונזכה לכתובה והתימה טובה לאלתר ולשנת גאולה וישועה, כאוה"נ ונפש הדוש"ת.

הק' עקיבא בה"ג מהרש"ב סופר זצ"ל

סימן ה

תשובת רבי הנוך דב פדווא¹⁴

ב"ה יום ועש"ק ה' כסלו תשי"ז לפ"ק לונדון תע"א.

כבוד הרב הגאון הצדיק שלשלת היוחסין כליל תפארת כש"ת מו"ה שלום יחזקאל שרגא שליט"א רובין האלבערשטאם ציעשינוב ברוקלין תע"א.

אין אחר דברי השו"ע כלום ומעשה רב

אחדשת"ה. יקרתו הגיעני וגם קונטרסו הנחמד ובעיקר הדבר כבר אמרתי דעתי בירושלם ת"ז כאשר ראיתי קונטרסו אצל הגאון שליט"א ממשעבין שכת"ה צדק בדבריו כי כן מבואר בשו"ע אהע"ז סי' ס"ב סעי' י"א בני החופה שנתחלקו לחבורות וכו' כולם מברכין

14. שו"ת השב האפוד חלק א סימן ט.

רבי הנוך דב העניך פדווא (אב ה'תרס"ח - ט"ז באב ה'תש"ס) היה אב בית דין התאחדות קהילות החרדים בלונדון, ומחבר שו"ת "השב האפוד".

נולד בבוסק שבגליציה (כיום אוקראינה) לרב אליעזר זאב טויבער, חסיד בעלזא ואלעסק, ולטויבא בת הרב שמואל יוסף פאדווא, ונקרא על שם סבו האדמו"ר רבי הנוך דב העניך מאיר מאלעסק. כשהיה בן חמש פרצה מלחמת העולם הראשונה ומשפחתו היגרה לווינה, שם למד אצל הרב חיים פינטר מבוקאווסק. למד בשיבות צעהלים ומטרסדורף, ולאחר מכן בשטיבל של חסידי בעלזא בקרקוב. נסמך להוראה מהרב שמואל פירר אב בית דין קרוסנו.

היה רב בית המדרש "שומרי הדת" בווינה, ובעת סיפוח אוסטריה על ידי הגרמנים נאסר על ידם וישב בבית המוהר משך כשנה, עד ששוחרר בתנאי שיעזוב את המדינה, ועלה לארץ ישראל, התישב בירושלים והתקרב בין היתר לרב יוסף צבי דושינסקי, הרב דב בעריש וידנפלד והרב שמשון אהרן פולונסקי. הרב פאדווא התמנה למו"ץ בעדה החרדית ולרב בשכונות בתי ראנד, בתי ברוידא, ושכונת כנסת ישראל. היה חסיד בעלזא. כשיסד הרב ממשעבין את ישיבת כוכב מיעקב בירושלים, קרא לרבי הנוך דב לכהן כראש ישיבה. בשנת תשמ"ז מונה לאב בית דין התאחדות קהילות החרדים בלונדון, תפקיד שבו כיהן רבי הנוך דב עד לפטירתו ונטמן בהר המנוחות בירושלים.

ברכת התנים ואין אחרי דברי השו"ע כלום. גם נהירנא כד הוינא מליא בווינא שהיו מוסבים בהתונה כמה תלמידי חכמים בשולחן לבדם ובראשם הרב הגאון ר' צבי פרעמינגער ז"ל (הי"ד) והיו ממהרים לברך לפני החתן והורה ר' צבי הנ"ל לברך לעצמם שבע ברכות ומעשה רב.

ראיה מדברי הירושלמי שהמשתתפים בסעודת החתונה נחשבים כחבורה אחת

ועתה אעבור על קונטרסו להשתעשע קצת בדברי כת"ה. כת"ה הביא דברי ערוך השולחן דהא דאיתא שם בשו"ע כיון שהתחילו לאכול אותם שבשאר בתים כשהתחילו אותם של בני החופה כולם חשובים כאחד לברך ברכת התנים ע"כ, דלא דוקא שהתחילו ברגע אחד אלא כלומר שכולם באים בשביל השמחה ואך מפני דוחק המקום נחלקו להדרים אחרים ע"כ. הנה הדברים ברורים, ואביא דוגמא לדבר מדברי הירושלמי שהביא הר"ש פ"ד דמס' חלה מ"א וז"ל אר"י סתם אשה אחת אינה מקפדת וכו' אם אינה מקפדת למה היא עושה אותן בב' מקומות אמר ר' יונה בשאין לה מקום היכן ללוש מילתי' דר' יונה אמר הי' לה מקום ללוש והיא עושה אותם בב' מקומות מקפדת היא ע"כ. הנה אם האשה עושה עיסתה בב' מקומות מפני חוסר מקום אין זה חשוב מקפדת, ואף אנו נאמר באלה המשתתפים בהתונה אם אלה מקדימים ואלה מאחרים כנהוג לאיזה סיבה בלי כוונה מיוחדת, אין לדון אותם בשביל זה כחלוקים. ובזה גם סעד לדברי הערוך השולחן בשמשים האוכלים אחרי גמר הסעודה דתלוי בזה אם אוכלים לשובע או לשמחת החתונה, כי אם אוכלים לשמחת החתונה אף על פי שאוכלים אחרי הסעודה כיון דאי אפשר להו בלאו הכי הרי זה כאילו אוכלים בבת אחת.

אין להציע שיצאו ידי חובתם ב'פת הבאה בכיסנין'

ומה שכת"ה כותב עוד שאין זו עצה שלא יאכלו פת כי אז יאכלו פת הבאה בכיסנין בקביעות סעודה ויכשלו שיאכלו בלי נט"י הצדק

אתנו, ועוד יותר הי' לו לומר שיצטרכו גם המוציא וברהמ"ז וממילא שוב יהיו חייבים גם בשבע ברכות, ויכשלו איפוא בכמה דברים ומידי חובת שבע ברכות לא יצאו.

ברכת 'אשר ברא' שייך לברכת המזון דווקא

אך מה שכת"ה כותב וז"ל אבל עוד לבי מסתפק אם אפילו יפטר מבהמ"ז אם לא יתחייב עכ"פ בברכת אשר ברא שנהנה מהסעודה עכ"ל, לפענ"ד אין מקום לספק, זה כי דבר ברור דבר מרן בשו"ע אהע"ז סי' ס"ב סעי' ה' מברכין ברכת התנים בבית התנים אחר בהמ"ז בכל סעודה וכו', ושם בסעי' ז' ברכה זו שמוסיפין בבית התנים היא ברכה אחרונה מז' ברכות שהיא ברכת אשר ברא במד"א כשהיו האוכלים הם שעמדו בברכת הנישואין ושמעו הברכות אבל אם היו האוכלים אחרים וכו' מברכין בשבילם אחר בהמ"ז ז' ברכות ע"כ. הרי דברכת אשר ברא באין פנים חדשות וז' ברכות כשיש פנים חדשות הכל מישך שייכי לברכת המזון ואם אין בהמ"ז אין חיוב ברכות אלו. וכן הוא ברור בלשון הרמב"ם פ"ב מה' ברכות ה"ט וה"י דברכת אשר ברא וז' ברכות הכל אינו אלא הוספה לבהמ"ז. והר"ן ריש כתובות ד"ה וחתנים מן המנין דס"ל דברכת התנים לא תליא בבהמ"ז אית לי' בכל ז' ברכות נמי הכי, ואדרבא יש מקום לומר דאשר ברא בלא פנים חדשות גם הר"ן מודה דתליא בבהמ"ז דוקא כי לא מצינו אותו בלא סעודה. וא"כ הואיל ואיפסקא הלכתא דלא כהר"ן ואין שבע ברכות אלא במקום בהמ"ז דבר ברור הוא דכ"ש דאין אשר ברא בלא בהמ"ז.

ומעולם אני תמה על הא דיש נוהגין שמכבדין באמירת שבע ברכות למי שלא אכל פת עמהם דנראה ברור דאין ברכת התנים אלא הוספה לבהמ"ז. וכנראה העולם סוברים דבמקום אשר הציבור מברכין בהמ"ז וחייבים בשבע ברכות יכול להוציא אותם אף מי שלא אכל פת ואינני יודע מקור לזה.

יש לחוש לקפידת החתן והיפך 'הדרת מלך' להישאר עם מנין מצומצם

ובסוף כתב כת"ה דיש אמנם לחוש לקפידת החתן וגם לכבודו שאין זה הדרת מלך להישאר עם מנין מצומצם, ודבר גדול דבר בזה כת"ה ואפשר שממעם זה לא נהוג לברך ז' ברכות כל העם היוצאים, ואם לאו נביאים הם בני נביאים הם, כי אם יברכו ז' ברכות לעצמם יתרבו היוצאים וקרוב מאד שיחלישו דעתו של החתן. והא דאמינא דחזינא לר' צבי פרעמינגער ז"ל שהי' למדן מפורסם ותלמידו של הגאון מהר"ם אריק ז"ל שברך בהמ"ז וז' ברכות על שלחנו לבד, כמדומה שהי' מיסב עם עשרה בחדר לבדו. ואפשר נמי דבדוקא כתב מרן בשו"ע בני חופה שנתחלקו לחבורות שהיו מחולקים תיכף מתחלה לחבורות ואין מגיע חלישות דעת להחתן אם הם מברכין לעצמן וגם מברכין ז' ברכות, אבל בגוונא דנהוג היום שכולם מסובים יחד ויחלישו דעת החתן לא יאות למיעבד הכי. לכן נראה שאע"פ שהצדק עם כת"ה לא כדאי לדרוש הא מילתא בפרקא והנח להם לישראל ובודאי הרוצה לעשות מצוה בשלימות ימתין עד הסוף ויזכה לכל הברכות.

הדו"ש"ת ומברך אותו בכל טוב פלה

*

סימן ז

תשובת רבי יונתן שטייף¹⁵

ב"ה, ג' לס' ויברך אותי, תשי"ז. לכבוד ידידי הרב הגאון הגדול המפורסם לשם ולתהלה בנש"ק זי"ר יפ"ת כש"ת מו"ה [בנן של קדושים, זית רען יפה תואר, כבוד שם תפארתו מורינו הרב] ר' יהזקאל שרגא רבויין-השט"מ שליט"א

מבאר דחיוב שבע ברכות אינה חובת המסובין משא"כ ברכת הזימון

אחדשה"ט, יקרתו הגיעני ואת כ[בודו] הסליחה שלא השבתי תומי [תיכף ומיד] כרצונו, כי הייתי עמום בכמה עניני הלכה. והנה מה שדקדק בלשון הרמב"ם פ"ב ברכות הלשון שהזכיר הרמב"ם

15. שו"ת מהר"י שטייף סימן ז.

רב יונתן שטייף (ג' אלול תרל"ז-ט' באלול תשי"ח) היה דיין בכודפשט שבהונגריה ומהפוסקים הכולטים בארצות הברית לאחר מלחמת העולם השנייה נולד בג' אלול תרל"ז בעיר גאיא שבהונגריה (כיום בסלובקיה) למד בישיבת פרשבורג אצל הרב שמוחה בונים סופר בעל ה"שכט סופר", בנו של הכתב סופר ונכדו של ההת"ם סופר. בשנת תרס"ז התמנה למגיד מישרים ומו"ץ בעיר גומא, ולאחר נישואיו בשנת תרע"ב התמנה לדיין באונגוואר. בתקופה זו חיבר מספר ספרים. בשנת תרפ"ב הוציא לאור כתב עת תורני בשם החיים. לאחר מכן בשנת תרפ"ג עבר לבודפשט שם כיהן כדיינות לצד עמיתו הרב אפרים פישל זוסמן סופר. בזמן מלחמת העולם השנייה ניצל לשווייץ. בשווייץ ניהל ישיבה בעיר ביאטענבורג. לאחר המלחמה היגר לארצות הברית. בתחילה כיהן כר"מ בישיבת נייטרא, ולאחר מכן בשנת תש"ט עבר לויליאמסבורג, שם נבחר לכהן כרב קהילת עדת יראים-וינה (ווינצן).

חיבר ספר בשם "חדשים גם ישנים" על כמה ממסכתות הש"ס, הומש "לימודי ה" – הכולל 2 כרכים מקיפים על פרשיות בראשית ונה בלבד (הומש עם פירוש רש"י ושלושת התרגומים, ועליהם: פירוש על המסורה; פירוש הכולל לימודים היוצאים מהפסוקים במצוות עשה ולא תעשה, ענייני דרך ארץ ועוד ומלקט פירושי פשט; וציונים למקורות המזכירים את הפסוקים), "מצוות השם" על אמונה ושני ספרים על שבע מצוות בני נח – נושא בו נחשב כפוסק עיקרי, כיון שהוא מהראשונים שעסק בו ברהבה. לאחר פטירתו נדפס מכתביו שו"ת 'מהר"י שטייף'.

שמברכין 'בשבילם' ז' ברכות, ורצה ה"ג ללמוד מזה שתיקנו הברכות בשביל 'האורחים', אין הכרח לזה, אלא הכוונה בתיבת 'בשבילם', כמו 'על ידיהם' ולכבודם, שע"י שישנה שם בין המסובין מי שלא היה בשעת החופה, ראוי לברך שבע ברכות, לפי שיש בזה שמחה חדשה לחתן וכללה, אבל אין חיוב הברכות כדי להוציא המסובין מהיובם, אלא כדי לשמח החתן וכלה.

ואלם זה אמת שחכמינו ז"ל הטילו החיוב על המסובין, והיינו שישתדלו שיהיה כאן מי שיברך אותן השבע ברכות כדי לשמח החתן וכלה, אבל לא מוטל החיוב על כל אחד מהמסובין שנימא שהמברך יצטרך לכוון בברכותיו להוציא את כל המסובין ידי היובם, אלא סגי כשידעו שיהיה שם מי שיברך אותו השבע ברכות.

וע"כ אין כ"כ קפידא על היחידים שיוצאין ומברכין בהמ"ז בפ"ע [כפני עצמם], ואינם מברכין שבע הברכות, כיון שעכ"פ הניחו שם מי שיברך, ויודעים שישנם עדיין עשרה מסובים ושואחד יברך השבע ברכות, שוב רשאיין המה לצאת. ואינה דומה לחיוב הזימון, שכבר נתחייב כל אחד לברך בהמ"ז בזימון, ושלשה שאכלו כאחד אינם רשאים לחלוק, ובודאי המברך צריך לכוון להוציא האחרים י"ח הזימון, אבל ברכת חתן וכלה החיוב רק שיהיה כאן מי שיברך אותן הברכות לתכלית שמחת חתן וכלה. ואע"ג דעיקר המצוה לשמח חתן וכלה מוטל על כל אחד מי שנהנה מסעודת הו"כ [חתן וכלה] כדאמרינן ברכות (ז) הנהנה ואינו משמחו עובר על חמשה קולות ואם משמחו מקבל שכרו. וגם בזה נוהגים העולם שסומכים על החזנים ועל האחרים המשוררים שמשמחים הו"כ במילי, מכש"כ שיש לומר כן על חיוב הברכות שתיקנו החז"ל משום שמחת חתן וכלה.

גם מש"כ [באותו ז]הדר"ג [מה שכתב הדרת גדולתו] שהנמילת ידים עושה להסעודה בגדר קבע, לא מצאתי מקום לזה, אלא העיקר אם אוכל בדרך קבע, וראיה שגם לדבר שמיכולו במשקה תקנו נמילת כדאמרינן בפסחים (קטו), ומ"מ אין זה גורם שיהיה נקרא הסעודה

בשביל זה בגדר קביעות.

וע' בפ"ת אה"ע סי' ס"ב ס"ק י"ז דמוכח מדבריו דרק ברכת בפה"ג
וזימון צריך המברך לכוון להוציא לכולם, אבל לא בששה ברכות
האחרים, ומוכח מזה דשבע ברכות אינם דומין לברכת המזון או
לברכת זימון וכמש"כ לעיל.

ומה שציין הג' [באות ה'] לת' חסד לאברהם שאפילו אם הכלה
הלכה מהסעודה מברכין, גם מזה אין ראיה שהחויב יהיה על כל אחד
מהמסובין, אלא החויב שבעת שיברכו שם בהמ"ז יהיה כאן אחד
שיברך שבע ברכות, ובוה יוצאים כל המסובין י"ח, אפילו אם יצאו
קודם שמברכים בהמ"ז.

ינתן שטייף

*

סימן ז

תשובת רבי יצחק יעקב וייס¹⁶

ב"ה יום ג' נח תשמ"ז לפ"ק מנשסתר יצ"ו שוכט"ם לכבוד ידידי הגה"צ צמ"ם וכו' מוה"ר שלו' יחזקאל שרגא רבין הלברשטאם שליט"א האדמו"ר מציעשינוב, חובק"ק ברוקלין נ' י' יצ"ו.

אחדשת"ה כמשפט, קבלתי גי"ה ומחמת טרדות הימים טובים שעל"ט וכו', ע"ד אשר דן כת"ה במה שנוהגין במדינתו, שמזמינים הרבה אורחים למעודת נשואין המתקיים באולם גדול, והמסובין יושבין חבורות חבורות יותר מעשרה אצל שלחן אחד, והשלחנות

16. שו"ת מנחת יצחק חלק ב סימן מג.

הרב יצחק יעקב וייס (ח' באדר א' ה'תרס"ב - י"א כסיוון ה'תשמ"ט) פוסק ומחבר סדרת ספרי השו"ת 'מנחת יצחק'. היה רבה של העדה החרדית, אולם השפעתו ההלכתית הרגה גם מעבר לגבולות העדה

נולד בעיירה דולינה שבחבל גליציה, בשנות מלחמת העולם הראשונה עבר למונקאץ, שם לימד אביו תורה והסידות לצעירים, ואף הוא הצטרף לאביו בהוראה מגיל צעיר. בגיל 16 קיבל סמיכת "יורה יורה" מרבי חיים אלעזר שפירא ממונקאטש ובית דינו, ובגיל 19 קיבל סמיכת "ידין ידין". בנוסף קיבל סמיכה מהרב מאיר אריק, מהרב שמואל אנגל ומרבי שמעון גרינפלד. בימי כהרותו פרסם מדברי תורתו בכתבי עת תורניים, בהם "הבאר", "בית ועד להכמים", "גפן פוריה", "לקט שושנה" ו"תל תלפיות".

לאחר נישואיו עם בתו של הרב פנחס צימטבוים, ראש בית דין של גרוסוודיין. עבר לעיר זו וצורף כדיין בבית הדין של הותנו. עם סיום המלחמה חזר לגרוסוודיין לנסות להציל את דברי תורתו ורכושו טרם שיעלה לארץ ישראל. כראותו את המצב של הקהילה, החליט להישאר ולשמש להם רב. הוא עסק בהיתר עגונות השואה וייסד שם ישיבה בשם "בית פנחס" על שם חמיו שנספה בשואה.

בשנת תש"ח, בעצת הרב מטישביץ, עבר לאנגליה. הוא מונה לאב בית דין במנצ'סטר והתחיל בהוצאת ספרי השו"ת שלו, "מנחת יצחק". בשנים אלו התפרסם כפוסק. פעל בתחום טהרת המשפחה והכשרות והקים את הכולל הראשון במנצ'סטר, "כולל הרבנים". בתקופה זו הסמיך רבנים רבים. בשנת תשל"ב נבחר לכהן כראב"ד ואח"כ כנאב"ד בעדה החרדית עד יום פטירתו ונקבר בהר הזיתים בירושלים.

סמוכים זל"ז, והשמשים משרתים לכל השלחנות, והרבה פעמים נמשכת הסעודה, ובני אדם ממהרים לצאת מפני שאנוסים להשכים למחרת כעלות השחר לעבודתם, ע"כ מברכים לעצמם ברכת המזון בזימון עשרה ואינם אומרים שם שבע ברכות, ואפילו שהשמחה במעונו ואשר ברא ג"כ אינם אומרים, ודיבר מזה עם הרבה ת"ח היתכן שיוציאו עצמם מחיוב שהשמחה במעונו וז' ברכות או עכ"פ אשר ברא, והמה תמהו עליו מהיכא סלקא אדעתא לחייבם בברכת חתנים אם יוצאים טרם שגמרו סעודתם, והאריך כת"ה לברר הדין עפ"י ש"ע, וסיים בתימא כלפי האינם נוהרים בזה.

מן הדין יכולין לברך כל הבורה בפ"ע אם החתן וכלה מסכימים

(א) הנה לענ"ד אין אני רואה יותר תימא בעשרה שמברכין לעצמן בזימון ואינם אומרים ברכת חתנים, יותר מביחיד שהשתתף עצמו בסעודת נשואין, היינו שאכל ביחד עם המסובין בסעודה שהתקינו לחופה, ואח"כ מברך בהמ"ז בפני עצמו ויוצא, קודם שגמרו סעודה ומברכין ברכת חתנים, דבשביל שברכו בזימון לא גרעו מידי, דאף דשאני י' שהיה להם האפשרות עפ"י הדין אם החתן והכלה היו מסכימים, לברך ברכת חתנים בפ"ע אחרי בהמ"ז, וכמו שהביא כת"ה, מהא דאיתא בש"ע (א"ע סי' ס"ב סי"א), דבני חופה שנחלקו לחבורות אפילו בבתים שאינם פתוחים למקום שהחתן אוכל כולם מברכים ברכת חתנים, לא מיבעי' אם השמש מצרפן, אלא אפילו אם אין השמש מצרפן, כיון שהתחילו לאכול אותן שבשאר בתים כשהתחילו אותם של בני החופה (ובערך השולחן (סעי' ל"ז) כתב דלאו דוקא שהתחילו ברגע אחת אלא כלומר שכולם באו בשביל השמחה, וראיה משמשים האוכלים אחרי גמר הסעודה) כולם חשובים כאחד לברך ברכת חתנים כיון שאוכלין מסעודה שהתקינו לחופה ועי' במ"ז (או"ח קצ"ה סק"ג), וא"כ מכש"כ בנד"ד שכל המסובין אוכלין בחדר אחד עם החתן והכלה והוא מקום החופה לדין, והתחילו כולם כאחד, ואוכלין סעודה שהתקינו לחופה, בודאי רביץ עליהם על המסובין החיוב של ברכת חתנים עכת"ד, ופשיטא שמה"ט יכולין

לברכם כל חבורה בפ"ע אם החוה"כ מסכימים, ועי' בלשון הב"ה שם (ד"ה וי"א שאם אוכלים) שכ' על דברי הגמ"יי בשם הריצב"א שכתב שאעפ"י שאין ב' חבורות יכולות לשמוע את המברך ושכ"כ הסמ"ג, פ"י דאם יכולות לשמוע את המברך פשיטא דחשובין כבית אחד ויכולין לברך לעצמן וכו' עיין שם, הרי דבבית אחד פשיטא דיכולין לברך כל חבורה וחבורה בפני עצמן.

כשם שמבטלים זימון בשם משום קפידא, כן יחידים לא יברכו ז' ברכות משום קפידת החתן וכלה

(ב) אבל כל זה אם החתן והכלה מסכימים, דאם לא כן, אם אמרו לענין בהמ"ז, במס' ברכות (נ') דמשום קפידא של ריש גלותא יש לבטל זימון בשם, והטעם כתב הרשב"א שם, משום גדול כבוד הבריות, א"כ כש"כ דיש לחוש לקפידא של החתן והכלה לענין ברכת התנים, דכל עיקרם של הברכות נתקנו לשמחם ולא לצערם, במה שיתחלקו לחבורות בפני עצמם ויפרעו השמחה, וחתן דומה למלך וברוב עם הדרת מלך וכמ"ש כת"ה וביותר דבברכת התנים אוושיא מילתא ביותר התחלקם בפ"ע, שצריכים לשתי כוסות של יין ולברך בקול כל הברכות, וגם מה שהקילו משום כבוד הבריות, משום דברכת הזימון בשם רק מדרבנן וכמ"ש הרשב"א, ועי' באו"ח (סי' קצ"ג במהש"ק והפמ"ג), שייך גם בברכת התנים, לפי מש"כ הב"ה (בא"ע סי' ס"ב), על הא דאיתא שם דאין מברכין ברכת התנים רק בעשרה, דכל עיקר ברכת התנים לא הוי רק מדרבנן, ואף על גב דנפקא לן מקרא (במס' כתובות ז' ח') אסמכתא בעלמא הוא כמ"ש התוס' עכ"ה, והנה בהתוס' שם (ז' ע"ב ד"ה שנאמר) סובבים על ברכת התנים בעשרה, מ"מ מדברי הב"ה מוכח דגם בלא ברכת התנים כלל הוי רק דרבנן עיין שם, אכן בשיטה מקובצת (שם /כתובות/ ח' ע"א סוד"ה מאי) הביא ת' רבינו יהוסף הלוי בן מיגש ז"ל, דשקיל וטרי אם הוי מה"ת או רק מדרבנן, ומסקנתו נראה דהוי מה"ת עיין שם, אבל מ"מ הרי בפמ"ג שם (א"א אות ו') כתב עוד, דאף אם הוי ד"ת, הרי בשוא"ת דוחה אף ד"ת עי' ברכות (כ' ע"א) עיין שם.

היוצא באמצע הסעודה ורוצה לברך ברכת המזון ולחזור אח"כ לברכת

חתנים יצא ידי מצוה

ג) אולם אף שמברכים לעצמן בזימון בשם בלא ברכת חתנים רק שאומרים השמחה במעונו, אף שלא הועילו לענין ברכת חתנים אבל לא גרעו מידי לפענ"ד, וגם הועילו לענין ברכת המזון, באופן שיש להם איזה עסק נחוץ וא"א להם להמתין עד גמר הסעודה, מהמת שיש להם איזה ענין נחוץ לגמור אשר בנתים יעבור זמנו, ובאופן אשר אם יפליגו באמצע הסעודה הוי הפסק לענין בהמ"ז, וע"כ נפשם ברצונם לברך בהמ"ז בזימון עשרה בשם ולומר שהשמחה במעונו (ובאופן השאי שלא לפרוע השמחה) ואח"כ יחזרו להשמחה לשמוע ברכת חתנים, כנראה דיצאו ידי מצוה לכתחילה, דדוקא לענין ברכת הזימון בשם, כתב רש"י (במס' ברכות שם) דכי הדר מזמן ריש גלותא בשם לאו אינהו נפקי ב"י כדאמר רבא תוספאה דאין זימון למפרע עיין שם, משא"כ בברכת חתנים בשמחת נשואין, שלאחר העיון בש"ס ופוסקים יש בזה שלשה שיטות.

שיטה ראשונה: ברכת חתנים אינה צריכה סעודה כלל ואין בו חיוב זימון

ד) הא' דאין צריך סעודה כלל, וכמבואר ברא"ש ור"ן (כתובות שם) דכתבו להצדיק המנהג שנהגו לברך ברכת חתנים אף שלא בשעת הסעודה עפ"י מס' סופרים והירושלמי עיין שם, ועי' בטור (אבה"ז [סימן ס"ב] שם) ובכ"י וב"ח וד"מ שם, אולם מ"מ איתא במס' סופרים (שם פ"ט הי"א) דאחרי בהמ"ז מביא לו כוס אחר ומברך ע"ז ברכת חתנים משום שאין אומרים שתי קדושות על הכוס עיין שם, וניחא שפיר לשיטת המסכת סופרים דאיתא שם להלן דנהגו לברך בבוקר וערב קודם סעודה, והיינו דא"צ סעודה כנ"ל, ועל כן הוי תרי מילי ואין אומרים על כוס אחד (ולשיטת הר"ן (כתובות שם) אינו תלוי זה בזה, אלא אף שא"צ סעודה, מברך על כוס אחד, עיין שם), ומ"מ אם מברכין בסעודה יש לסמכם לבהמ"ז דוקא, אבל לפי זה אין הכרח לזימון דוקא, כיון דיוכל לאומרם אף בלא סעודה, רק העיקר שיהי

שיטה שניה ברכת התנים לאחר סעודה וברכת המזון דוקא וצריך זימון

(ה) שיטה ב', דצריך סעודה דוקא, וברכת התנים לאחר סעודה ובהמ"ז דוקא, ומקורו בדברי הש"ס (כתובות שם ה' ע"א ע"ב), איתמר א"ר יצחק אמר ר' יוחנן התנים מן המנין ואין אבלים מן המנין מיתבי התנים ואבלים מן המנין כי תניא ההיא בברכת המזון ע"כ, וכמ"ש הר"ן, והיינו דס"ל דכי תניא ההוא בבהמ"ז, סובב גם על ברכת התנים, וכמ"ש בריטב"א שם, על הא דלא משני, ברייתא בשורה, משום דקתני ל' דומיא דחתן דליכא שורה ואיכא מזון, עיין שם, ומש"כ ע"ז בשיטה מקובצת, ולכאורה גם ברכת המזון בחתן מאי עבידתי, וע"כ משום דברכת התנים קבעוהו סמוך לברכת המזון דוקא, וכן נראה דס"ל להתוס' (פסחים ק"ב) שהביא הב"י בא"ע שם, דכתבו דברכת המזון גורם לברכת נשואין, ויש לברך ברכת המזון וברכת התנים על כוס אחד עיין שם, ולפי זה י"ל דצריך ג"כ צירוף לזימון דוקא כדי לברך ברכת התנים.

שיטה שלישית ברכת התנים בסעודה דוקא ועל שני כוסות

(ו) שיטה ג', מה שאנחנו עושים להלכה למעשה, תרוייהו לחומרא, בסעודה דוקא, ועל שני כוסות דוקא, וכמו שפסק בש"ע אה"ע (שם סי' ס"ב סעי' ד') דדוקא בסעודה אחרי בהמ"ז, וסתם כן הרמ"א בלא חולק, ואלו (בסעי' ט') הביא המחבר בש"ע ב' הדעות אם לברך בהמ"ז והתנים על כוס אחד, ורק כתב שפשט המנהג לברך על כוס אחד, והרמ"א כתב דבמדינות אלו נוהגין לברך על ב' כוסות, וע"כ, או מטעם ספק ברכות להקל (כמ"ש הב"ש ס"ק ה') הכריעו שלא לברך רק בסעודה, או מטעם דס"ל אף דהו ברכת המזון וברכת התנים תרי מילי, מ"מ נתקנו רק בסעודה כמ"ש הרמ"ך שהביאו הב"מ (פ"ב מב' מהל' ברכות), ומטעם דאז איכא ריבוי שמחה, אבל מ"מ אינו תלוי דוקא בבהמ"ז, אלא שקבעום לברכם אחרי הסעודה וכיון שאז מברכים בהמ"ז, ע"כ יש לסמכם אהדדי.

**ספיקת הזכור לאברהם' באם צריך שכל העשרה יאכלו בסעודה או מספיק
רוב אוכלים**

ז) ובהנ"ל, נוכל להבין ספקות הזכ"ל"א (ח"ב א"ע אות ב') הביאו הפת"ש (שם בא"ע אות ח'), שדבריו נאמרו בקיצור בלא ביאור מעמו ונמוקו, דכתב דיש לעיין בז' ברכות של התנים בשעת אכילה, אם בעינן הני יו"ד שיאכלו כולם, או שיצטרפו לפחות לזימון (בודאי כוונתו שיהי' שבעה שאכלו פת ושלשה מידי דמצטרפו לזימון בשם) כדין זימון בבהמ"ז, או דלמא דוקא בברכת מזון בעי צירוף (היינו כנ"ל) משום דאם לא יצטרפו איך יוציאו שקר מפיהם לומר שאכלנו משלו, משא"כ בברכת התנים אפילו שלא יאכלו כל היו"ד, ואפילו בלא שום צירוף, אלא שהם יו"ד באותו בית יוכלו לברך ב"ה, או שמא כיון דלא תקנו הברכות אלא על האכילה יהי' צריך שיאכלו כל היו"ד, וע"ז הביא בשם קדוש הרב מ"ד עמ"ר, שבירר ספק הא' וכדומה לו שהעלה דלא בעינן שיאכלו כל היו"ד אבל רוב מיהא בעינן עיין שם. ולפי מה שבארנו, מוכן היטב מעמו, במה שנוגע להצטרפות לזימון, דתלי' באם נאמר דכוונת הש"ס כי תניא ההיא בבהמ"ז סובב גם על ברכת התנים ומיירי שם לענין צירוף לזימון מוכח דצריך ג"כ צירוף, אבל לפוסקים אחרים דס"ל דהעיקר רק לומר ברכת התנים בסעודה, אבל לא בבהמ"ז דוקא, שוב י"ל דלא בעי צירוף, וכנ"ל.

**יוצאים ברכת התנים למפרע אחר שהיחיד גבר בדרך לעצמו ואינו דומה
לזימון למפרע'**

ח) ודאיתאן מזה בנוגע לצאת בברכת התנים למפרע, היינו אחרי זמן שכבר ברכו ברכת המזון, דאז לא מיבעי' למ"ד דא"צ סעודה כלל, וגם למ"ד דצריך סעודה, רק השייכות לברכת המזון הוי רק משום ששניהם אחרי הסעודה, והווי באמת תרי מיילי כנ"ל, דיוכלו לצאת ידי חובתן בברכת התנים, אחרי שכבר ברכו בהמ"ז לעצמן מעיקרא, אלא אף למ"ד דקבעוהו לאחר בהמ"ז דוקא, ובלתי ברכת המזון אין מקום כלל לברכת התנים, וכמו שאמרו הפוסקים אלו, דברכת המזון גורם לברכת התנים כנ"ל, מ"מ נראה, שאם יש בסעודה שיעור

אנשים כדי שיוכלו לברך ברכת המזון בזימון עשרה, שוב נתחייבו כל אלו שהשתתפו ולקחו חבל בהשמה בברכת התנים, דאל"כ האיד יוכלו לחשוב לאותן שלא אכלו, לפנים חדשות, להר"ן והביאו הרמ"א אה"ע (שם סי' ס"ב סעי' ז'), דאין סברא לומר דעליהם אינו חל החיוב של ברכת התנים, ואחרים יחייבו משום לתא דידהו, ואין לומר דל"ה אליבא אותן הפוסקים דס"ל דתלי' בבהמ"ז דוקא, דא"כ ל"ה הו"ל להרמ"א להביא דיעה זו, כיון דסתם (בסעי' ד') דאחר בהמ"ז דוקא כנ"ל, ויהי' מאיזה טעם שיהי' כנ"ל, מ"מ גם הכא הי' צריך לפסוק לחומרא, אלא ע"כ דאינו תלוי זב"ז, (וצ"ע קצת דברי הזכ"ל"א שם, דכתב דיש להסתפק, דאת"ל דא"צ שיאכלו כל העשרה, אם בעינן עכ"פ דהברכות יברכם דוקא א' מן האוכלים, או שמא יוכל לברכם אפילו אחר שלא אכל, שכן ראה להזון אחד ת"ח שבירך ב"ה אף שלא אכל, אם יפה עשה או לא עיין שם, ולפי הנ"ל י"ל ספק זה אף אם יש עשרה שאכלו, רק יש עוד משתתפים בהחתונה שאכלו, ומשמע לכאורה דס"ל דלמ"ד דצריך שיאכלו כולם אז אף אם יהי' יותר מעשרה, אינם חייבים בברכת התנים רק אותם שאכלו וצ"ע) ואם כדברנו הוא, אז שוב גם אלו שאכלו ונתחייבו בברכת המזון רק ברכו לעצמן מקודם, מ"מ ע"י ברכת המזון לא נפקעו מהם החיוב של ברכת התנים כל זמן שנשארו עשרה שהחייבו עוד בברכת המזון, ולא שייך בזה אין זימון למפרע, ויצאו ידי חובת ברכת התנים ע"י שישמעו ברכת התנים אחרי גמר הסעודה כולה, ועדיין צ"ע, אמנם כ"ז אם באמת יחזרו אח"כ לגמר סעודה, אבל דא עקא שאין רצונם לחזור אח"כ, אכן במה שברכו בהמ"ז בעשרה מעיקרא לעצמן, לא הפסידו כלום, רק במה שאינם ממתינים על ברכת התנים, וכמו כן הוא ג"כ ביחוד שמברך לעצמו קודם גמר הסעודה ויוצא משם קודם שמברכים ברכת התנים כנ"ל, ובזה יש לדון אם מותרים בזה מחמת שהמה אנוסים להשכים למחרת כעלות השחר לעבודתם.

מתי מותר ליחלק מזימון בעשרה

(ט) והנה כת"ה הביא בתוך דבריו את דברי המג"א (ומש"כ כת"ה,

טו"ז, ט"ס) שכתב על מה דאיתא באו"ח (סי' קצ"ג) דמשום הקפדת בעה"ב, יכולים לחלוק לג' ג', ומקורו מעובדא דריש גלותא הנ"ל, ע"ז כתב המג"א (בס"ק ז'), דכ"ש אם צריכים ללכת לדבר מצוה שרשאי ליחלק ג' ג' ועי' בפמ"ג שם, ובחיי"א (כלל מ"ח סי' ט"ו) הניח דברי המג"א בצ"ע, ומטעם שכתב שם (בנשמת אדם) דמי התיר לו להניח מצוה זו ולעשות מצוה אחרת, וכל זה בנשאר יו"ד, דאם לא נשאר יו"ד בודאי אסור עיין שם, וע"כ כוונתו משום דמיירי דגמרו הסעודה ביחד, אבל לא גמרו הסעודה ביחד, הרי פסק בעצמו (שם סעי' ב') כא"ר, דאף לענין ג' שאכלו ביחד, אם הי' אנוס או מתיירא מהפסד ממון, אפי' קבע עצמו עמהם בתחילה, מותר לגמור סעודתו קודם להם ולברך, וזה דלא כטו"ז (סי' ר' ס"ק ג') דחילק בין ג' שאכלו ביחד דאז אין רשאי אחד לגמור סעודתו קודם, ובין עשרה שאכלו ביחד ורצו ג' לחלוק ולגמור סעודתם קודם ולברך בזימון ג' רשאים עיין שם, וא"כ בעשרה והקדים ולברך בג', אף הטו"ז דמחמיר בג', מקיל בזה, אולם במה שמקיל הטו"ז בזה אף בלא דבר מצוה, פליגו עליו שאר פוסקים, אבל לדבר מצוה פשיטא דשרי, וע"כ צ"ל דשאני הכא, משום דאלו עשרה שרצונם לברך בזימון בשם, לולי קפידא דריש גלותא, גמרו סעודתם ביחד, וכמו כן מיירי הש"ע לענין קפידת בעה"ב, וכבר מחויבים לברך בשם, והא שאינם יכולים להמתין על בעה"ב הוי משום שממהרים לדבר מצוה, שפיר הקשה החיי"א, דבכה"ג מי התיר להם להניח מצוה זו שעסקים בה ולעשות מצוה אחרת.

מקור הלימוד דמצוה לחזור אחר עשרה

י) אמנם בישוב דברי המג"א הי' נראה לענ"ד, בהקדם דברי הלחם חמודות (על הרא"ש בעובדא דר"ג הנ"ל, אות פ"ג), דהוכיח מהא דפריך וליברכו עשרה עשרה, דמצוה לחזור אחרי עשרה, וא"צ להוכיח ההגמ"יי בשם מהר"ם מהא דרבינא ור"ח בר בוזי עיין שם, והקשה ע"ז בס' תורת חיים (פעס"ט), דשאני הכא דכבר איתחייבו בברכת הזימון דעשרה, האיך הי' רשאים לברך ג' ג' וזה קושי הגמ' ולברכו עשרה עשרה עיין שם, ולענ"ד נראה דאף שאין ראייה מהא

דהקשה דלברכו עשרה עשרה, אבל יש ראייה מהא דפריך אחרי זה, וניפקו בברכתא דריש גלותא, ומוכרח דאף אם הר"ג עדיין לא גמר סעודתו מצוה להמתין כדי לברך בעשרה, דאל"כ היה לומר דמיירי בכה"ג, ולשיטת הרב האי גאון שהביא הב"י באו"ח (בסי' ר'), ולפי פי' הב"ח שם, אין חיוב זימון חל עד שגמרו סעודתן, ולשיטת המו"ז הנ"ל, לענין זימון עשרה כ"ע ס"ל כן עיין שם, וא"כ כיון דמשום קפידא דריש גלותא, א"א להם לזמן ביחד, העשרה שגמרו בפ"א, ורק משום הצירוף עם הר"ג, הלא הוא עדיין לא גמר סעודתו עוד, ולא חל החיוב של הזימון עמו, וע"כ דמצוה לחזור אחרי עשרה, וי"ל דגם הל"ח כוון לזה ורק קיצר וסמך על המבין.

לברך קודם הזימון אף שלא גמרו סעודתם ביחד

(יא) וכן הוא כוונת התפארת שמואל שם, דכתב על הא דפריך וליפקו בברכתא דר"ג, דמכאן שאסור לאדם להקדים ולברך קודם שיומן, אפי' יש לו צורך, או אפי' בהול ללמודו דאל"כ מאי פריך תלמודא וליפקון וכו', והשתא ק"ו אפילו מברכת א' לא היו יכולים להקדים אי לאו דאוושא, ק"ו שילך בלא זימון עכ"ל, והנה על היכא דגמרו סעודתן ביחד, א"צ לראיה מכאן, דהוא הלכה מפורשת דהיכא דנתחייב בזימון, אסור לילך משם בלא זימון, וע"כ הכוונה אף היכא דלא גמרו סעודתן ביחד, (והוא דלא כא"ר הנ"ל עפ"י פי' הב"י בדברי רב האי גאון הנ"ל, דלצורך דבר נחוץ מותר לגמור סעודתו מקודם) ובע"כ טעמו של התפארת שמואל, דאל"כ הי' להגמרא ליישב דמיירי כה"ג, דהי' להם דבר נחוץ ולא היה להם להמתין על הר"ג.

דעת הפוסקים דלצורך דבר נחוץ מותר לגמור הסעודה קודם הזימון

(יב) אבל אינו כן דעת הפוסקים דס"ל דלצורך דבר נחוץ מותר לגמור קודם, וכן המו"ז (שם בסי' ר' ס"ק ג') הביא ראייה מעובדא דר"ג לנידונו, דעשרה מותרים לחלוק היכא דלא גמרו סעודתם ביחד, אף בלתי דבר נחוץ, היכא דיברכו עכ"פ בג', ולא קשה להם מפרכת הגמ' כמו שדייק התפארת שמואל, די"ל דפשטות דברי הש"ס משמע דהיו

עושיין כן, אף אם היו נשארם שם עד שברך הר"ג, וכדברי רש"י שם עייין שם.

ובזה יש ליישב ג"כ דברי המג"א (בסי' קצ"ג) הנ"ל, דבש"ע איתא, דאם היו רבים המסובין, ואינם יכולין לשמוע ברכת זימון מפי המברך, ואינם רשאים ליחלק לחבורות של עשרה משום דישמע בעה"ב ויקפיד עליהם וכו', והיינו כעין עובדא דריש גלותא, דהתנה שני תנאים, כדי להתירם לחלוק לג' ג', א' דאינם יכולים לשמוע ברכת זימון, מפי המברך, ב' דהבע"ב מקפיד אם יברכו בעשרה לעצמן, ע"ז אמר המג"א, דכ"ש היכא דא"א להם להמתין על הבעה"ב משום דצריכים ללכת לדבר מצוה, ורצונו לומר דהבעה"ב עדיין לא גמר סעודתו, אם כן החיוב של עשרה מטעם שגמרו אותן עשרה ביהוד בטל, מהמת קפידא של הבעה"ב, ורק יש לחייבם להמתין על ברכת הבעה"ב, אם יש צורך דבר מצוה, אין חיוב להמתין, כיון שלא גמרו סעודתן ביהוד, דהרי המג"א פסק (בסי' ר') כהב"ח בשם רב האי דאף בלא דבר מצוה מותר לגמור סעודתו קודם, א"כ עכ"פ לדבר מצוה שרי, וע"כ כתב דכ"ש הוא, (והא דלא התיר בלא דבר מצוה, דמ"מ שאני הכא דכבר נתחייבו בזימון עשרה, וע"כ זולת הא דדבר מצוה, היו צריכין להמתין עד ברכת בעה"ב בעשרה).

**ברכת התנים הוי 'תקנה' ולכן מותר משום קפידת החתן וכלה - לברך
ברכת המזון מבלעדם**

יג) ולפי הנ"ל, אם נאמר דברכת התנים רק מדרבנן כנ"ל, ואף אם נאמר דעיקר ברכת התנים מה"ת, מ"מ מה דאומרים בכל הסעודות רק מדרבנן, וכדמוכח הלשון הרמ"ך בכ"מ שם, ברכות התנים בסעודה נתקנו, דכתב בלשון תקנה, אולי אפשר לדמות ברכת התנים לזימון עשרה בשם, ויהי' נד"ד, דהעשרה שגמרו ביהוד וא"א להם לברך ב"ח, משום קפידא דהחתן והכלה, ולהמתין עד גמר הסעודה כולה, א"א להם להמתין, משום פרנסתם שאנוסים להשכים למחרת כעלות השחר לעבודתם, תליי בפלוגתא דהמג"א והחיי"א כנ"ל (לא

כמ"ש כת"ה דתל"ה במחלוקת הב"ה והטו"ז (בס"י ר'), דבברכת התנים אם הוי רק דרבנן, י"ל דיותר יש לדמות לזימון בשם דבעובדא דר"ג, דמזה הביא הטו"ז שם ראייה לחלק בין זימון ג' לזימון בעשרה כנ"ל), ונאמר דגם משום הפסד ממון נחשב כדבר מצוה, כמ"ש הא"ר וחי אדם הנ"ל, ועי' פמ"ג (במ"ז סק"א) דכתב גם לשיטת הטו"ז בזימון ג', דבנהוין משום הפסד ממון, גם הוא מודה לב"י דרשאי לגמור סעודתו קודם, אף אם התחילו ביהד, עיין שם, ונד"ד עדיף לפי מש"כ הפמ"ג (בא"א שם סק"ב) על מה שהביאו ראייה מרש"י (ברכות נ' ע"ב ד"ה ולא) לשיטת הרב האי, דשם ה"י ד' ונשאר ג' לא הוי מחטיא הרבים עיין שם, גם בנד"ד נשאר כדי לברך ברכת התנים בלעדם.

הוצאת ממון לא לעבור על מצוה מדרבנן

יד) אמנם באמת הקשה שם הב"ה תימא רבה, דאם הדבר נהוין מפני הפסד ממון, אין לו רשות לעבור על דברי חכמים, אפילו יגיע לו הפסד, ומה שהביא הא"ר (מאור"ה סי' ק"ה סעי' ח') לענין זמן תפילה, העיר בהפמ"ג (בא"א שם) דלכתחילה לא התירו לו לעבור זמן תפילה עיין שם, ומה שהביא הפמ"ג (מס"י תרנ"ו מג"א אות ו' ז'), הלא כמה שיעורים נאמרו שם מה שמחויב לבזבז, והיה צריך לעיין בכ"פ אם הגיעו לשיעור זה, ומה שציין הפמ"ג שם לה' שבת, כוונתו למה דאיתא ברמ"א באו"ח (שם סי' רמ"ח סעי' ד') די"א דסחורה חשוב כדבר מצוה, הנה צדקו דברי כת"ה, דבכלל צריכין לעיין בזה, מה הוא בכלל פרנסה, אם המותרות הם ג"כ בכלל, ועוד בכעין נד"ד גם בדבר מצוה גמור מחמיר החי"א כנ"ל, ועוד אין מדמין בזה מצוות ואיסורי רבנן זה לזה, וכמ"ש בספרי מנחת יצחק (ח"א סי' כ"ז אות ז') מדברי הש"ך (יו"ד סי' קי"ט סקכ"ז ובסוף סימן רמ"ב) בענין אם העמידו דבריהם אף לענין ממון, ובהגהות יד שאול שם כתב דמעט שראה דברי הש"ך נצמער, דזה היפוך כל הש"ס ופוסקים, דכל שנאסר מדרבנן בודאי מוציאין ממון עי"ז, וקצת ראייה לדברי הש"ך מהא דאמרו בחולין (מ"ט) איסור תורה, ואתה אמרת התורה חסה על ממונן של ישראל, ומשמע דבאיסור דרבנן שייך לומר

דהתורה חסה, ומיהו שם יש צדדים להקל, וע"כ דברי הש"ך צע"ג עיין שם, וגם יש פוסקים דאף מחויב לבזבז כל ממונו שלא לעבור על איסור דרבנן, דכל איסורי דרבנן איכא בהו לאו דלא תסור, מ"מ מצינו גם בש"ס דהקילו בדרבנן משום איבוד ממון, ובזה צ"ל דאין מדמין איסורי דרבנן זה לזה, ובמקום שאמרו אמרו, וכמ"ש בזה באריכות בס' דע"ת (בפתיחה לה' טריפות אות ל"ד ומ"ט) עיין שם, וא"כ גם בנד"ד אין למדין זה מזה.

סעודת החתונה הוא מיצר המנהג ואין איסור לילך קודם ברכת התנים

טו) אולם לאידך גיסא מדהזינן בש"ס ופוסקים וש"ע (שם באו"ח סי' קצ"ג) דאסרו בפירוש לילך קודם ברכת זימון, ובברכת התנים סתמו ולא פרשו שיש איסור בזה לילך קודם ברכת התנים, מוכח לכאורה דבברכת התנים ליכא איסור בזה, רק המצוה הוא למי שהוא בגמר סעודה, אבל אין חיוב להמתין עד גמר סעודה, וא"כ עכ"פ לא עדיף מזימון, עוד נראה עפ"י"מ שהביא הש"ך (יו"ד סי' שצ"א) והב"ש (שם א"ע סי' ס"ב סק"ז) את דברי הב"ח, דאחרי בעילת מצוה, אין מברכים אשר ברא ושמחה במעונו, ומכ"ש דאין מברכין ז' ברכות ומקורו מהרוקה, והב"ש הקשה ע"ז מדברי הש"ס, ות"י בחת"ס (א"ע ח"א סי' קכ"ג), דהטעם משום דהשתא ערבה כל שמחה, וכמ"ש בסוף הסימן, וע"כ בימי הרוקה לא ברכו רק יומא קמא, דסמכו על מה דאיתא (במס' מוע"ק) דעיקר שמחה רק חד יומא (וכתב החת"ס דמנהג זה עדיין נהוג בארץ אשכנז, ומימי לא שמענו ולא ראינו בפפד"מ שברכו מיום שני ואילך שום ברכה, רק פעם אחד ברכו בסעודת שבת ז' ברכות עפ"י הוראת גדול א' ולעז עליו כל המדינה, ונ"ל דאותו גדול לא אמרו אלא בשבת דלא שייך ערבה שמחה, דאין להזכיר חורבן ביהמ"ק בשבת אבל בחול מודה, עכ"ד) ובאמת דמטעם ערבה שמחה, לא הי' לברך ב"ח גם לילה הראשונה, דעיקר שמחה חד יומא, הוא יום החופה ואין הלילה נגררת אחריו, רק דמ"מ הניחו לילה הראשונה שלפני בעילת מצוה שצריכה פיתוי, ובגלילות אלו נהגו כהב"ש שחולק על הב"ח ומברכים כל ז' עיין שם, והיוצא מדבריו

דיש הרבה לדון על כל עיקר הב"ח שבסעודה בזה"ו, אף בלילה הראשונה, דלא הוי מצד הדין, כיון דערבה כל שמחה, רק מצד המנהג, וא"כ כיון דהמנהג היום שלא לומר רק בסוף כל הסעודה, ומי שיש לו איזה ענין נחוץ כנ"ל וא"א לו להמתין על הנמר בשעה מאוחרת בלילה הולך לדרכו, יש לו על מי לסמוך כנלענ"ד.

**והנני בזה ידו דושת"ה כל הימים וחותם בכל חותמי ברכות,
יצחק יעקב ווייס**

*

סימן ח

תשובת רבי אליעזר יהודה וולדנברג¹⁷

אי מותר בסעודת נשואין לברך ברהמ"ז בשלשה וללכת לפני שמיעת שבע ברכות

ב"ה. ו' כסלו תש"ל. ירושלים עיה"ק תוכב"א. לכבוד ידידי הרב הגאון היו"ש מוהר"ר שריה דבליצקי שליט"א בבני – ברק אחדשכת"ר באהבה וכבוד קבלתי יקרת מכתבו בשאלה – ותשובה על אודות מה שנוהגים העולם שאוכלים ושותים בלחם וכו' בסעודות נשואין ומברכים ברהמ"ז לעצמם והולכים להם, דזה נגד ההלכה היות וכבר נתחייבו בשמיעת שבע ברכות, ונהנתי מהמו"מ שלו בבחירות ההלכה, ונענה למבוקשו הנני ממחר להשיב לו חות דעתי בזה.

ז' ברכות חיובו הוא רק בסיום ברכת המזון ולא על שעת האכילה

והנה הגם דלכאורה נותנת כן ההלכה כפי מסקנתו של כת"ר שאסור לברך בג' ג' ולעזוב את המקום, מחמת שנתחייבו בז' ברכות, אבל לאחר העיון נלענ"ד דיש מקום להמליץ על מנהג העולם להקל

17. שו"ת ציץ אליעזר חלק יא סימן פד.

הרב אליעזר יהודה וולדנברג (ג' בטבת תרע"ו – ל' בחשוון תשס"ז) מחבר שו"ת 'ציץ אליעזר' ומחשובי הפוסקים. נודע בעיקר בזכות תשובותיו בכל תחומי ההלכה, ובמיוחד בעיסוקו החלוצי בנושאי רפואה והלכה ובהלכות מדינה. חבר בית הדין הרבני הגדול.

נולד בירושלים בשנת תרע"ו, למד בישיבת עין חיים, ולאחר מכן בישיבת חברון בירושלים. בגיל 19 הוציא את ספרו הראשון "דבר אליעזר". במשך תקופה קצרה כיהן כרבו של המושב כפר ויתקין. לאחר שחזר לירושלים, היה מקורב לרב בן-ציון מאיר חי עוזיאל, ואף התמנה על-ידו לראש ישיבת שערי ציון, אותה הקים הרב עוזיאל.

בשנת תשי"א נתמנה לדיין בבית הדין האזורי בירושלים (שם שימש אף כאב – בית-דין) ובין השנים תשמ"א – תשמ"ה כיהן כחבר בית הדין הרבני הגדול. גם לאחר מכן המשיך להדריך ולייעץ לבית הדין הרבני הגדול. מלבד זאת שימש רבו הלא פורמלי של המרכז הרפואי שערי צדק בירושלים.

דהנה בשאלתנו דמר ראיתי שדן על כל צדדי ספיקותיו בספר מנחת יצחק ח"ב סי' מ"ג. והמנחת יצחק העלה לפסוק שמי שיש לו ענין נחוץ יוכל ללכת לפני גמר הסעודה בלי שישמע ז' ברכות. ונימוקיו בזה המה, דהמצוה הוא למי שהוא בגמר סעודה אבל אין חיוב להמתין עד גמר הסעודה, וראי' לזה מדהוינן בש"ס ופוסקים וש"ע דאסרו בפירוש קודם ברכת זימון ובברכת התנים סתמו ולא פירשו שיש איסור בזה לילך קודם ברכת התנים. ועוד הוסיף להסתמך על מה שמבארים דבזה"ז עיקר שמחה רק חד יומא, ורק ממנהג מברכין ז"ב כל ז' וא"כ כיון דהמנהג היום שלא לומר רק בסוף כל הסעודה ומי שיש לו ענין נחוץ וא"א לו להמתין על הגמר בשעה מאוחרת בלילה הולך לדרכו יש לו על מי לסמוך עיין שם.

ומצאתי סיעתא גדולה לדברי הס' מנחת יצחק, בנקודה שתפס לומר שהיוב הז"ב הוא בגמר הסעודה, בדברי הגאון הגרש"ק קלוגר ז"ל, והיינו, דהיוב הז"ב בא עם הברכת המזון בעשרה, ולאחריו, והוא, דבספרו האלף לך שלמה האה"ע סי' ק"ז כתב להסתפק בחתן שהי' לו סעודה ביום הז' שלו בפנים חדשות ונמשכה סעודתו עד ערב ליל שמונה אם מברכין ברכת התנים בלילה או לא. והעלה שהדבר פשוט שאין מברכין, דאינו דומה להזכרת שבת ויו"ט בברהמ"ז, משום דברהמ"ז אקרקפתא דפת מונח ותיכף כשאכל פת ביום נתחייב בברהמ"ז וכו' אבל שבע ברכות של חתן לא חל עליו החיוב רק בשעה זו שמברך ברהמ"ז, ולא הפת גורם שאם הי' סועד כל היום בלי פ"ח אינו חייב לברך ז"ב, וכן אם הי' שם בשעת סעודה פ"ח אם בשעת ברהמ"ז חלף הלך לו ג"כ אינו חייב לברך, ורק כשיש פ"ח שם בשעת ברהמ"ז חייב לברך, וא"כ זה לא חל עליו החיוב רק בשעת ברהמ"ז ולא מקודם, ולכך בתר שעת ברהמ"ז אולינן וכו' ולא מצינו בזה איסור שלא יהי' רשאי הפ"ח לילך משם טרם שברכו ז' ברכות, ואף אם אכל הפ"ח שם פת אינו רשאי לחלק, מ"מ לאו הז' ברכות גרם לו החיוב שלא להסתלק רק הפת וברהמ"ז אבל הז' ברכות מצדם הי' רשאי

להסתלק, א"כ הם לא גרמו לו החיוב, ולא חל עליו עיקר החיוב רק בשעה זו ממש שברך ז' ברכות, ולכן אזלינן בתר ההוא שעתא וכיון דאז כבר נסתלקה השמחה אין לו לברך עוד עיין שם. וחזר והוסיף לבאר ולחזק זאת גם בתשובה שלאחריה בסי' ק"ה, דבברכת נשואין כיון שאין הזכרה זו בתוך ברהמ"ז רק אחר בהמ"ז א"כ אינו בכלל ברהמ"ז רק הברהמ"ז גורם לו להתחייב לברך גם אותן, דאם בירך בהמ"ז מחויב הוא לברך אחריהם גם הברכות הללו וכו' וכל שעה שלא בירך ברהמ"ז לא נתחייב בברכות הללו וכו' לכך לא אזלינן בתר שעת אכילה רק בתר שעת ברהמ"ז וכיון דאז כלתה השמחה אין לברך יעו"ש.

במקרה שיותר להיחלק מחיוב זימון אין לחשוש לחיוב ז' ברכות

הרי שפתי הגרש"ק ז"ל ברור מללו דחיוב השבע ברכות חל רק בשעת ברהמ"ז ולא מקודם, ולא עוד אלא דהברהמ"ז הוא הגורם להתחייב לברך גם אותן, והיינו, הברהמ"ז בעשרה, וכל עוד שאין מברכין ברהמ"ז [היינו בעשרה כנ"ז] לא מתחייבין בברכות הללו, ומשום כך הוא שהעלה בנידונו דאם שעת ברהמ"ז הוא כבר בשעה שכלתה השמחה אין לברך יותר הברכות הללו, וכמו"כ העלה בדבריו דאם הפ"ח ילך לו לפני כן אף על פי שהי' בשעת סעודה, אין לברך הז"ב, ולא עוד אלא דאי משום כך היה רשאי הפ"ח אפילו לכתחילה להסתלק וללכת אלא דאינו רשאי לחלק משום חיוב הזימון ודון מינה דהא במקום שרשאי לחלק משום חיוב הזימון, לפי הפרטים שנתבארו באו"ח סי' קצ"ג, רשאי הפ"ח ללכת אפילו לכתחילה ואין לו לחוש משום הז"ב היות ולא הגיע עדנה זמן חיובן, ואף על פי שעיי"ז יתבטלו לגמרי אמירתן, וא"כ דון מינה ומינה דה"ה כל אדם המשתתף בסעודת החתן וכלה, אם דרך הליכתו שרוצה ללכת משום באמצע הוא בגוונא שרשאי ליחלק ולא להמתין על זימון בעשרה משום חיובא דברהמ"ז, אין לו לחוש ג"כ משום חיוב הז"ב, שלא חל עדנה חיובא בכלל לפני הברהמ"ז בעשרה, ורשאי ללכת.

אבל להקדים לברך ברהמ"ז וז"ב בעשרה נראה דלא יאה לעשות
 כן ויצא שכרן בהפסדן, דודאי איכא בזה קפידת החו"כ והמחותנים
 ואיכא בזה איפוא כמה חששות חמורות, וד"ל. ידידו מוקירו ומכבדו
 אליעזר יהודא וולדינברג.

בשולי התשובה שוב הגיע לידי ספר שו"ת מהר"י שטייף (שנדפס
 לא מזמן) וראיתי שבס"ז ז' נשאל ג"כ בשאלה האמורה, וזאת הלכה
 העלה ג"כ דאין קפידא כ"כ על היחידים, אלא שמנמק הטעם בזה
 מפני דחו"ל המילו החיוב על המסובין שישתדלו שיהי' כאן מי שיברך
 אותן השבע ברכות כדי לשמח התן וכלה, אבל לא מוטל החיוב על
 כל אחד מהמסובין שנימא שהמברך יצטרך לכוון בברכותיו להוציא
 את כל המסובין ידי חיובם, אלא סגי כשידעו שיהי' שם מי שיברך
 אותו השבע ברכות, וע"כ אין קפידא כ"כ על היחידים שיוצאין
 ומברכין ברהמ"ז בפ"ע ואינם מברכין שבע הברכות כיון שעכ"פ
 הניחו שם מי שיברך.

ויודעים שישנם עדיין עשרה מסובין, ואינו דומה לחיוב הזימון
 שכבר נתחייב כל אחד לברך ברהמ"ז בזימון, אבל ברכת התן וכלה
 החיוב רק שיהי' כאן מי שיברך אותן הברכות לתכלית שמחת התן
 וכלה. ע"כ, יעו"ש. ועל הנימוק הזה יש לעיין מהנפסק בטור ובשו"ע
 ס"ב סעי' י"א דבנתחלקו לחבורות אפילו אם אכלו בבתים שאינם
 פתוחים למקום שהחתן אוכל כולן מברכין ברכת התנים ויכולין לברך
 לעצמן, ואם איתא שאין החיוב על כל אחד מהמסובין אלא בעיקר
 שיברכו שם בעשרה מסובין איך מותרים לברך כל חבורה בפ"ע
 ולהרבות בברכות כפולות, ויש להאריך.

לזכות

החתן התמים הרב שמואל שיחי'
והכלה המהוללה מרת חיה מושקא תחי'

פרקש

לרגל נישואיהם בשעתומ"צ
יום שלישי שהוכפל בו כי טוב י' סיון ה'תשפ"ו

*

נרפס על ידי הוריהם

הרה"ת ר' מרדכי וזוגתו מרת רחל פעריל שיחיו פרקש
הרה"ת ר' שלום מאיר וזוגתו מרת טשעדא (בת מרת
רחל ע"ה) שיחיו ניו

זקניהם

הרב החסיד ר' יקותיאל וזוגתו הרבנית מרת רחל שיחיו

פרקש

הרה"ת ר' שלום דובער הלוי וזוגתו הרבנית מרת חנה
ביילא שיחיו לעזיטין

הרה"ת ר' לייבל ע"ה וזוגתו חנה תחי' ניו

הרה"ת ר' נחום וזוגתו חיה לאה שיחיו פינסאן